

Міністерство освіти і науки України
Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»
Навчально-науковий інститут фінансів, економіки, управління та права
Кафедра фінансів, банківського бізнесу та оподаткування

Магістерська робота
на тему «Управління фінансовими ресурсами страховика»
(на матеріалах ПрАТ «Страхова Група «ТАС»)

Виконав студент 6-го курсу, гр. 601 – ЕФ
Спеціальності
072 «Фінанси, банківська справа та страхування»
другого (магістерського) рівня вищої освіти
Бабенко С.Р.

Керівник: к.е.н., доцент Л.А. Свистун

Рецензент: Хмелик Г.І.

Засвідчую, що в цій роботі немає запозичень із
праць інших авторів без відповідних посилань
Бабенко С.Р.

Підтверджую достовірність даних, використаних
у роботі

Бабенко С.Р.

Полтава, 2024

ЗМІСТ

ВСТУП.....	5
РОЗДІЛ 1.ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ СТРАХОВОГО РИНКУ В УКРАЇНІ.....	8
1.1. Ринок страхування як складова ринку фінансових послуг України...8	
1.2. Регулювання діяльності страхового ринку в Україні22	
1.3. Методичні підходи до оцінювання ефективності діяльності страхових компаній.....	31
Висновки до 1 розділу.....	41
РОЗДІЛ 2.ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВИМИ РЕСУРСАМИ СТРАХОВОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ.....	42
2.1. Сутність, значення та класифікація фінансових ресурсів страховика42	
2.2. Джерела формування фінансових ресурсів страхової компанії.....54	
2.3. Основи управління фінансовими ресурсами страхової організації..61	
Висновки до розділу 2.....	72
РОЗДІЛ 3.АНАЛІЗ ФОРМУВАННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ ФІНАНСОВИХ РЕСУРСІВ ПРИВАТНОГО АКЦІОНЕРНОГО ТОВАРИСТВА «СТРАХОВА ГРУПА «ТАС».....	74
3.1. Економічна характеристика діяльності ПрАТ «СГ «ТАС»74	
3.2. Аналіз структури та динаміки фінансових ресурсів Страхова група «ТАС».....	86

				МР 601-ЕФ 10578327						
	П. І. Б.	Підпис	Дата							
<i>Розроб.</i>	<i>Бабенко С.Р.</i>			Управління фінансовими ресурсами страховика (на матеріалах ПрАТ «Страхова Група «ТАС»						
<i>Перевір.</i>	<i>Свистун Л.А.</i>									
<i>Н. Контр.</i>	<i>Свистун Л.А.</i>									
<i>Затверд.</i>	<i>Кулик В.А.</i>									
				<table border="1" style="width: 100%; border-collapse: collapse;"> <tr> <td style="width: 25%;">Літ.</td> <td style="width: 25%;">Арк.</td> <td style="width: 50%;">Акрушів</td> </tr> <tr> <td></td> <td style="text-align: center;">3</td> <td style="text-align: center;">140</td> </tr> </table> Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка» Кафедра фінансів, банківського бізнесу та оподаткування	Літ.	Арк.	Акрушів		3	140
Літ.	Арк.	Акрушів								
	3	140								

3.3. Аналіз ефективності використання фінансових ресурсів ПрАТ «СГ «ТАС».....	100
Висновки до розділу 3.....	114
РОЗДІЛ 4.НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ ПРОЦЕСУ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВИМИ РЕСУРСАМИ СТРАХОВИКА.....	115
4.1. Впровадження системи контролінгу в управлінні страховою компанією	115
4.2. Заходи активізації управління фінансовими ресурсами ПрАТ «СГ «ТАС» з метою підвищення ефективності їх використання	125
4.3. Страховий ринок в умовах воєнного стану.....	133
Висновки до розділу 4.....	137
ВИСНОВКИ.....	139
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	145
ДОДАТКИ.....	155

ВСТУП

Подальший соціально-економічний розвиток нашої країни потребує трансформації фінансового сектору України в конкурентне середовище, що, своєю чергою, вимагає розвитку фінансового сектору, здатного забезпечити реальний сектор економіки необхідними фінансовими ресурсами. Загрози економічному розвитку в період трансформації вимагають наявності засобів захисту та запобігання їх виникненню, таких як страхування.

Таким чином, у міру збільшення ступеня ризику в усіх сферах людської діяльності зростає роль страхування і функціонування страхових ринків. Важлива роль у цьому процесі належить страховим компаніям, а саме, ефективності їх функціонування, надійності, забезпеченню платоспроможності та фінансової стійкості. У зв'язку з цим першочергового значення набуває зміцнення інструментів, що забезпечують управління фінансовими ресурсами страхових організацій, які підлягають фінансовому контролю.

Вивченню теоретично-методичних основ та практичних аспектів забезпечення конкурентоспроможності вітчизняних страхових компаній та складових їх конкурентного потенціалу присвячені праці В.Д. Базилевича, В.М. Бондаренка, О.О. Гаманкової, О.В. Козьменко, Н.М. Внукової, М.В. Мниха, Л.В. Шірінян [1 – 6] та інших вчених-економістів.

Дослідженню теорії та практики функціонування страхового ринку у контексті розвитку фінансового ринку присвячено наукові праці Л.М. Алексеєнко, В.В. Волкова, В.Д. Базилевича, О.В. Вірбулевської, О.О. Гаманкової, В.А. Диби, І.П. Малікової, Р.В. Пікус, О.Б. Пономарьової, Н.В. Приказюк, Л.П. Шаповал [1–10].

Метою магістерської роботи є вдосконалення інструментарію забезпечення управління фінансовими ресурсами страхової організації з метою підвищення ефективності їх використання.

Відповідно до поставленої мети в роботі були визначені наступні завдання:

- визначити місце страхового ринку в структурі ринку фінансових послуг України;
- розкрити засади регулювання діяльності страхового ринку в Україні;
- висвітлити методичні підходи до оцінювання ефективності діяльності страхових компаній;
- визначити сутність поняття фінансових ресурсів страхових компаній та встановити його значення;
- дослідити джерела формування фінансових ресурсів страхової компанії;
- розкрити основи управління фінансовими ресурсами страхової компанії;
- надати економічну характеристику діяльності ПрАТ «СГ «ТАС»;
- дослідити структуру та динаміку фінансових ресурсів ПрАТ «СГ «ТАС» ;
- провести аналіз ефективності використання прибутку ПрАТ «СГ «ТАС»;
- проаналізувати ефективність використання фінансових ресурсів страхової компанії;
- розкрити принципові засади впровадження системи контролінгу фінансових потоків страхової організації;
- проаналізувати вплив факторів на валового прибутку ПрАТ «СГ «ТАС».

Об'єкт дослідження – фінансові ресурси ПрАТ «СГ «ТАС».

Предметом дослідження є процес управління фінансовими ресурсами ПрАТ «СГ «ТАС».

При написанні магістерської роботи використовувалися такі методи дослідження: системний, комплексний підхід – під час дослідження процесу

управління фінансовими ресурсами страхової компанії; коефіцієнтний метод з метою кількісної та якісної оцінки фінансових ресурсів страховика; методи економіко-математичного моделювання при здійсненні прогнозування ефективності грошових ресурсів страховика; таблично-графічний метод під час відображення динаміки й структури окремих показників.

Інформаційно-аналітичне забезпечення магістерської роботи складають нормативні та аналітичні матеріали Національного банку України, Національної комісії регулювання ринку фінансових послуг, річна та поточна фінансова звітність ПрАТ «СГ «ТАС», аналітичні матеріали Асоціації страховиків України, аналітичні рейтингові матеріали, законодавчі акти, нормативно-правові документи, наукові праці вітчизняних та зарубіжних учених, офіційні матеріали органів державної статистики.

Основні результати дослідження магістерської роботи апробовані на Міжнародній науково-практичній конференції «Розвиток фінансового ринку в Україні: загрози, проблеми та перспективи» 23 листопада 2023 р. у доповіді «Сутність та особливості страхування життя у системі особистого страхування».

РОЗДІЛ 1

ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ СТРАХОВОГО РИНКУ В УКРАЇНІ

1.1. Ринок страхування як складова ринку фінансових послуг України

Становлення України як самостійної, незалежної держави супроводжувалося створенням і розвитком фінансового ринку. Забезпечення необхідними фінансовими ресурсами реального сектора економіки, та соціально-економічний розвиток України та її інтеграція у світовий фінансовий простір насамперед пов'язані з розвитком фінансового сектору держави[11].

Формування та розподіл фінансових ресурсів пов'язане з діяльністю фінансових установ на ринку фінансових послуг, правові засади функціонування якого визначені ЗУ «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» № 2664-III від 12 липня 2001 року [12].

Відповідно до Закону, ринки фінансових послуг – це сфера діяльності учасників ринків фінансових послуг щодо надання та споживання певних фінансових послуг, у тому числі професійних послуг на ринках банківських послуг, інвестиційних послуг, страхових послуг, операцій із цінними паперами й інших видах ринків, що забезпечують обіг фінансових активів. Цей ринок функціонує щоб організувати роботу всіх учасників ринку в процесі забезпечення збалансованості між інвестиціями та заощадження. Вільному руху фінансових ресурсів на ринку фінансових послуг сприяють фінансові інструменти, а саме: гроші й розрахункові документи; цінні папери; іноземна валюта; страхові послуги; золото, срібло, платина й дорогоцінне каміння та інші (рис. 1.1).

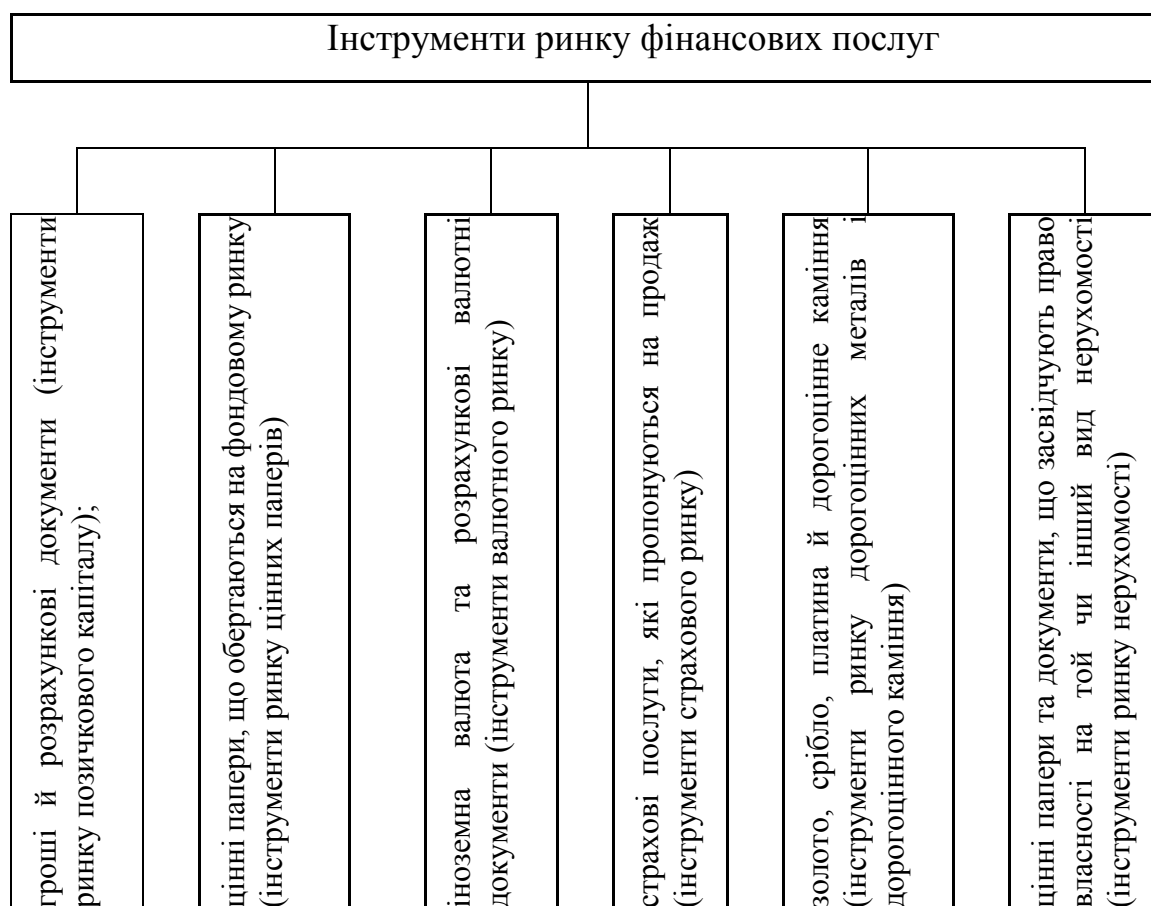

Рис. 1.1. Основні інструменти ринку фінансових послуг

Структура ринку фінансових послуг включає фінансово-кредитні банківські й небанківські установи, страхові компанії, інститути спільного інвестування і т.ін., діяльність яких розкривається через виконувани ними функції (рис. 1.2).

Ринок фінансових послуг класифікується за різними критеріями. Так, залежно від спрямованості діяльності фінансових посередників він поділяється на ринок фінансових послуг банків і небанківських установ. До небанківських кредитних установ належать кредитні спілки, факторингові та лізингові компанії, ломбарди. До небанківських фінансових установ належать страхові компанії, інститути спільного інвестування, установи накопичувального пенсійного забезпечення, компанії з довірчого управління активами, компанії з управління майном при фінансуванні будівництва житла, торгівці цінними паперами та ін. [11].

Рис. 1.2. Основні функції ринку фінансових послуг

За видами фінансових активів ринок фінансових послуг визначається як послуги, що надаються фінансовими посередниками на кредитному, страховому, валютному, грошовому ринках та ринку цінних паперів. Якщо на ринку грошей здійснюються операції з купівлі-продажу фінансових активів зі строком обертання до одного року, а об'єктом на ринку є тимчасово вільні грошові кошти юридичних і фізичних осіб, то на кредитному ринку здійснюються послуги з кредитування, у тому числі під заставу майна або майнових прав, фінансово-кредитної підтримки суб'єктів господарювання й населення; обслуговування кредитних ліній і кредитних програм, послуги з

іпотечного кредитування, ломбардні послуги, факторингові та лізингові послуги, основними фінансовими посередниками яких виступають банки, кредитні спілки, ломбарди, факторингові й лізингові компанії.

Фінансові послуги на валютному ринку особливі тим, що ці операції пов'язані з купівлею-продажем іноземної валюти, міжнародними розрахунками і платежами та іншими фінансовими послугами з іноземною валютою; основними учасниками валютного ринку є НБУ, банківські установи, юридичні та фізичні особи.

Фінансові послуги на ринку цінних паперів спрямовані на надання таких фінансових послуг, як випуск, обіг, зберігання, розповсюдження, котирування та зміна права власності на цінні папери. Основними учасниками ринку цінних паперів виступають Національна комісія з цінних паперів і фондового ринку, Національний банк України, емітенти, депозитарії, реєстратори власників іменних цінних паперів, зберігачі цінних паперів, банки, організатори торгівлі цінними паперами та торгівці ними.

Існування повноцінного страхового ринку є необхідною умовою для підвищення рівня життя та добробуту населення, а також для досягнення сталого економічного зростання. Подальший розвиток страхового ринку сприятиме покращенню соціально-економічного клімату в Україні, сприяючи страховому захисту від ризиків, що виникають у зв'язку з мінливою економічною ситуацією в країні.

Предметом торгівлі на страховому ринку є страхові послуги, які забезпечують юридичним або фізичним особам страховий захист у певній сфері їхньої діяльності або бізнесу. Суб'єктами страхового ринку є страхувальники та страховики. Відповідно до українського законодавства, страхувальником може бути юридична особа або дієздатна фізична особа, яка уклала зі страховиком договір страхування. Основними напрямками страхування є особисте страхування, майнове страхування та страхування відповідальності. Страховиками можуть бути фінансові установи, що створюються у формі акціонерних, повних, командитних товариств або

товариств із обмеженою відповідальністю й у встановленому порядку одержали ліцензію Національної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України (Нацфінпослуг) на здійснення страхової діяльності [11].

Діяльність на страховому ринку регулюється Законом України "Про страхування" [14].

Страхування життя є гарантом фінансової стабільності громадян на випадок втрати працездатності, довгострокового лікування, встановлення інвалідності, досягнення пенсійного віку. Страхування життя також є потужним джерелом довгострокових інвестицій, оскільки поєднує в собі функції страхового захисту та заощадження.

Страхування життя зменшує тиск на економіку та державний бюджет і доповнює державну систему соціального захисту. Задовольняючи потребу в безпеці та гарантуючи дохід, страхування сприяє підвищенню якості життя. Є важливим інструментом кадрової політики.

Узагальнюючи існуючі підходи до трактування поняття «страховий ринок» науковці прийшли висновку на акцентуванні певних його особливостей групами авторів.

Так, страховий ринок найчастіше розглядається як система соціально-економічних і фінансово-матеріальних відносин та частина фінансового ринку. Окремо наголошується на сфері послуг та функціональній формі сукупного страхового фонду [16, 19, 23].

В.М. Фурман зазначає, що залежно від цілей дослідження страховий ринок розглядається як об'єктивна економічна закономірність, система відносин, економічне середовище, в якому функціонують страхові компанії, економічний простір, сукупність страхових компаній, частина фінансового ринку та самостійний сектор послуг [28].

Таким чином, аналіз науково-методичної літератури дозволив встановити, що страховий ринок є складною та інтегрованою системою з різноманітними елементами. Структуру страхового ринку можна

охарактеризувати з точки зору інституційного, регіонального та галузевого аспектів.

Щодо інституційної структури, а саме за формою власності страховий ринок включає: приватну, публічну та комбіновану форму власності, що визначає розподіл на акціонерні, корпоративні, взаємні та державні страхові компанії, діяльність яких регулюється Господарським кодексом України, законами України «Про господарські товариства» та «Про страхування» [14, 20].

Залежно від регіональних особливостей страхові ринки диференціюються на місцеві (регіональні), національні (загальнодержавні) та міжнародні (зовнішній). Місцеві ринки задовольняють місцеві страхові інтереси, національні - інтереси, що виходять за межі регіону на національний (державний) рівень, а міжнародні - попит на страхові послуги в масштабах світової економіки.

За галузевою ознакою страховий ринок поділяється на ринок страхування життя та ринок загальних (ризикових) видів страхування (майнового, особистого, відповідальності) [21 – 23].

Гаманкова О.О., Гринчишин Я.М., Диба В.А., Золотарьова О.В. та інші дослідники досліджували сучасний стан та перспективи розвитку страхового ринку України та перспективи розвитку українських страхових компаній, акцентуючи увагу на основних тенденціях та пріоритетах їх розвитку. За результатами аналізу зроблено висновок, що страховий ринок формується і перебуває на стадії становлення. Водночас він зазначає, що цей ринок не є реальним стабілізуючим фактором і в силу своїх характеристик не відповідає цілям розвитку української економіки та стандартам світового страхового ринку, пояснюючи таку ситуацію затримками в глобальному процесі формування світової фінансової системи [24 – 28].

Страхування – це система економічних відносин, яка передбачає наявність суб'єкта та об'єкта страхування. Загальну структуру учасників

страхового ринку України, принципи та ознаки страхування зображено у додатку Б.

Відповідно до статті першої Закону України «Про страхування», страхування – це вид цивільно-правових відносин щодо захисту майнових інтересів фізичних осіб та юридичних осіб у разі настання певних подій (страхових випадків), визначених договором страхування або чинним законодавством, за рахунок грошових фондів, що формуються шляхом сплати фізичними особами та юридичними особами страхових платежів (страхових внесків, страхових премій) та доходів від розміщення коштів цих фондів.

Згідно із Законом України «Про страхування», страхування життя – це вид особистого страхування, який передбачає обов'язок страхової компанії здійснити страхову виплату згідно з договором страхування у разі смерті застрахованої особи, а також, якщо це передбачено договором страхування, у разі дожиття до закінчення строку дії договору страхування та (або) досягнення певного віку [14].

Покупцями страхової послуги на страховому ринку виступають страхувальники. Закон України «Про страхування» визначає, що: «Страхувальниками можуть бути юридичні особи та дієздатні громадяни, які уклали із страховиками угоди страхування або є страхувальниками згідно із законодавством України». Таким чином, потенційний покупець виходить на страховий ринок для купівлі страхової послуги, що підходить йому за якістю і ціною. Купівля підтверджується фактом укладання угоди страхування, після чого покупець стає страхувальником [14]. Страховиками вважаються юридичні особи, які створені у формі акціонерних, повних, командитних товариств або товариств з додатковою відповідальністю згідно з Законом України «Про господарські товариства» та одержали у встановленому порядку ліцензію на здійснення страхової діяльності. Типи страховиків визначені на законодавчому рівні і представлені на рисунку 1.3.

Для здійснення як страхових, так і перестраховальних операцій може знадобитися посередник. У ролі страхових посередників виступають

співробітники страхових компаній, агенти, брокери, банки, турагенти, поштові відділення, агенти з нерухомості та автодилери тощо.

Основні характеристики діяльності двох основних видів страхових посередників таких, як страховий агент і страховий брокер узагальнено в таблиці 1.1. на основі праць таких учених, як Кармазіна С.С., Приказюк Н. В., Новоселецького О.М., Куйдан І.Ю. наведено

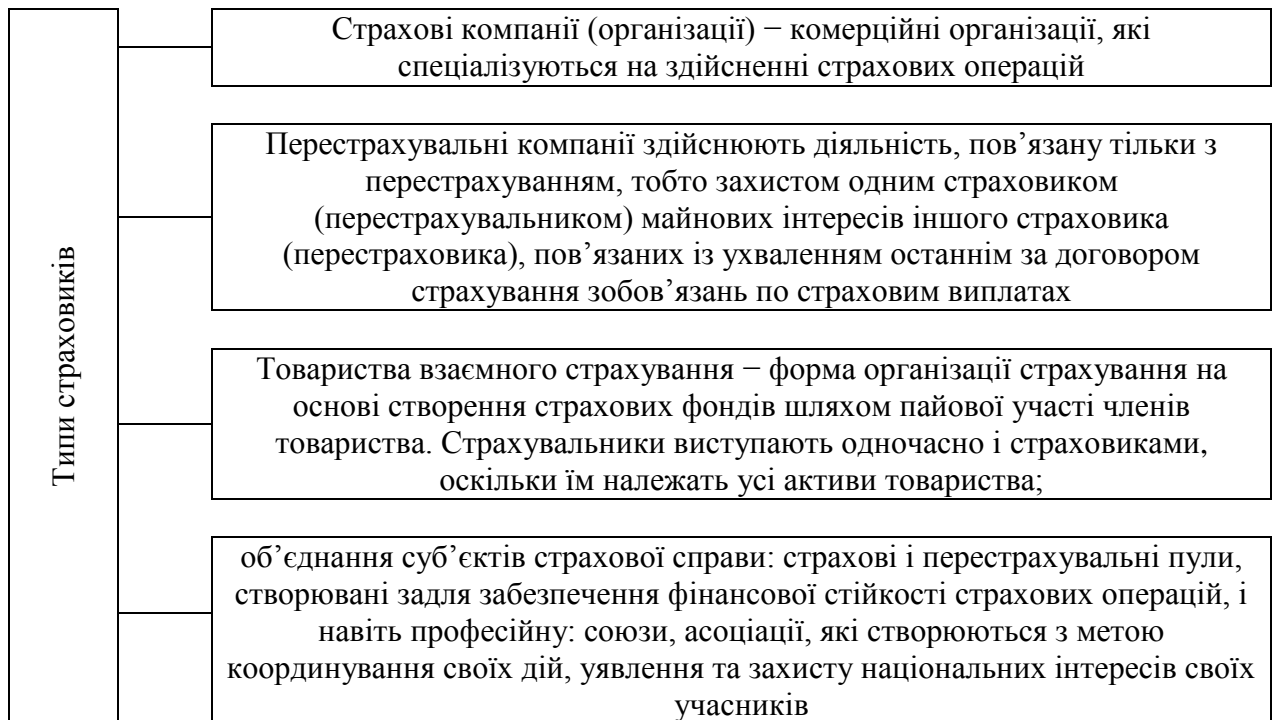

Рис. 1.3. Типи страховиків

Для того щоб визначити місце і роль страхового ринку в структурі українського ринку фінансових послуг, необхідно виявити його сегментацію, під яким розуміють розподіл страхового ринку на окремі частини за показниками [18].

Сегментація дає змогу практично оцінити становище компанії на страховому ринку, допомагає аналізувати ринок і розробляти стратегію і тактику компанії, а також полегшує пошук страхувальників, які висувають різні вимоги до даного продукту.

Ринок страхових послуг є другим за рівнем капіталізації серед інших небанківських фінансових ринків. За даними Національного банку України

загальна кількість страхових компаній станом на 30 вересня 2023 року становила 111 (аналогічний період 2022 року – 139, 2021 року – 169) , у тому числі СК «life» – 12 компаній, СК «non-life» – 99 компанії. Як бачимо, кількість страхових компаній має тенденцію до зменшення (20%), що є результатом військового стану в Україні.

Таблиця 1.1

Основні характеристики страхових посередників

Характеристики страхових посередників	Страховий агент	Страховий брокер
Здійснення діяльності від чийого імені	Від страховика і на його дорученням	Від свого імені й попорученню страхувальника або страховика
Винагорода та її джерела	Комісійну винагороду платить страховик	Комісійну винагороду платить страховик чи страхувальник
Особливості співпраці з страховиком	Працює, зазвичай, з одним страховиком і в його інтересах	Працює із багатьма страховиками
Необхідність ліцензування	Діяльність агентів не ліцензується	Діяльність страхових брокерів ліцензується
Відповідальність перед страхувальником	Відповідальність перед страхувальником несе страховик, а не агент.	Брокер несе повну відповідальність перед страхувальником.

Джерело: складено автором за даними [29, 30]

За даними НБУ, станом на 11 листопада 2023 року кількість страхових компаній в Україні за один рік скоротилася до 111. На страховому ринку залишилося 99 страховиків non-life (активно працюють близько 50, виплати за якими становлять понад 1 млн грн) та 12 life-страховиків (активно працюють 8 компаній). У звітному кварталі з державного реєстру було виключено 4 страховики (табл 1.2).

Станом на 31 грудня 2022 р. в Україні було зареєстровано 128 страхових компаній (за аналогічний період 2021 р. їх кількість становила 155); у 2022 р., порівняно з 2021 роком кількість страхових компаній скоротилася на 27 компаній, то за 9 місяців 2023 р. зі страхового ринку пішли 18 компаній.

Таблиця 1.2

Динаміка кількості страхових в Україні за 2019-2023 роки

	2019		2020		2021		2022		9 місяців 2023	
	Кількість страховиків	Питома вага, %	Кількість страховиків	Питома вага, %	Кількість страховиків	Питома вага, %	Кількість страховиків	Питома вага, %	Кількість страховиків	Питома вага, %
Страхові компанії non-life	210 ⁻⁴¹	90	190 ⁻²⁰	90	143 ⁻⁴⁷	92	116 ⁻²⁷	90	99 ⁻¹⁷	89
Страхові компанії life	23 ⁻⁷	10	20 ⁻³	10	13 ⁻⁷	8	13	9	12 ⁻¹	10
Всього	233 ⁻⁴⁸	100	210 ⁻²³	100	155 ⁻⁵⁵	100	128 ⁻²⁷	100	111 ⁻¹⁸	100

Така динаміка складається з переважно припиненням діяльності страховиків non-life. Скорочення кількості страхових компаній пов'язано з їх недостатньою капіталізацією, низькою якістю активів, нестабільною економічною і політичною ситуацією, а також з війною в країні. Однак слід зазначити, що негативна динаміка кількості СК під час війни в Україні менша ніж в довоєнні часи. Це свідчить про те, що на ринку переважають досить стабільні страховики.

Крім цього однією з основних причин скорочення кількості СК є затвердження влітку 2018 р. НКРРФП розпорядження №850 «Про Положення про обов'язкові критерії і нормативи достатності капіталу та платоспроможності, ліквідності, прибутковості, якості активів та ризиковості операцій страховика». Згідно з документом впродовж двох років страховики повинні сформувати додатковий запас ліквідності та очистити свої портфелі від неякісних активів.

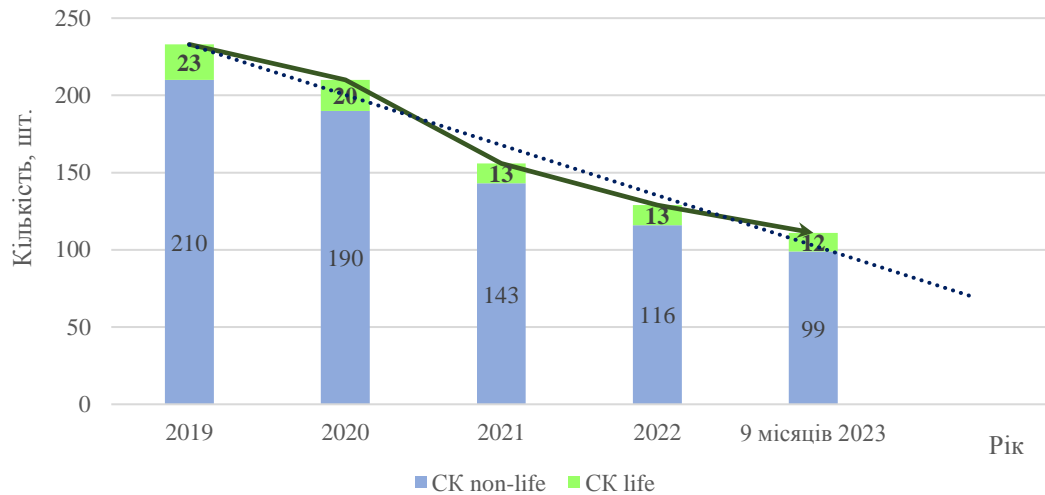

Рис. 1.4. Динаміка кількості страхових компаній України протягом 2019 – 9 місяців 2023 рр.

Крім того, регулятор підвищив вимоги до активів, які можуть бути враховані при розрахунку нормативів платоспроможності. Від 20 до 40% страхових резервів (залежно від виду діяльності) мають бути низькоризиковими [45]. Це пов'язано з необхідністю прибрати з ринку страхові компанії з ліквідними активами у кілька тисяч гривень, і десятками або сотнями мільйонів зобов'язань, а страхові виплати здійснюють за рахунок коштів нових клієнтів. Запровадження таких заходів стимулюватиме вітчизняні страхові компанії працювати ефективно та мати ресурси для повного виконання своїх зобов'язань, що значно підвищить довіру до страхового ринку України, його конкурентоспроможність та інвестиційну привабливість страхового ринку України [44].

Проте, задля адаптації до воєнного стану небанківських установ, в тому числі страхових компаній Нацбанк впровадив послаблення:

- скасування штрафних санкцій за недотримання нормативів достатності капіталу, строків подання звітності, розкриття інформації та надання документів на вимогу НБУ;

- відтермінування введення вимоги про повне розкриття споживачами інформації про свої послуги.

Основні закономірності українського страхового ринку відображено в аналізі показників, пов'язаних із найпоширенішими видами страхування, найважливішими з яких є обсяги страхових премій та страхових виплат компаній. Динаміка валових страхових премій протягом 2019–9 місяців 2023 року є негативною (рис. 1.5).

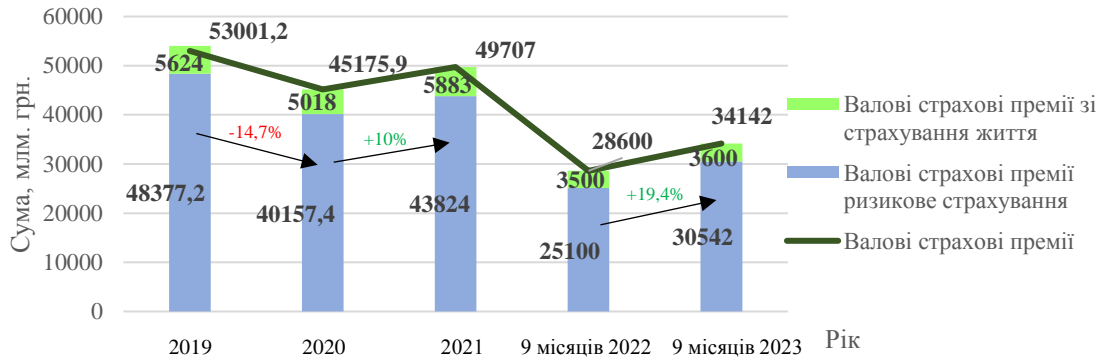

Рис. 1.5. Динаміка валових страхових премій за 2019-2023 рр.

Станом на 30 вересня 2023 року суму валових страхових премій склала 34 142 млн. грн., що на 19,4% більше за аналогічний період. Зростання спостерігається, як у ризикових видів страхування так і у страхування життя. Також, за 9 місяців 2022 – 2023 рр. збільшилась кількість укладених договорів страхування на 21% (на 12,97 млн. од.).

Структуру чистих страхових відшкодувань за видами страхування за I півріччя 2019 року зображено на рисунку 1.6.

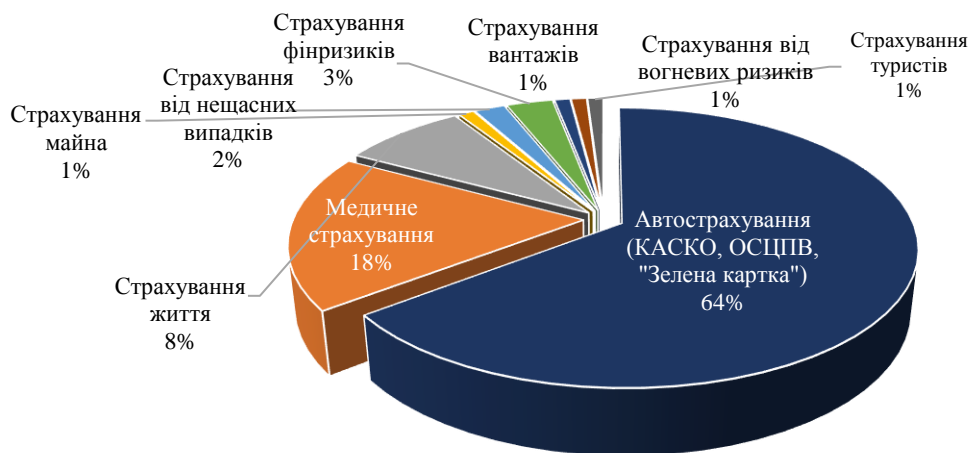

Рис. 1.6. Структура чистих страхових виплат за видами страхування станом на 30.06.2023 [42]

У січні-червні страховики виплатили 7,818 млрд. грн. (+38,1%). Рівень чистих виплат зріс з 33,2% - до 35,7%.

Найбільша питома вага в структурі чистих страхових виплат станом на 30.06.2023 припадає на такі види страхування, як: автострахування (КАСКО, ОСЦПВ, «Зелена картка») – 64%; медичне страхування (безперервне страхування здоров'я) – 18%; страхування життя – 8; страхування фінансових ризиків – 3%[42]. Варто зазначити, що такий вид як страхування транспортного засобу (КАСКО) також є лідером за обсягами страхових премій (22,6%)(рис. 1.7).

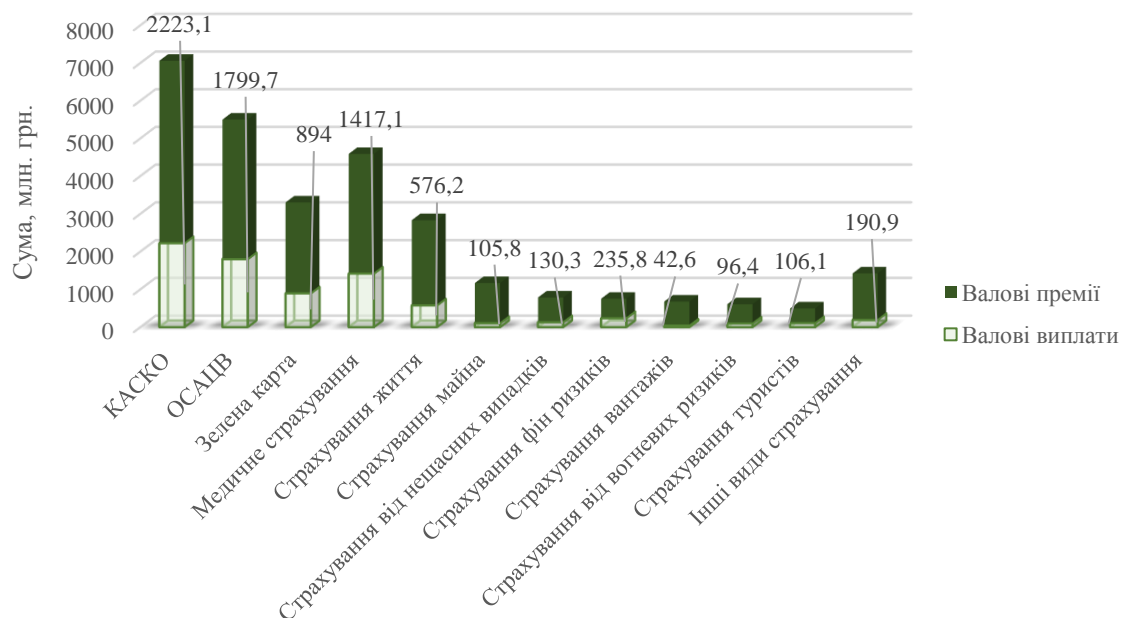

Рис. 1.7. Рівень страхових виплат по відношенню до страхових премій у розрізі ключових видів страхування за 1 півріччя 2023 року

У відсотковому співвідношенні ОСЦПВ має найвищий рівень виплат 48,6% від страхових премій. За ним слідує КАСКО та страхування фінризиків – 45,9% від розміру страхових премій. Майже така ж частка, 44,7%, виплачується за медичним страхуванням.

Ключовою особливістю фінансів страховиків є виділення в складі залученого капіталу страхових резервів. Необхідність формування страхових резервів обумовлена імовірнісним характером страхових подій і

невизначеністю строків настання та розмірів збитків. Страхові резерви – величина, яка визначає грошову оцінку зобов'язань страховика за договорами страхування (перестраховування), розрахована відповідно до вимог законодавства з метою забезпечення майбутніх виплат залежно від видів страхування [46].

У першому півріччі 2023 року страхові резерви збільшилися з 36,6 млрд. грн. до 42,5 млрд. грн. Відрахування до резервів зі страхування життя склали 692,2 млн. грн. На кінець звітного періоду резерви зі страхування життя перевищили 17,6 млрд. грн. Інвестиційний дохід, отриманий українськими компаніями зі страхування життя від накопичення резервів, становив 375 млн грн.

За даними дослідження журналу *Forinsurer*, станом на 30 червня 2023 року лідерами в секторі ризикового страхування в Україні за обсягом валових страхових премій були СК «ARX» – 1 709 321 тис. грн; СК «Уніка» – 1 607 039 тис. грн; СК «УСГ» – 1 465 881 тис. грн. Найбільшими ризиковими страховиками за валовими виплатами є: СК «УСГ» – 702 471 тис. грн.; СК «УНІКА» – 672 742 тис. грн.; СК «ARX» – 625 672 тис. грн.

ТОП-3 страхових компаній у сфері страхування життя за розміром страхових платежів: СК «МЕТ ЛАЙФ» – 1 091 258 тис. грн; СК «ТАС» – 258 973 тис. грн; СК «ГРАВЕ УКРАЇНА Життя» – 190 002 тис. грн.

ТОП-3 страхових компаній в Полтавській області за розміром страхових платежів: СК «ARX» – 1 709 321 тис. грн.; СК «Уніка» – 1 607 040 тис. грн.; СГ «УСГ» – 1 465,88 тис. грн.

Проведений аналіз основних показників діяльності страхових компаній України впродовж 2019 – I пів. 2023 рр. свідчить про те, що незважаючи на негативну тенденцію до зменшення кількості страхових компаній, існує позитивна тенденція до збільшення обсягів надходжень валових страхових премій протягом I пів. 2023р. порівняно із I пів. 2022 р. Також зростали обсяги валових страхових виплат/відшкодувань у порівнянні з I пів. 2022 р. Серед позитивних чинників слід назвати стійке зростання обсягів страхових резервів

та активів, що є необхідною умовою стабільного функціонування і розвитку страхового ринку.

Таким чином, ефективне функціонування ринку фінансових послуг не можливе без послуг страхових компаній, оскільки вони знижують і перерозподіляють ризики пов'язані зі страхуванням, що і визначає необхідність розкриття особливостей регулювання страхового ринку.

1.2. Регулювання діяльності страхового ринку в Україні

У науковій літературі висловлюються різні погляди на чинники, що стримують розвиток національного страхового ринку, одним з яких є необхідність удосконалення державного регулювання ринку фінансових послуг, зокрема страхового ринку.

Державні органи влади відповідають за створення правової бази, що регулює страхову діяльність, включаючи нагляд, з метою забезпечення дотримання учасниками страхового ринку вимог чинного страхового законодавства, ефективного розвитку страхових послуг, запобігання неплатоспроможності страхових компаній та захисту інтересів страхувальників.

Державне регулювання науковцями трактується по різному. О. Залетов визначає його як цілеспрямований вплив держави через державні інститути на об'єкти та суб'єкти страхових відносин [13].

В. Приса визначає регулювання страхування на основі економічних, адміністративних та правових відносин, що виникають між його учасниками, якими є економічні, адміністративні та правові відносини між учасниками страхового ринку, як сукупність методів, форм та інструментів регулювання, за допомогою яких органи державної влади впливають на діяльність усього ринку небанківських фінансових послуг [5].

Р. Соболев має зовсім інше трактування, який під ним розуміє науково обґрунтований самозахист суспільного ладу від властивих механізму ринкової

економіки тенденцій, що само руйнуються, які зумовлені наявністю позитивних зворотних зв'язків [18].

Таким чином, цілями державного регулювання є забезпечення формування та розвитку ефективно функціонуючого ринку страхових послуг, створення необхідних умов для діяльності в Україні страхових компаній різних організаційно-правових форм, недопущення входження на страховий ринок спекулятивних та фіктивних компаній, які можуть завдати шкоди як страховій справі, так і майновим інтересам страхувальників; дотримання вимог законодавства України про страхування. Перш за все, доцільно визначити органи, які регулюють їх діяльність (рис. 1.8).

Цілями державного регулювання ринку фінансових послуг в Україні є:

- проведення єдиної та ефективної державної політики у сфері фінансових послуг;
- захист інтересів споживачів фінансових послуг;
- створення сприятливих умов для розвитку та функціонування ринку фінансових послуг;
- створення умов для ефективної мобілізації та використання фінансових ресурсів учасниками ринків фінансових послуг в інтересах суспільства;
- забезпечення рівних можливостей для доступу на ринки фінансових послуг та захисту прав учасників;
- додержання учасниками ринків фінансових послуг вимог законодавства;
- запобігання монополізації та створення умов розвитку добросовісної конкуренції на ринках фінансових послуг;
- контроль за прозорістю та відкритістю ринків фінансових послуг;
- сприяння інтеграції в європейський та світовий ринки фінансових послуг [12].

Рис. 1.8. Основи державного регулювання ринку фінансових послуг

На основі дослідження нормативно-правового забезпечення зроблено висновок, що механізм державного регулювання страхової діяльності включає низку методів, форм та інструментів. За допомогою цих складових можна забезпечити функціонування, регулювання та контроль страхової діяльності, не забуваючи про основну функцію - захист прав та інтересів його суб'єктів. Що стосується методів державного регулювання та впливу держави на

страхову діяльність, то їх можна поділити на дві категорії: прямі та непрямі. Так, пряме державне втручання в механізм функціонування страхового бізнесу відбувається через: законодавчу базу, нагляд за страховою діяльністю. Непряме втручання включає спеціальну податкову, митну, цінову, кредитну, фінансову та інвестиційну політику. Дві взаємопов'язані та найбільш ефективні форми правового забезпечення та нагляду за страховою діяльністю є основою для створення державних механізмів регулювання страхової діяльності.

Національний банк України, Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку і національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг, відповідно до положень Закону України «Про фінансові послуги і державне регулювання ринків фінансових послуг» зобов'язані співпрацювати. Так, зокрема ці органи:

- зобов'язані своєчасно інформувати один одного шляхом обміну результатами спостережень та висновками, необхідними для виконання покладених на них обов'язків;

- мають право доступу до інформаційних баз даних один одного, що ведуться з метою регулювання ринків фінансових послуг;

- беруть участь у роботі інших органів, що здійснюють державне регулювання ринків фінансових послуг, з правом дорадчого голосу, коли на них обговорюються питання нагляду за діяльністю з надання фінансових послуг;

- з метою співпраці та координації своєї діяльності зобов'язані проводити оперативні наради не рідше одного разу в місяць або частіше на вимогу одного з керівників цих органів. За результатами зазначених нарад складаються відповідні протоколи та/або укладаються міжвідомчі угоди [12].

Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг, є державним колегіальним органом, підпорядкованим Президенту України, підзвітним Верховній Раді України.

Основними завданнями національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг, є наступні:

- 1) розроблення та реалізація стратегії розвитку і розв'язання системних проблем, пов'язаних з функціонуванням ринку фінансових послуг України;
- 2) здійснення державного регулювання та нагляду за наданням фінансових послуг та додержанням законодавства у цій сфері;
- 3) захист прав споживачів фінансових послуг шляхом застосування у межах своїх повноважень заходів впливу з метою запобігання і припинення порушень законодавства на ринку фінансових послуг;
- 4) узагальнення практики застосування законодавства України з питань фінансових послуг і ринків та розроблення рекомендацій щодо їх вдосконалення;
- 5) розроблення і затвердження обов'язкових до виконання нормативно-правових актів з питань, що належать до його компетенції;
- 6) координація діяльності з іншими органами державної влади;
- 7) впровадження міжнародно визнаних правил розвитку ринку фінансових послуг.

Комісія як колегіальний орган утворюється у складі Голови Комісії та шести членів Комісії. Голова та члени Комісії, призначаються на посади та звільняються з посад Президентом України шляхом видання відповідного указу. Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг, набуває повноважень з моменту призначення більше половини її загального кількісного складу. Головою та членом національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг, можуть бути громадяни України, які мають повну вищу (профільну, економічну або юридичну) освіту, досвід роботи на керівних посадах не менше трьох років упродовж останніх десяти років.

Строк повноважень Голови та члена національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг, становить шість років. Одна й та сама особа не може бути Головою та/або членом національної

комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг, більше ніж два строки поспіль.

Повноваження члена національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг, припиняються у разі його смерті, визнання безвісно відсутнім або оголошення померлим.

Обрання нового Президента України не є підставою для звільнення Голови або члена національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг. Після закінчення строку повноважень Голова або член національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг, продовжує виконувати свої обов'язки до призначення відповідно нового Голови або члена Комісії.

Основною формою роботи національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг, як колегіального органу, є засідання, які проводяться за рішенням голови комісії [12].

Нормативно-правові акти національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг, які відповідно до закону є регуляторними актами, розробляються, розглядаються, приймаються та оприлюднюються з урахуванням вимог Закону України «Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності» [36, 37].

Складовою частиною загальної системи нагляду, що проводиться органами, які здійснюють державне регулювання ринку фінансових послуг є Пруденційний нагляд, який ґрунтується на регулярній оцінці загального фінансового стану фінансових установ, результатів їх діяльності, якості управління, дотримання обов'язкових нормативів та інших показників і вимог, що обмежують ризики операцій з фінансовими активами.

Відповідно до 29 статті Закону України «Про фінансові послуги і державне регулювання ринків фінансових послуг» основними напрямками пруденційного нагляду національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг, є дотримання встановлених критеріїв та нормативів щодо:

- ліквідності;
- капіталу та платоспроможності;
- прибутковості;
- якості активів та ризиковості операцій;
- якості систем управління та управлінського персоналу;
- додержання правил надання фінансових послуг.

Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг, у межах своєї юрисдикції видає ліцензії фінансовим установам на здійснення таких видів діяльності: страхової діяльності; діяльності з надання послуг накопичувального пенсійного забезпечення; надання фінансових кредитів за рахунок залучених коштів; діяльності з надання будь-яких фінансових послуг, що передбачають пряме або опосередковане залучення фінансових активів від фізичних осіб. Відносини у сфері страхування з метою створення ринку страхових послуг, посилення страхового захисту майнових інтересів підприємств, установ, організацій та фізичних осіб визначено Законом України «Про страхування» [14] та іншими нормативними актами [47 – 49].

Закон України «Про страхування» визначено основні поняття, форми, види страхування, особливості укладення договорів страхування відповідно до правил страхування. Державний нагляд за страховою діяльністю спрямований на забезпечення дотримання вимог законодавства України про страхування, ефективного розвитку страхових послуг, запобігання неплатоспроможності страховиків та захисту інтересів страхувальників. Державний нагляд за страховою діяльністю на території України здійснюється Уповноваженим органом та його органами на місцях.

Уповноважений орган видає ліцензії страховим компаніям на здійснення певних видів страхування. Страховики, які отримали ліцензію на страхування життя, не мають права здійснювати інші види страхування. Ліцензії на проведення страхування життя видаються безстроково. Кабінет

Міністрів України визначає розмір плати за видачу ліцензій на здійснення окремих видів страхування.

Керівниками страховика (голова виконавчого органу та головний бухгалтер страховика) повинні бути дієздатними особами. Голова виконавчого органу страховика або його перший заступник повинні мати вищу економічну або юридичну освіту, а головний бухгалтер страхової компанії - вищу економічну освіту.

Для одержання ліцензії страховик-резидент повинен подати заяву до Уповноваженого органу, до якої додаються:

- копії установчих документів;
- довідки банків або висновки аудиторських фірм (аудиторів), що підтверджують розмір сплаченого статутного капіталу;
- довідка про фінансовий стан засновників страховика, підтверджена аудитором (аудиторською фірмою), якщо страховик створений у формі повного чи командитного товариства або товариства з додатковою відповідальністю;
- правила (умови) страхування;
- економічне обґрунтування запланованої страхової (перестраховальної) діяльності;
- інформація про учасників страховика, голову виконавчого органу та його заступників, копія диплома голови виконавчого органу страховика або його першого заступника про вищу економічну або юридичну освіту, копія диплома головного бухгалтера страховика про вищу економічну освіту, інформація про наявність відповідних сертифікатів у випадках, передбачених Уповноваженим органом.

Уповноважений орган зобов'язаний розглядає заяву страховика про видачу ліцензії протягом 30 календарних днів з дати надходження всіх документів, передбачених цією статтею.

Страховик зобов'язаний повідомити орган ліцензування про будь-які зміни в документах, зазначених у цій статті, протягом 10 календарних днів з

дня реєстрації таких змін в установленому порядку. Уповноважений орган встановлює окремий порядок видачі ліцензій, перелік документів, які додаються до заяви для одержання ліцензії філією страховика-нерезидента, терміни розгляду заяви філії страховика-нерезидента, виходячи з правил рівного доступу до ринків фінансових послуг [14].

У зв'язку з прийняттям 30.06.2021 р. Верховною Радою України Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення функцій із державного регулювання ринків фінансових послуг» відбулися суттєві зміни відносно регулювання ринку фінансових послуг. Мета прийняття закону – це дерегуляція та зменшення кількості точок дотику бізнесу та держави: менше регулюючих та контролюючих органів; менше погоджувальних процедур; нижчі корупційні ризики; кращі умови ведення бізнесу.

Передбачені такі зміни у державному регулюванні ринку фінансових послуг: передача частини повноважень НКРРФП до НКЦПФР, зокрема регулювання та нагляду у системі накопичувального пенсійного забезпечення та за функціонуванням фінансово-кредитних механізмів і управління майном при будівництві житла та операцій з нерухомістю. Також передача решти повноважень НКРРФП до НБУ та внесення змін до Закону України «Про ліцензування видів господарської діяльності» та Закону України «Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності» з метою уніфікації порядку здійснення процедур ліцензування та регулювання НБУ та Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку [40].

Таким чином, основними цілями державного регулювання ринку небанківських фінансових послуг з боку НБУ є забезпечення безпеки та фінансової стабільності фінансової системи, захист інтересів вкладників, кредиторів та інших споживачів небанківських фінансових послуг, запобігання кризовим явищам.

Національний банк здійснює функції державного регулювання та нагляду за діяльністю на ринках небанківських фінансових послуг (крім

діяльності на ринках цінних паперів та похідних (деривативів), професійної діяльності на фондовому ринку та діяльності у системі накопичувального пенсійного забезпечення) на індивідуальній та консолідованій основі у межах та порядку, встановлених Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення функцій із державного регулювання ринків фінансових послуг», Законом України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» та іншими законами з питань регулювання ринків фінансових послуг.

Державне регулювання ринків небанківських фінансових послуг здійснюється з 2020 року Національним банком України виходячи з принципу відокремлення нормативно-правового регулювання діяльності учасників цих ринків від нагляду за їх діяльністю. Тому ми погоджуємося з думкою експертів про необхідність прийняття таких змін, оскільки цей закон дозволить привести регулювання та нагляд за небанківським фінансовим сектором у відповідність до міжнародних стандартів. Це важливо для забезпечення розвитку фінансових ринків, і зокрема закон про «спліт» є також одним із пунктів Меморандуму співпраці з МВФ в рамках програми Стенд-бай.

1.3. Методичні підходи до оцінювання ефективності діяльності страхових компаній

Страховий ринок є достатньо рентабельним сегментом ринку фінансових послуг. Однак слід зазначити, що через низький рівень доходів населення, економічна та політична нестабільність в країні уповільнюють темпи його розвитку та зменшують обсяги премій страхових компаній. У зв'язку з цим саме перед страхувальником стоїть задача щодо ефективності діяльності страхової компанії. У сучасних економічних умовах розвитку, важливим є питання дотримання ліквідності, платоспроможності та фінансової стійкості страховиків, що і потребує наявності методичного апарату для оцінювання фінансової діяльності страхової компанії.

Тому своєчасна та об'єктивна оцінка фінансового стану з метою захисту від загроз та збільшення прибутку (доходу) компанії можлива лише шляхом проведення якісного та об'єктивного аналізу фінансового стану компанії. Фінансовий стан підприємства – це комплексне поняття, що виникає в результаті взаємодії всіх елементів системи фінансових відносин підприємства, визначається низкою виробничо-господарських факторів і характеризується системою показників, що відображають наявність, розміщення і використання фінансових ресурсів.

У науковій публікації «Оцінка фінансового стану та ефективності діяльності страхової компанії» О.Шевченко зазначає, що «методики наукового обґрунтування управлінських рішень у страховій справі, створені сучасною західною економічною наукою, пристосовані здебільшого до інерційних, відносно стабільних економічних систем і не можуть бути перенесені на українську реальність» [50]. Вивчаючи специфіку діяльності українських страхових компаній в умовах становлення національного страхового ринку, шляхом аналізу їх фінансової звітності, науковець структурувала страховий ринок за чотирма групами за критерієм величини активів. Для аналізу фінансового стану страхових компаній були використані якісні та найбільш типові кількісні показники. До них було віднесено: активи, коефіцієнт ліквідності, коефіцієнт терміновості, коефіцієнт рентабельності, частка власного капіталу в пасивах, частка страхових резервів у пасивах, забезпеченість страхових резервів власними коштами, прибутковість власного капіталу, частка перестраховиків у страхових резервах, питома вага статутного капіталу у власному капіталі, рівень покриття інвестиційними активами та грошовими коштами страхових резервів, частка інвестиційного доходу в чистому прибутку, рентабельність активів, рівень виплат, коефіцієнт ділової активності.

При аналізі фінансового стану страхової компанії першим кроком є побудова агрегованого балансу, який надає загальне уявлення про динаміку та структуру її активів. Вертикальний аналіз використовується для оцінки

структури та джерел формування майна страхової компанії. Як правило, структурні показники розраховуються у відсотках до валюти балансу. При горизонтальному аналізі складається одна або декілька аналітичних таблиць, де абсолютні показники доповнюються відносними темпами зростання (зменшення). Отже, аналіз складається з наступних напрямів: аналіз майнового стану страховика, визначення джерел формування фінансових ресурсів страховика, вивчення впливу факторів на формування та використання капіталу страхової компанії.

Залежно від результатів аналізу активів, наступним кроком є розрахунок показників ефективності використання оборотних активів. До них відносяться: коефіцієнт оборотності оборотних коштів; коефіцієнт оборотності виробничих запасів; коефіцієнт оборотності грошових засобів; коефіцієнт відволікання оборотного капіталу в дебіторську заборгованість; коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості; тривалість одного обороту дебіторської заборгованості; коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості.

Наступний етап аналізу фінансового стану страхової компанії передбачає аналіз її фінансових ресурсів у розрізі категорій власного, позикового капіталу та зобов'язань, оцінку їх структури та динаміки. На цьому етапі важливо визначити вплив різних факторів на їх зміну. Доцільно проаналізувати інвестиційну діяльність страхової компанії.

Окремим етапом аналізу фінансового стану страхової компанії є аналіз формування та ефективності використання прибутку. Прибуток є найважливішим джерелом розвитку страхових компаній. Оскільки фінансовий результат розраховується як різниця між доходами та витратами, необхідно аналізувати ці складові окремо та розраховувати показники рентабельності.

Управління фінансовими ресурсами страхової компанії передбачає наявність їх фінансового аналізу, тому окремий етап включає аналіз ефективності використання фінансових ресурсів, що дозволяє:

- своєчасно та об'єктивно діагностувати фінансовий стану страховика, визначити та оптимізувати структуру капіталу;
- виявити залежності від зовнішніх джерел фінансування активів;
- визначити рівень ліквідності та платоспроможності, знайти резерви поліпшення фінансового стану й платоспроможності;
- надати конкретні рекомендації, щодо більш ефективного використання фінансових ресурсів.

Формування методичного інструментарію аналізу фінансових ресурсів передбачає визначення мети, предмета, об'єкта та методичного інструментарію аналізу.

До показників ефективності використання фінансових ресурсів відносять: показники ліквідності, стійкості та ділової активності (табл. 1.3).

Таблиця 1.3

Показники ліквідності та платоспроможності страховика

Назва показника	Характеристика
Власний оборотний капітал	Показує на рівень забезпеченості власними оборотними активами
Коефіцієнт загальної ліквідності	Характеризує достатність обігових коштів для погашення боргів протягом року
Коефіцієнт швидкої ліквідності	Він дає змогу встановити, якою мірою оборотні активи покривають короткострокові пасиви
Коефіцієнт ліквідності абсолютної	Характеризує готовність страховика негайно ліквідувати короткострокову заборгованість

Основними завданнями аналізу грошових потоків є оптимізація грошових потоків, визначення рівня достатності ресурсів, виявлення причин виникнення дефіцитів і надлишків, усунення касових розривів та визначення потреби в позикових коштах. На думку науковців, об'єктом аналізу грошових потоків є система управління фінансами страхової компанії, а його предметом – фінансові ресурси страхової компанії.

Аналіз фінансової стійкості страхової компанії здійснюється за допомогою показників з таблиці 1.4.

Таблиця 1.4

Показники фінансової стійкості страхової компанії

Показник	Характеристика	Формула розрахунку	Норматив
1	2	3	4
Коефіцієнт фінансової незалежності (автономії)	Характеризує можливість організації виконати зовнішні зобов'язання за рахунок власних активів; його незалежність від позикових джерел	Власний капітал/ Валюта балансу	> 0,5
Коефіцієнт маневреності власного капіталу	Характеризує ступінь мобільності власного капіталу щодо можливого вільного маневрування ним	Власний оборотний капітал/Власний капітал	> 0,5
Коефіцієнт концентрації залученого капіталу	Зазначає частку позичених коштів у загальній сумі коштів, авансованих в діяльність компанії	(Власний капітал + Поточні зобов'язання) / Валюта балансу	< 0,5
Коефіцієнт співвідношення власного і залученого капіталу	Забезпеченість заборгованості власними коштами; перевищення власних коштів над позиковими свідчить про фінансову стійкість	Власний капітал/ (Довгострокові зобов'язання + Поточні зобов'язання)	> 1
Коефіцієнт загальної заборгованості	Показує частку позикового капіталу у загальному обсязі капіталу	Поточні зобов'язання/ Власний капітал	4
Коефіцієнт фінансової стійкості	Частка стабільних джерел фінансування у їх загальному обсязі	(Власний капітал + Довгострокові зобов'язання)/ Валюта балансу	> 1
Коефіцієнт фінансового левериджу	Характеризує залежність організації від довгострокових зобов'язань.	Довгострокові зобов'язання/ Власний капітал	< 0,25
Коефіцієнт фінансової залежності	Ступінь залежності суб'єкта від зовнішніх зобов'язань	Валюта балансу/ Власний капітал	< 2

Останньою групою показників, що характеризують ефективність використання фінансових ресурсів, є показники ділової активності. Ділова активність страхової компанії проявляється в динамічному розвитку та ефективному використанні її економічного потенціалу. Для аналізу ділової активності використовуються показники оборотності, які дозволяють оцінити фінансовий стан організації (табл. 1.5).

Таблиця 1.5

Показники ділової активності страховика

Назва показника	Характеристика
Коефіцієнт оборотності оборотних активів	Показує частку чистого прибутку в оборотних активах страховика
Коефіцієнт ефективності використання ресурсів	Характеризує ефективність використання всіх наявних ресурсів незалежно від джерел їх залучення.
Коефіцієнт оборотності власного капіталу	Показує ефективність використання власного капіталу. Збільшення коефіцієнту говорить про підвищення оборотності, зростання ділової активності.
Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості	Характеризує швидкість обороту дебіторської заборгованості (показує кількість її оборотів за період).
Коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості	Характеризує швидкість обороту кредиторської заборгованості (показує кількість її оборотів за період).

Дослідивши ефективність формування та використання ресурсів страховика за допомогою загальних показників, доцільно розглянути спеціальні показники, що характеризують ефективність діяльності страхової організації (табл. 1.6).

Таблиця 1.6

Показники ефективності діяльності страховика

Показник	Характеристика
Коефіцієнт інвестування	Характеризує частку джерел власних коштів суб'єкту господарювання в покритті позабігових активів
Коефіцієнт прогнозу банкрутства	Характеризує питому вагу чистих оборотних коштів у сумі активу балансу
Коефіцієнт перестраховування	Показує частку перестраховика у валових преміях

Важливе місце в аналізі фінансового стану займає аналіз грошових потоків. На думку Н. Нікуліної, Н. Еріашвілі його основною метою є

виявлення причин дефіциту та надлишку коштів, джерел надходження та напрямів витрачання коштів [51]. Дослідники рекомендують використовувати наступні формули:

$$КДчгп = ЧГП / (Об + Дв) \quad (1.1)$$

де, КДчгп – коефіцієнт достатності чистого грошового потоку за досліджуваний період; ЧГП – сума чистого грошового потоку; Об – сума виплат основного боргу по кредитах та позиках; Дв – сума дивідендів, виплачених акціонерам на вкладений капітал.

$$КЛгп = ВПгп - (Дак - Дап) / ВВгп \quad (1.2)$$

де, КЛгп – коефіцієнт ліквідності грошового потоку за досліджуваний період; ВПгп – сума валового позитивного грошового потоку; Дак – сума залишку грошових активів на кінець аналізованого періоду; Дап – сума залишку грошових активів на початку аналізованого періоду; ВВгп – сума валового від’ємного грошового потоку (витрачання грошових коштів).

$$КЕгп = ЧГП / ВВгп \quad (1.3)$$

де, КЕгп – коефіцієнт ефективності грошового потоку за досліджуваний період.

Вчені виділяють ряд етапів аналізу грошових потоків в страховому бізнесі (табл. 1.7). Аналіз фінансових потоків страхової компанії повинен включати оцінку їх ефективності.

Наведені підходи не розкривають в достатній мірі даний аспект. Тому в процесі дослідження аналізу формування та використання фінансових потоків страхової компанії рекомендується використовувати консолідований підхід, який полягає у порівнянні вигод від використання фінансових ресурсів з понесеними витратами.

Таблиця 1.7

Етапи аналізу грошових потоків у страховому підприємстві

Напрямок аналізу	Зміст аналізу
I етап – динаміка формування позитивного грошового потоку	- Аналіз темпів росту; - Співставлення з темпами росту активів, обсягів надання страхових послуг; - Визначення співвідношення залучених коштів за рахунок внутрішніх та зовнішніх джерел; - Виявлення ступеня залежності розвитку від зовнішніх джерел фінансування.
II етап – динаміка формування від'ємного грошового потоку	- Аналіз темпів зміни від'ємного грошового потоку; - Аналіз структури від'ємного грошового потоку; - Оцінка співвимірності витрачання грошових коштів по окремим видам активів.
III етап – збалансованість позитивного та від'ємного грошового потоку	- Визначення динаміки чистого грошового потоку; - Аналіз якості грошового потоку; - Визначення достатності грошового потоку.
IV – синхронність формування позитивного та від'ємного грошового потоку	- Визначення динаміки залишків грошових активів для відображення рівня синхронності та забезпечення платоспроможності страховика; - Визначення коефіцієнта ліквідності грошового потоку.
V етап – ефективність грошових потоків в страховому бізнесі	- Визначення коефіцієнта ефективності грошового потоку; - Визначення коефіцієнта реінвестування грошового потоку.

Оцінка ефективності формування та функціонування фінансових потоків страхової компанії пов'язана насамперед з інтересами власників капіталу, інвестованого в її розвиток. Слід зазначити, що залежно від сфери функціонування страхового капіталу в рамках компанії інтереси окремих його власників суттєво різняться.

На думку науковця С. Бульби, основні особливості ефективності управління фінансовими потоками відображені в загальній методиці визначення, формалізована форма якої має вигляд:

$$\text{Ефективність} = \text{Ефект (результат)} / \text{Ресурси (витрати)} \quad (1.4)$$

Отже, ефект – це досягнутий результат у матеріальній, грошовій, соціальній, економічній формах тощо. Він може бути як позитивним, коли зміни є корисними, так і негативним, коли зміни деструктивні, або нульовим, коли змін немає. На думку науковців, різні показники можуть розглядатися як результати та витрати на їх досягнення. (табл. 1.8).

Таблиця 1.8

Елементи формування ефективності використання фінансових ресурсів
страхової компанії

Категорія показника	Показник	Характерні особливості показника
1	2	3
Показники результату	Дохід від реалізації страхових послуг	Вартісний обсяг реалізованих товарів (продукції), послуг або виконаних робіт з урахуванням націнки
	Дохід від іншої операційної діяльності	Обсяг наданих послуг та реалізованих товарів з урахуванням їх націнки, що входять до складу основної діяльності, доходи від операцій з валютними цінностями.
	Фінансові та інші доходи	Доходи від операцій з ЦП, нараховані відсотки на поточних та депозитних рахунках, списана кредиторська заборгованість, надходження від сплати штрафів, пені, неустойки, доходи від операцій з НА, доходи від реалізації майнових і немайнових прав (оцінені за ринковою вартістю), тощо.
	Позитивний грошовий потік	Надходження грошових коштів від вказаних видів діяльності на поточні рахунки підприємства.
Показники витрат	Собівартість наданих послуг	Розмір собівартості страхових послуг.
Показники витрат	Витрати від іншої операційної діяльності	Собівартість наданих послуг, що входять до складу основної діяльності.
	Фінансові та інші доходи	Собівартість реалізованих цінних паперів, нараховані відсотки за користування кредитами, списана дебіторська заборгованість, нараховані штрафи, пені, неустойки.
	Негативний грошовий потік	Витрати грошових коштів в процесі здійснення вказаних видів діяльності підприємства.

На виконання завдань управління фінансовими ресурсами страхової компанії впливає низка факторів, які спричиняють певні обмеження та сприяють або перешкоджають просуванню процесу до поставлених цілей. Таким чином, окремий показник ефективності використання фінансових ресурсів страхової компанії є результатом взаємодії великої кількості факторів. Для дослідження їх дії та впливу на аналізований показник необхідно враховувати класифікаційні ознаки (табл. 1.9).

Таблиця 1.9

Фактори впливу на ефективність використання фінансових ресурсів
страховою компанією

За рівнем урегульованості	фактори зовнішнього середовища (нерегульовані) фактори внутрішнього середовища (регульовані)
За систематичністю впливу	фактори постійного впливу фактори тимчасового впливу
За можливістю кількісної оцінки	фактори, вплив яких піддається кількісній оцінці фактори, вплив яких не піддається кількісній оцінці
За характером впливу	фактори загального впливу фактори специфічного впливу
За суттєвістю впливу	релевантні не релевантні
За видимістю	явні неявні

Отже, можна зробити висновок, що оцінювання управління фінансовими потоками страхової компанії передбачає визначення економічного ефекту від використання фінансових ресурсів.

В основу побудови системи оцінки ефективності формування та функціонування фінансових ресурсів покладено принцип консолідації та агрегування результатів одночасної реалізації різних страхових продуктів. Концепція побудови системи оцінки ефективності використання фінансових ресурсів страхової компанії базується на співставленні між собою отриманого результату та понесених витрат в розрізі окремих сфер аналізу функціонування фінансових потоків. Аналіз існуючих методик оцінювання фінансової надійності страхової компанії дозволив на основі їх узагальнення зупинитися на наступних показниках оцінки фінансової надійності страховика.

Аналіз методичних підходів до оцінки фінансового стану страхових компаній дозволив виявити безліч спільних факторів, але кожен показує свою сторону: одна методика більше зосереджена на оцінюванні платоспроможності, інша – більше на ліквідність та ділову активність. Існування багатьох різних підходів свідчить про необхідність створення єдиної, комплексної та законодавчо закріпленої методики аналізу фінансового стану страхових компаній.

Висновки до 1 розділу

Подальший соціально-економічний розвиток України неможливий без ефективного функціонування ринку фінансових послуг, що включає банківські, небанківські фінансові та небанківські кредитні установи. Оскільки страхування є важливою складовою сучасних фінансів, страховий ринок відіграє важливу роль у структурі ринку фінансових послуг України. Страхування – це вид цивільно-правових відносин щодо захисту майнових інтересів фізичних осіб та юридичних осіб у разі настання певної події (страхового випадку), визначеної договором страхування або чинним законодавством, за рахунок грошових фондів, що формуються шляхом сплати фізичними особами та юридичними особами страхових платежів та доходів від розміщення коштів цих фондів.

Страховий сектор в Україні регулюється низкою нормативно-правових актів, включаючи постанови, накази, директиви та інструкції, що регулюють окремі питання страхування. Основним законом, який регулює діяльність на страховому ринку та визначає особливості його функціонування Закон України «Про страхування» від 07.03.1996 № 85/96-ВР. З метою підвищення ефективності фінансового ринку необхідно вдосконалювати законодавчу базу та органи державного управління. У зв'язку з цим своєчасними є зміни щодо реформування державних органів діяльності у сфері фінансового ринку, щодо розподілу повноважень між Національним банком та Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку з 01.01.2020 року.

Ефективна діяльність страхових компаній потребує методичного апарату оцінки їх ефективності. Узагальнено методичні підходи оцінювання фінансового стану страхових компаній, що дозволило запропонувати алгоритм оцінювання: аналіз структури і динаміки майна та ефективності використання оборотних активів; аналіз джерел формування майна та їх структури; аналіз стійкості, платоспроможності та ліквідності, аналіз результативності діяльності страховика.

РОЗДІЛ 2

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВИМИ РЕСУРСАМИ СТРАХОВОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ

2.1. Сутність, значення та класифікація фінансових ресурсів страховика

Ефективна діяльність фінансових установ та підприємств значною мірою залежить від наявності, розміщення та ефективності використання фінансових ресурсів. Потреба у збільшенні фінансових ресурсів, необхідність пошуку ефективних механізмів мобілізації, акумулювання та подальшого використання фінансових ресурсів страховиків, а також потреба у страховому захисті суб'єктів господарювання зумовлюють важливість з'ясування сутності поняття "фінансові ресурси". Для забезпечення надійності виконання зобов'язань страховиків необхідно, перш за все, ефективно формувати та використовувати фінансові ресурси, що і визначає необхідність розкриття їх класифікаційних ознак.

Аналіз доступних наукових праць, енциклопедичних матеріалів, статей і монографій, присвячених страховому ринку, функціонуванню страхових компаній, оцінювання напрямів покращення їх фінансового стану та ефективного управління страховою компанією дозволяє нам побачити, що не існує однозначного трактування сутності фінансових ресурсів. Виявлено, що найбільш узагальнене визначення фінансових ресурсів розглядає фінансові ресурси як частину коштів підприємства у фондовій і не фондовій формі, яка формується у результаті розподілу виробленого продукту, залучається до діяльності підприємства з різних джерел з метою забезпечення розширеного відтворення виробництва. Ми погоджуємося з тим, що дане визначення відображає структуру, джерела формування та цільове призначення фінансових ресурсів, і тому вважаємо його найбільш повним визначенням фінансових ресурсів [52].

Оскільки всі сфери господарської діяльності мають свої особливості у формуванні фінансових ресурсів, не виключенням є й галузь страхування.

У навчальному посібнику «Інвестиційна стратегія підприємства» Лахметкіна Н.І. зазначає, що фінансові ресурси страхової організації – це сукупність тимчасово вільних коштів, що обертаються в страховій компанії та використовуються для здійснення страхової, інвестиційної та фінансової діяльності. Страхові компанії володіють певними фінансовими ресурсами, управління якими є джерелом отримання інвестиційного доходу. За допомогою фінансових ресурсів страхові компанії можуть виконувати свої зобов'язання перед страхувальниками, може стабілізувати власний фінансовий стан, зменшувати інфляційний тиск, пропонувати на страховому ринку менш прибуткові види страхових послуг [53].

Як зазначалося вище, що успішний менеджмент страхової компанії залежить від ефективного управління і, зокрема, від активізації управління фінансовими ресурсами, то вважаємо, що для висвітлення повноти поняття фінансові ресурси страхової компанії доцільно проаналізувати їх сутність та виділити спільні риси та відмінності їх формування для різних суб'єктів господарювання. Аналіз наукових публікацій та нормативно-правового забезпечення дозволив виявити загальні складові поняття "фінансові ресурси" та узагальнити сучасні підходи науковців. У таблиці 2.1 представлено визначення аналізованого поняття в різних інституціях.

Аналізуючи трактування досліджуваного поняття у взаємозв'язку з трактуванням економічної сутності дефініції "фінансові ресурси", можна виділити основні спільні елементи фінансових ресурсів суб'єктів господарювання зі страховими компаніями:

- фінансові ресурси мають стадію утворення;
- відображають відношення до власності;
- мають джерела формування і цілі використання;
- від джерел формування та напрямів використання залежить структура фінансових ресурсів [57].

Таблиця 2.1

Трактування дефініції «фінансові ресурси» у розрізі суб'єктів
господарювання

Суб'єкт господарювання	Визначення
1	2
Фінансові ресурси підприємства	грошові доходи і надходження, які перебувають у розпорядженні суб'єкта господарювання і необхідні для виконання ним фінансових зобов'язань, здійснення витрат на розширене відтворення і економічне стимулювання працівників [54]
Фінансові ресурси банку	сукупність грошових коштів і виражених у грошовій формі матеріальних, нематеріальних і фінансових активів, що перебувають у розпорядженні банків і можуть бути використані ними для здійснення активних операцій та надання послуг [55]
Фінансові ресурси страхової компанії	грошові доходи і надходження, що знаходяться в розпорядженні останньої для здійснення операцій прямого страхування і перестрахування з моменту укладання відповідного договору до здійснення зобов'язань у вигляді виплат страхових сум і відшкодувань, а також для здійснення інших витрат, які забезпечують процес страхування, економічного стимулювання співробітників, витрат, спрямованих на удосконалення, підвищення якості наданих страхових послуг [14]
Фінансові ресурси бюджетних установ	фонди грошових коштів цільового призначення, які виступають у формі нагромаджень і надходжень і формуються у процесі розподілу та перерозподілу національного багатства, валового внутрішнього продукту й національного доходу, концентруються в бюджетних установах та використовуються за основними напрямками діяльності таких організацій [56]

Враховуючи специфіку дослідження процесу формування фінансових ресурсів у страхових компаніях, доцільно визначити принципи формування ресурсного потенціалу. Дослідивши та проаналізувавши відомі підходи, було зроблено висновок, що існують певні відмінності у формуванні ресурсного потенціалу:

- при визначенні чистого прибутку, доходів від страхової діяльності та страхових виплат використовують специфічний порядок;
- здійснюється суворе державне регулювання розміру та механізму регулювання статутного капіталу;
- значні розміри страхових резервів, які обраховуються з обсягу зібраних страхових премій;

- чіткі умови та цілі використання банківських кредитів;
- розмір кредиторської заборгованості перед перестарховиками залежить від умов укладених договорів перестраховування та потреби в ньому;
- великі потенційні можливості залучення банківських, облігаційних та інших видів кредитів із врахуванням великого розміру власного капіталу та високої кредитоспроможності страховика [58].

Отже, виявлені відмінності зумовлені специфікою функціонування страховика. Так, у виробничій сфері витрати організації здійснюються для виробництва товарів, а потім компенсуються доходами від продажу. У випадку зі страховими компаніями страховик акумулює кошти, отримані від страхувальників, забезпечує необхідний страховий капітал, а потім несе витрати, пов'язані з виплатою страхового відшкодування відповідно до укладених договорів (рис. 2.1) [58, 59].

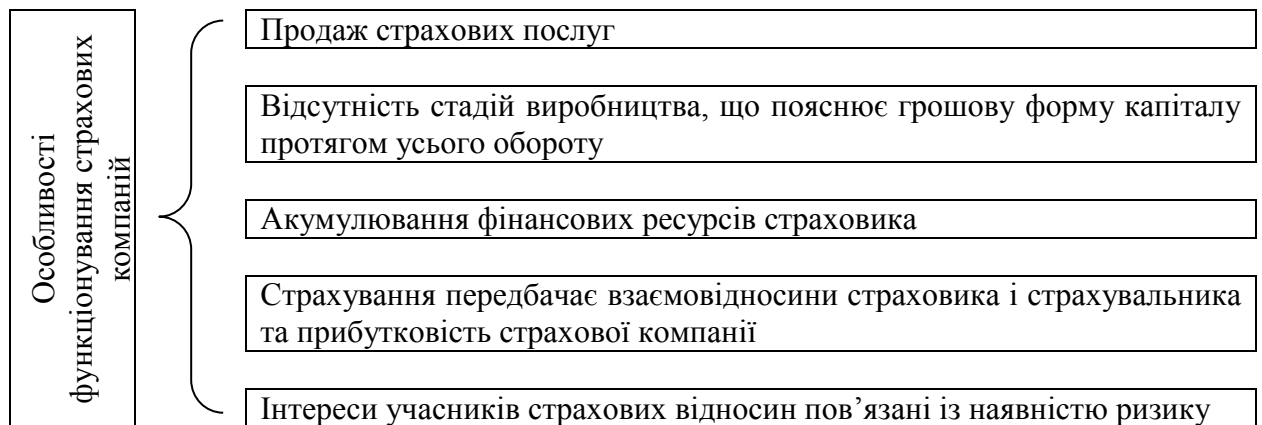

Рис. 2.1. Особливості функціонування страхових компаній

Виявлені в ході аналізу особливості формування фінансових ресурсів страховими компаніями та ефективність їх використання свідчать про те, що страхування за своєю суттю є ризиковою діяльністю, що впливає на характер та якість фінансових відносин у страховому секторі. З цього можна зробити висновок, що формування ресурсного потенціалу страхових компаній є специфічним і відбувається лише при поєднанні фінансових елементів, знань та трудових ресурсів.

На важливості трудового потенціалу у формування ресурсного потенціалу страхової компанії наголошує Т.В. Бауліна, яка визначає трудові ресурси страхової компанії як сукупність працівників, зайнятих в організації основною та допоміжною діяльністю. Саме трудовий потенціал є рушійною силою всіх інших складових ресурсного потенціалу страхових компаній [61].

З іншого боку, Тесленок І.М. зазначає, що не менш важливою складовою ресурсного потенціалу страхової компанії є інформаційний потенціал як сукупність технічних, технологічних та економічних знань, інформаційних ресурсів та комп'ютерної інформаційної системи, взаємодія яких відбувається за участю кваліфікованого персоналу та за допомогою засобів зв'язку і комунікації, метою якої є ефективне управління та подальший розвиток підприємства (рис. 2.2) [62].

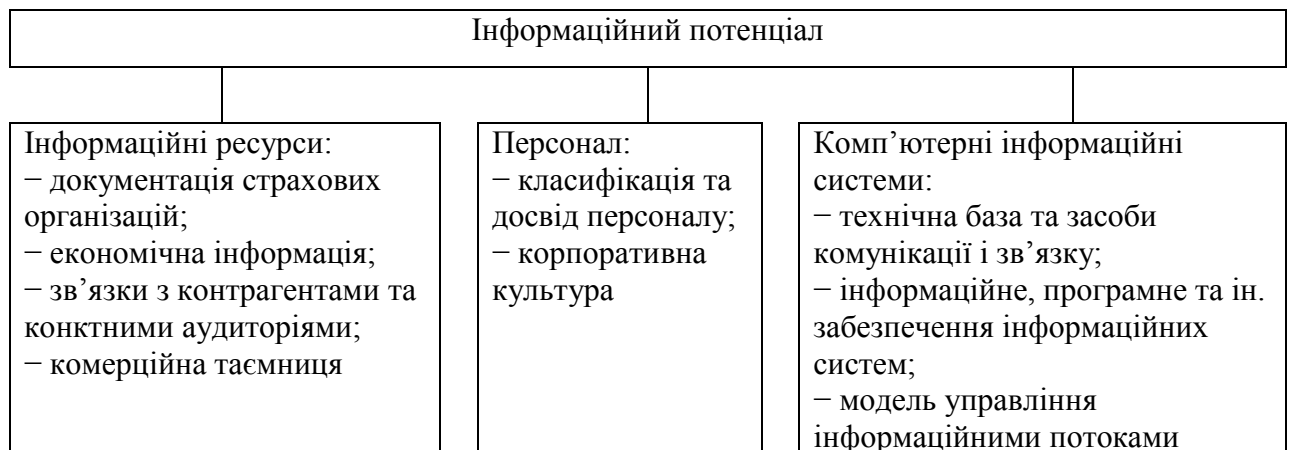

Рис. 2.2. Складові елементи інформаційного потенціалу

Науковцями, а особливо практиками страхового сектору, доведено, що фінансові ресурси є пріоритетним напрямом забезпечення стабільного зростання та сталого функціонування страхових компаній. При цьому його розглядають як грошові кошти, якими володіє страхова компанія. Отже, фінансові ресурси відіграють вирішальну роль при формуванні фінансових відносин страхової компанії і як наслідок безпосередньо впливають на ефективність та прибутковість діяльності.

На українському страховому ринку страхові компанії є самостійними організаціями і виконують певні економічні функції. В функціях страхових компаній конкретизується сутність та їх значення фінансових ресурсів. До функцій фінансових ресурсів можна віднести наступні (рис. 2.3):

- забезпечення процесу виникнення компанії та формування початкового капіталу;
- формування ресурсного потенціалу та забезпечення необхідними ресурсами виробничої та інвестиційної діяльності;
- реалізація фінансової стратегії компанії, забезпечення конкурентоспроможності та ефективності її господарської діяльності;
- виконання фінансових зобов'язань, забезпечення фінансової стійкості та платоспроможності;
- регулювання та перерозподіл фінансових потоків між структурними підрозділами та видами діяльності [63 – 64].

Рис. 2.3. Функції фінансових ресурсів страхових компаній

Фінанси суб'єктів господарювання базуються на певних організаційних принципах, які поділяються на загальні і специфічні. Принципи організації фінансових ресурсів страхових компаній представлені на (рис. 2.4) [60, 65]. Складовими частинами фінансових ресурсів страхової компанії є: власний і залучений капітал, при цьому доцільно звернути увагу на перевищення питомої ваги залученої частини капіталу у вигляді страхових премій над

власним (рис. 2.5) [14, 20]. Важливе місце у формуванні структури ресурсів страхових організацій відіграє їх власний капітал, з яким ототожнюють кошти, які безпосередньо належать страховику на праві власності та представлений статутним капіталом та гарантійним фондом.

Рис. 2.4. Принципи організації фінансових ресурсів страхової компанії

Гарантійний фонд страховика включає додатковий та резервний капітал, а також нерозподілений прибуток. Страховики можуть створювати вільні резерви з нерозподіленого прибутку.

Вільні резерви - це частина власних коштів страховика, що резервується для забезпечення платоспроможності страховика відповідно до загальної методики ведення страхової діяльності.

В окремих видах обов'язкового страхування страховики можуть створювати централізовані страхові резервні фонди та органи управління цими фондами для забезпечення виконання своїх зобов'язань.

Фінансові ресурси страхової компанії	
<p>Власний капітал:</p> <ul style="list-style-type: none"> - статутний фонд; - додатковий капітал; - резервний капітал; - нерозподілений прибуток; - цільові надходження та фінансування; - фонди нагромадження; - фонди спеціальної сфери. 	<p>Залучений капітал:</p> <ul style="list-style-type: none"> - страхові резерви; - кредит; - кредиторська заборгованість; - перестраховий кредит.

Рис. 2.5. Структура фінансових ресурсів страхової компанії

Положення про ці фонди затверджується Уповноваженим органом. Джерелами утворення централізованих страхових резервних фондів можуть бути відрахування від надходжень страхових платежів, внески власних коштів страховика, а також доходи від розміщення коштів централізованих страхових резервних фондів [14].

Вони слугують фінансовою гарантією виконання страховиком своїх зобов'язань за договором страхування. У таблиці 2.2 показано позитивні та негативні наслідки використання власного капіталу як основного джерела фінансування.

Таблиця 2.2

Особливості використання власного капіталу у страхових компаніях

Позитивні наслідки	Негативні наслідки
1. Простота залучення, оскільки рішення, пов'язані зі збільшенням власного капіталу, приймають власники і менеджери.	Обмеженість обсягу залучення, а отже, і можливостей істотного розширення операційної та інвестиційної діяльності підприємства в періоди сприятливої кон'юнктури ринку на окремих етапах його циклу.
2. Зростання можливості отримання прибутку, у зв'язку із способом залучення коштів власного капіталу, що не включає в себе отримання кредитів	Не використовується можливість приросту коефіцієнта рентабельності власного капіталу за рахунок залучення позикових фінансових ресурсів, оскільки без такого залучення неможливо забезпечити перевищення коефіцієнта фінансової рентабельності діяльності над економічною.
3. Забезпеченням фінансової стійкості розвитку організації, її платоспроможністю в довгостроковому періоді, а також зниженням ризику банкрутства.	3. Висока вартість порівняно з альтернативними позиченими джерелами формування капіталу.

Найбільшою складовою власного капіталу є статутний капітал страховика, який є фінансовою основою його діяльності. На ранніх етапах функціонування страхової компанії статутний капітал є майже не єдиною гарантією платоспроможності. Тому, порядок формування та дотримання розміру статутного капіталу страховика суворо регулюється законодавством.

Кількісні вимоги до формування статутних капіталів страховиків передбачено Законом України «Про страхування», в якому встановлено такі мінімальні розміри статутних капіталів за валютним обмінним курсом валюти України. Стаття 30 Закону України "Про страхування" передбачає, що мінімальний розмір статутного капіталу (гарантійного депозиту) страхової компанії, яка займається видами страхування, іншими, ніж страхування життя, становить суму, еквівалентну 1 мільйону євро, а для страхової компанії, яка займається страхуванням життя, - суму, еквівалентну 10 мільйонам за валютним обмінним курсом валюти України [14].

При створенні страховика-резидента або збільшенні зареєстрованого статутного капіталу статутний капітал повинен бути сплачений виключно в грошовій формі. Статутний капітал страхової компанії дозволяється формувати цінними паперами, що випускаються державою за номінальною вартістю в порядку, встановленому національною комісією, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг, за умови, що він становить не більше 25% від загального розміру статутного капіталу [14].

Додаткові вимоги до страховиків, згідно Постанови Кабінету Міністрів «Про затвердження Ліцензійних умов провадження господарської діяльності з надання фінансових послуг» зазначають, що загальний розмір внесків страховика до статутних капіталів інших страховиків України не може перевищувати 30 відсотків його власного статутного капіталу, в тому числі розмір внеску до статутного капіталу окремого страховика не може перевищувати 10 відсотків. Ці вимоги не застосовуються, якщо страховик, який здійснює види страхування, інші, ніж страхування життя, робить внесок до статутного капіталу страховика, який здійснює страхування життя [66].

Додатковий капітал виникає як в результаті статутної діяльності страхової компанії. Він складається з додатково вкладеного капіталу (утворюється лише у страховиків, які є акціонерними товариствами) та іншого додаткового капіталу. Як правило, додатковий капітал складає лише невелику частку власного капіталу страхової компанії.

Стаття 14 Закону України «Про господарські товариства» передбачає, що резервний капітал страхової компанії формується за рахунок чистого прибутку, розмір відрахувань визначається вищим органом управління страхової компанії і не може бути меншим, ніж 5% від чистого прибутку. Згідно Закону України «Про господарські товариства» резервний капітал формується в розмірі, не меншому, ніж 25% від розміру статутного капіталу [20].

Нерозподілений прибуток - це частина чистого прибутку, що залишається в розпорядженні компанії після виконання всіх зобов'язань перед бюджетом страхової компанії, виплати дивідендів та відрахувань до резервного та інших фондів.

Щодо залученого капіталу, то він містить в собі залучені ресурси, які протягом певного періоду перебувають у розпорядженні страховика. Залучені ресурси складаються зі страхових резервів, забезпечення наступних витрат і платежів, цільового фінансування.

Страхові резерви є основним компонентом залученого капіталу страховика. Страхові резерви створюються страховими компаніями для забезпечення майбутніх виплат страхових сум і страхового відшкодування залежно від видів страхування (перестраховування).

Відповідно до Закону України «Про страхування», страхові резерви поділяються на технічні резерви, які формуються страховими компаніями, що здійснюють види страхування, інші, ніж страхування життя, та резерви із страхування життя, які формуються страховими компаніями, які здійснюють страхування життя [14].

Відповідно до статті 31 Закону України «Про страхування», страхові резерви формуються страховими компаніями з метою забезпечення майбутніх

виплат страхових сум і страхового відшкодування залежно від видів страхування (перестраховання). Страховики зобов'язані формувати і вести облік страхових резервів у порядку та обсягах, встановлених цим Законом, станом на кожен день [14].

Резерви страховиків, що займаються ризиковими видами страхування та страхуванням життя, включають такі елементи (рис 2.6 – 2.7).

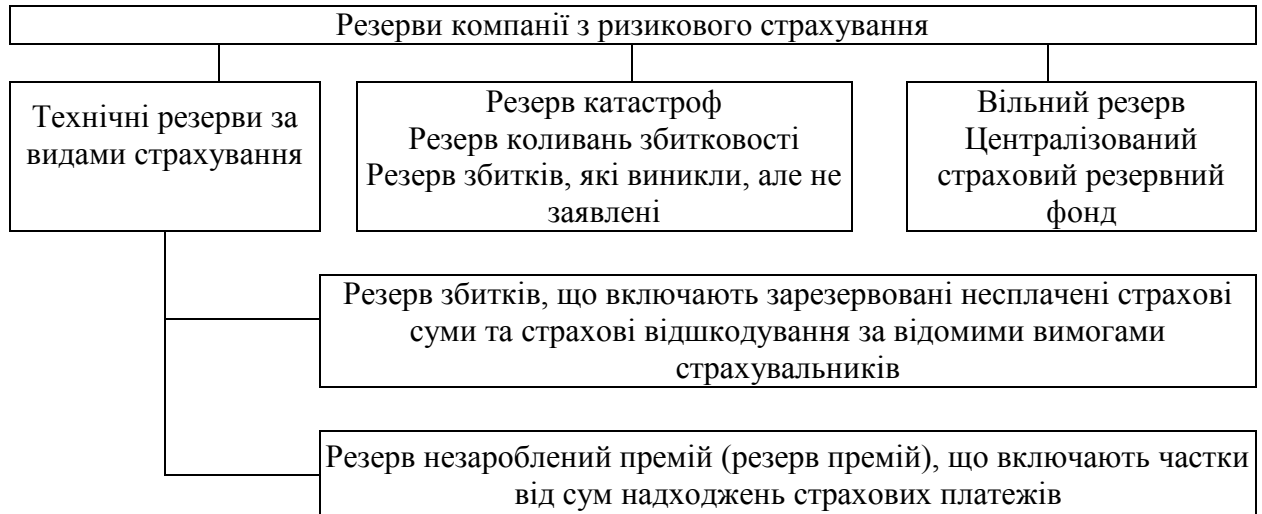

Рис. 2.6. Система резервів компаній з ризикового страхування

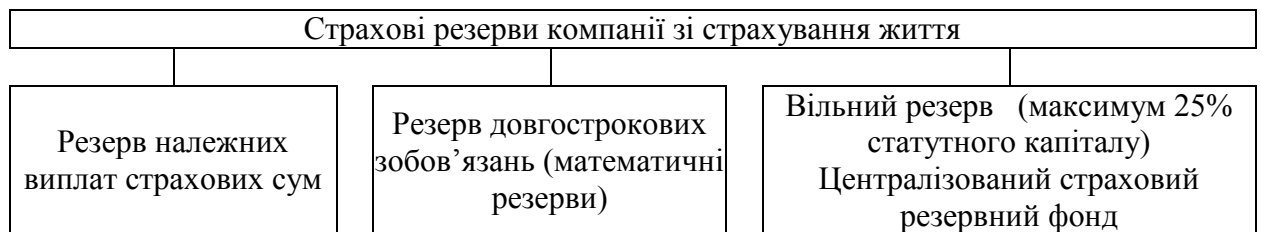

Рис. 2.7. Система резервів компаній зі страхування життя

Згідно зі ст. 31 Закону України «Про страхування» від 7 березня 1996 року № 85/96ВР страхові резерви формуються з урахуванням принципів безпечності, прибутковості, ліквідності та диверсифікованості і повинні бути представлені активами таких категорій:

- грошові кошти на поточному рахунку;
- банківські депозити (заощадження);
- валютні вкладення згідно з валютою страхування;
- нерухоме майно;

- акції, облігації, іпотечні сертифікати;
- цінні папери, випущені урядом;
- права вимоги до перестраховиків;
- інвестиції в економіку України за напрямками, визначеними Кабінетом Міністрів України;
- банківські метали;
- кредити застрахованим особам (особам, які уклали договір страхування життя) під заставу викупної суми в межах викупної суми на момент надання кредиту. При цьому кредит не може бути наданий на строк менше одного року з дня набрання чинності договором страхування, та на строк, який перевищує період, що залишився до закінчення дії договору страхування;
- готівка в касі в обсягах лімітів залишків каси, встановлених Національним банком України [14].

Законодавством передбачено, що кошти резервів із страхування життя можуть використовуватися для довгострокового кредитування житлового будівництва, у тому числі приватних забудовників, у порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України.

Таким чином, ефективність діяльності страхових компаній залежить від формування і використання фінансових ресурсів, відповідно до яких можемо сказати, що саме фінансові ресурси створюють матеріальну базу для здійснення страховими організаціями своїх функцій на ринку та є основою діяльності.

Фінансовий потенціал страхової компанії формується сукупністю фінансових ресурсів. Структура фінансових ресурсів включає власний та позиковий капітал, а особливості їх формування та використання яких мають безпосередній вплив на ефективність діяльності страхової компанії, що потребує розкриття джерел формування фінансових ресурсів страховика.

2.2. Джерела формування фінансових ресурсів страхової компанії

Розкриття сутності та особливостей формування фінансових ресурсів страхової компанії передбачає і розкриття джерел їх формування. Фінансові ресурси, як було зазначено в п. 2.1 є однією з основних концепцій фінансів страховий організацій та одним із найважливіших для забезпечення їхньої діяльності видом ресурсів. До джерел фінансових ресурсів належать власний капітал, залучений та позиковий капітали, які характеризують інвестиційний потенціал страхових компаній. Структура фінансових ресурсів представлена на рис. 2.8.

Капітал є основним елементом на початковому етапі формування інвестиційних ресурсів. Зовнішня частина інвестиційних ресурсів страхової компанії включає позиковий та андеррайтинговий капітал.

Власний капітал страхової компанії відіграє важливу роль як на етапі створення страхової компанії, так і в процесі її функціонування. Його джерелами, залежно від організаційно-правової форми, є акціонерний капітал, внески членів товариств взаємного страхування, бюджетні кошти, кошти держави, внески приватних осіб.

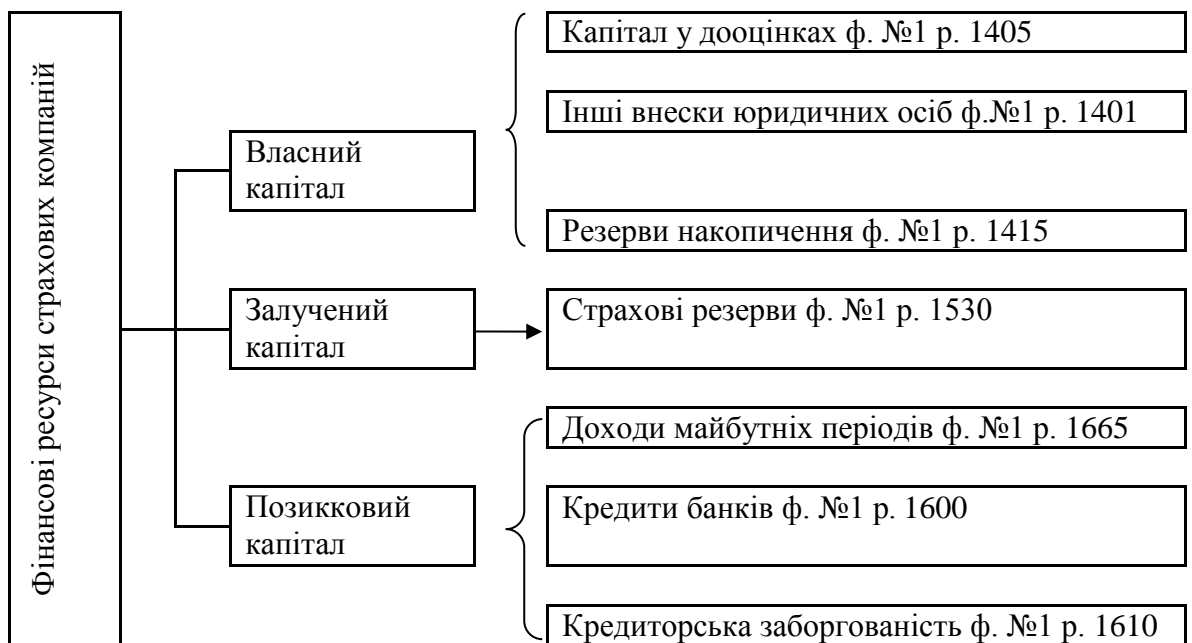

Рис. 2.8. Структура фінансових ресурсів страхових організацій за джерелами фінансування

Власний капітал потрібний на етапі створення організації, оскільки він необхідний для покриття витрат на розробку умов для здійснення страхової діяльності. Через невелику кількість страхувальників може виникнути недостатність страхових ресурсів, тому страховики використовують власний капітал для покриття страхових зобов'язань. Якщо власний капітал наявний у достатній кількості, то це забезпечується платоспроможність страхової компанії. Власний капітал також відіграє важливу роль у повсякденній діяльності страхових компаній. Це пов'язано не тільки з необхідністю постійного розвитку страхових компаній та їх конкурентоспроможності на страховому ринку, але й з можливістю негативних відхилень від запланованих показників, які залишаються незмінними протягом всієї діяльності страхових компаній. По-друге, конкурентоспроможні страхові компанії повинні постійно розвиватися і розширювати свою присутність на завойованих ринках, виходити на нові ринки, залучати нових клієнтів і розробляти нові продукти. Це вимагає значних матеріальних витрат і гарантій [68].

Значну роль у формуванні фінансових ресурсів страхової компанії відіграє залучений капітал, який є основним джерелом інвестицій і має значний вплив на макроекономічні показники країни. Залучений капітал – страхові резерви – це величина зобов'язань страховика за договорами страхування, співстрахування та перестрахування, яка має певний рівень невизначеності у часі та обсягу виконання страхових зобов'язань. Отже, невизначеність моменту настання необхідності виконання страхових зобов'язань знижує ефективність інвестиційної діяльності страхової компанії. Залучений капітал являє собою грошові кошти, отримані у вигляді страхової премії та акумулюються страховиком на час дії договору страхування.

Залучені ресурси включають в себе страхові резерви, забезпечення наступних витрат і платежів, цільове фінансування. Страхові резерви включають резерви зі страхування життя та інші резерви. Страхові резерви можуть використовуватися страховими компаніями як тимчасове джерело

інвестицій. Варто зазначити, що страхові резерви є основним інвестиційним джерелом для страхових компаній (рис. 2.9).

Наступною складовою фінансових ресурсів страхової компанії є позиковий капітал. Позиковий капітал – це фінансові ресурси, які представлені довгостроковими і короткостроковими кредитами банків, кредиторською заборгованістю та доходами майбутніх періодів. Основою страхової діяльності є капітал, залучений у формі страхових резервів, але за необхідності страховики також можуть звертатися за кредитами до банків, що надає нові можливості для розширення обсягів діяльності та забезпечення більш ефективного використання власного капіталу [68].

Рис. 2.9. Класифікація страхових резервів

Важливу роль у формуванні позикового капіталу страховиків відіграє розмір та структура кредиторської заборгованості.

Кредиторська заборгованість включає: заборгованість з оплати праці; заборгованість перед фондом соціального страхування, пенсійним фондом; заборгованість зі сплати премій за договорами страхування майна компанії; заборгованість зі сплати премій особистого страхування персоналу компанії; заборгованість за розрахунками з філіями та представництвами; інші види внутрішньої кредиторської заборгованості.

Як зазначалося вище, позиковий капітал включає кредиторську заборгованість та короткострокові банківські кредити. Страхові компанії дуже рідко покладаються на банківські кредити, які в основному використовуються

для неінвестиційних цілей. Страховики використовують ці кошти для формування страхових резервів. У більшості випадків страхові компанії використовують залучені кошти для розширення філій та агентської мережі компанії, удосконалення інформаційних систем програмного забезпечення, розроблення нових страхових продуктів, створення центрів клієнтської підтримки та інше.

Фінансові ресурси страхових компаній рухаються і являють собою фінансові потоки. Потоком фінансових ресурсів називають різницю між надходженням і витрачанням фінансових ресурсів за певний період, незалежно від джерела їх формування. Механізм формування фінансових потоків страхової компанії поданий на рисунку 2.10 Він демонструє, що фінансові ресурси страхових компаній є важливим джерелом інвестиційного капіталу. Звичайна компанія спочатку вкладає певні кошти в організацію виробництва товарів і послуг, а потім отримує оплату від споживачів після того, як послуги були фактично надані або товари перейшли у власність покупця.

Рис. 2.10. Механізм формування фінансових потоків страхової компанії

Особливістю формування фінансових ресурсів є те, що клієнт фактично авансує страховика, так як страховий внесок, оскільки премія за страхові послуги страхувальнику, як правило, сплачується на початку дії договору страхування. Таким чином, характер руху фінансових ресурсів у страхуванні полягає в тому, що кошти, авансовані страхувальником за договором страхування, перебувають у розпорядженні страховика протягом певного періоду і можуть бути інвестовані з метою отримання додаткового прибутку.

Формування та ефективне використання фінансових ресурсів страхових компаній потребує детального аналізу всіх видів діяльності страхових компаній. Це пов'язано з тим, що поточна страхова, фінансова та інвестиційна діяльність тісно взаємопов'язані та взаємозалежні. Ми погоджуємося з Д. Нестеровою у його роботі "Фінансові ресурси страхових організацій та їх інвестиційні можливості" (рис. 2.11) [69], де він встановлює особливості моделі грошових потоків у страхових організаціях.

Рис. 2.11. Модель руху грошових потоків страхової організації

Здатність акумулювати фінансові ресурси дозволяє страховим компаніям займати особливу позицію в забезпеченні інвестиційного процесу. Страхові компанії можуть самі виступати інвесторами, мобілізуючи значні обсяги коштів юридичних та фізичних осіб і спрямовуючи їх у різні види інвестицій. Інвестиційна діяльність вітчизняних та іноземних власників капіталу покращується також завдяки використанню страхових операцій через види страхування, які гарантують повернення коштів у разі настання страхового випадку, визначеного в договорі [69].

Таким чином, страхові компанії можуть вільно використовувати окремі джерела фінансових ресурсів як джерело інвестиційного доходу. Нестерова

Д.С. зазначає, що за рахунок інвестиційного прибутку страховик має можливість виконувати свої зобов'язання перед страхувальниками, стабілізувати власний фінансовий стан, зменшити інфляційний тиск та компенсувати збитковість окремих видів страхування. Розкриття особливостей джерел формування фінансових ресурсів потребує розкриття їхніх інвестиційних можливостей: визначення періоду інвестування, можливий терміном використання ресурсів, отриманням інвестиційного доходу з урахуванням принципу «ризик-дохідність», ліквідність.

На основі аналізу наукової літератури узагальнено інвестиційні можливості фінансових ресурсів страхової організації (табл. 2.3) [51]. Як зазначають науковці та практики страхового сектору, основною метою інвестування фінансових ресурсів є насамперед забезпечення достатньої платоспроможності. Важливо також генерувати прибуток, захищати активи організації від інфляції, збільшувати вартість страхової компанії і, звичайно, підвищувати її конкурентоспроможність. Отже, інвестиційна діяльність здійснюється з урахуванням структури фінансових ресурсів. Вона базується на тому, що акумулюючи великі кошти у вигляді резервів, страхові організації є важливими інвесторами та кредиторами на фінансовому ринку.

Особливістю характеру руху фінансових ресурсів є те, що страхові компанії мають у своєму розпорядженні тимчасові кошти на певний період часу, які можуть бути інвестовані з метою отримання додаткового прибутку. Інвестиційна діяльність повинна підлягати державному регулюванню. Концентрація значних фінансових ресурсів робить страхування важливим фактором розвитку економіки через активну інвестиційну політику та сприяє зміцненню соціально-економічної політики держави. Важливо зазначити, що інвестиційна політика страховика впливає на його платоспроможність та конкурентоспроможність.

Якщо страхова компанія приймає на страхування занадто великий ризик, вона може втратити свою платоспроможність. За таких обставин використовується механізм перестраховування, що виступає вагомим фактором впливу на фінансову стійкість страховиків.

Таблиця 2.3

Структура фінансових ресурсів страхової організації та їх інвестиційні можливості

Структура фінансових ресурсів	Інвестиційні можливості, у т. ч.:			
	Термін використання інвестицій	Можливість планування з метою інвестування	Можливість отримання доходів з урахування принципу «ризик-дохідність»	Можливість перетворення у грошові кошти для здійснення страхових виплат
Власний капітал, у т.ч.: капітал накопичення	Довгострокова	Висока	Регулярний стабільний поточний дохід	Ліквідність середня, низька
інші внески юридичних осіб	Довгострокова	Низька	Регулярний стабільний поточний дохід	Ліквідність середня, низька
резерви накопичення	Довгострокова	Висока	Регулярний стабільний поточний дохід	Ліквідність середня
Залучений капітал, у т.ч.: резерви зі страхування життя	Довгострокова	Висока	Регулярний стабільний поточний дохід	Ліквідність середня, низька
резерви з інших видів страхування, крім страхування життя	В залежності від виду страхування		Високий, нерегулярний дохід	Ліквідність середня, низька
стабілізаційні резерви	В залежності від фінансових результатів СК	Висока	Нерегулярний дохід	Ліквідність середня
Позиковий капітал, у т. ч.: кредиторська заборгованість	Короткострокова	Низька	Нерегулярний дохід	Ліквідність висока

Фінансові ресурси страхової компанії є неоднорідними, економічний зміст та їх призначення визначають особливості інвестування. Фінансові ресурси включають власний капітал, андеррайтинговий капітал та позиковий капітал. Власні фінансові ресурси забезпечують фінансову стійкість страхової компанії, обсяг яких повинен бути достатнім для повного і своєчасного виконання страхових зобов'язань. Рівень достатності встановлюється зовнішніми і внутрішніми вимогами до платоспроможності страхової компанії, які визначені на законодавчому рівні. Розмір власного капіталу залежить від національних вимог та потреб страхової компанії і має бути достатнім для гарантування фінансової безпеки, формування якого потребує планування та управління.

2.3. Основи управління фінансовими ресурсами страхової організації

Вивчення особливостей управління фінансовими ресурсами страхових компаній в страховій галузі на основі концептуальної основи організації фінансового управління страховими компаніями. Фінансові ресурси страхової компанії є важливим об'єктом управління її фінансами. Таким чином, правильний вибір тактики та стратегії управління ними є важливим внутрішнім фактором стабільності та фінансової стабільності, і необхідно чітко визначити концептуальну основу для побудови надійної моделі механізму управління фінансовими потоками страхових компаній.

Управління фінансовими ресурсами страхової компанії вимагає розкриття поняття «фінансовий потенціал страхової компанії».

Фінансовий потенціал страховика – обсяг власних, позикових і залучених фінансових ресурсів, які страхова компанія може використати для покриття поточних і майбутніх витрат [70]. Процес формування фінансового потенціалу страховика зображено на рисунку 2.12.

Рис. 2.12. Процес формування фінансового потенціалу страховика

Рівень фінансового потенціалу залежить від наявності власних фінансових ресурсів та умов доступу до фінансових ресурсів, які компанія може черпати із зовнішнього середовища. При формуванні фінансових ресурсів страхової компанії необхідно виходити з наступних концептуальних основ:

- з урахуванням вимог законодавства щодо вимог власних коштів, статутного капіталу, умов забезпечення платоспроможності страховиків;
- підтримувати раціональне співвідношення власних коштів страхової організації та страхових зобов'язань, взятих на себе страховою компанією;

- якості найбільш оптимальної стратегії здійснювати доповнення сформованих резервів грошовим покриттям за рахунок статутного капіталу в формування фінансових ресурсів страхової компанії;

- передача перестраховику частини відповідальності, яку страхова компанія більше не може утримувати;

- поєднувати такі критерії, як забезпечення мінімальної середньозваженої ціни залучених ресурсів, досягнення нормальної рентабельності розміщених фінансових ресурсів та мінімізація ризику втрати фінансової стійкості.

Розкриття особливостей формування фінансових ресурсів страховика, потребує визначення етапів його формування у процесі страхової діяльності: відбувається під час створення статутного фонду, а також у процесі розподілу грошових надходжень у результаті повернення авансових коштів в основні та оборотні кошти, використання доходів на формування резервного фонду, фонду споживання і фонду накопичення. Важливо, щоб основною причиною формування фінансових ресурсів страхової компанії були фінансові результати, що залежать від виду діяльності. Саме це диктує необхідність розкриття інформації про рух грошових коштів в залежності від виду діяльності, на основі якої формуються фінансові ресурси страхової компанії. Відомо, що кожен вид діяльності представлений вхідними та вихідними грошовими потоками, які призводять до збільшення або зменшення фінансових ресурсів страхових компаній, і від їх організації залежить ефективність діяльності.

Виступаючи в якості фінансових посередників, страхові компанії забезпечують циркуляцію фінансових ресурсів між господарюючими суб'єктами і генерують грошові потоки від операційної (страхової), інвестиційної та фінансової діяльності, що декомунізує грошові потоки [71].

Здійснення операційної діяльності передбачає формування найбільших грошових потоків страхової компанії. У свою чергу, фінансовий потік від страхової діяльності характеризується створенням страхового резервного фонду за рахунок страхових внесків і використанням цього фонду у формі

страхових виплат між страхувальниками, фінансуванням частки збитків від страхових випадків за рахунок власних фінансових ресурсів і поповнення їх з прибутку та інших надходжень [6]. Накопичуючи фінансові ресурси юридичних і фізичних осіб за рахунок виплати страхових внесків, страхові компанії мають можливість інвестувати їх у фінансові інструменти. Таким чином, інвестиційна діяльність дозволяє акумулювати додаткові надходження, а саме: відсотки на суми залишків на поточних рахунках, за надання довгострокових інвестиційних кредитів та від розміщення коштів на депозитних рахунках, відсоткові доходи за борговими цінними паперами, дивіденди за акціями, тантьєми. При цьому початковий грошовий потік формується в результаті операцій з банками, які включають розміщення коштів на поточних і депозитних рахунках, придбання нерухомості, вкладення в основний капітал і придбання інших фінансових інструментів.

Грошовий потік по фінансовій діяльності характеризує надходження і виплати грошових засобів, пов'язаних із залученням додаткового акціонерного і пайового капіталу, отриманням довгострокових і короткострокових кредитів і позик, виплатою у грошовій формі дивідендів і процентів за вкладами власників та інші грошові потоки [72]. Отже, доцільно представити процес формування фінансового потенціалу з урахуванням зовнішніх та внутрішніх можливостей (рис. 2.13) [73].

Враховуючи структуру та джерела формування фінансових ресурсів страховика можна зазначити, що одним із основних складових елементів є прибуток, під яким розуміємо – фінансовий результат діяльності за певний звітний період. Доцільно звернути увагу, що при цьому фінансовий результат виступає як вартісна оцінка підсумків господарювання страховика і визначається як різниця між доходами та витратами [74]. Процедура отримання прибутку для страхових компаній здійснюється в залежності від виду діяльності (рис. 2.14). Прибуток від страхової діяльності визначається по-різному для ризикового виду та страхування життя.

Рис. 2.13. Процес формування фінансового потенціалу страховиків з урахуванням зовнішніх та внутрішніх можливостей

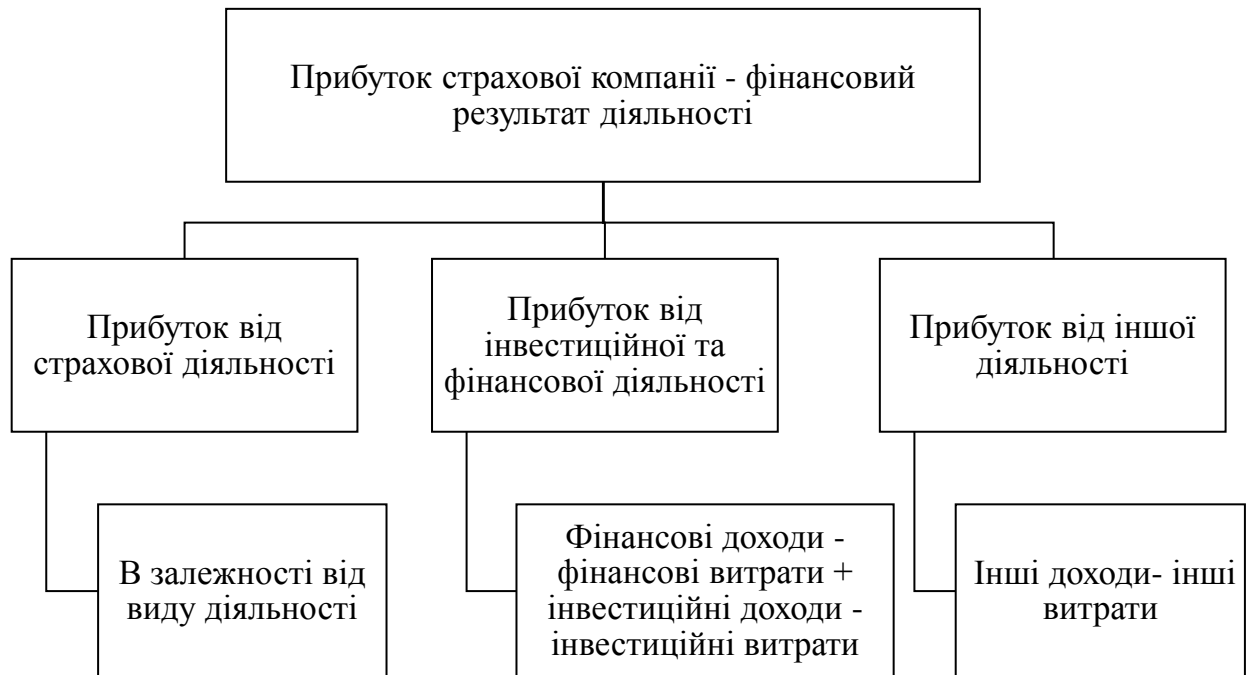

Рис. 2.14. Порядок формування прибутку страховиком

Як зазначає Внукова Н.М., загальне (ризикове) страхування включає всі ті види страхування, які не підпадають під ознаки договорів страхування життя (страхування від нещасних випадків, страхування медичних витрат, майнове страхування тощо). Для «ризикових» компаній весь прибуток від не страхових операцій повністю залишається у розпорядженні акціонерів [75]. Для компаній, що займаються страхуванням життя, дохід від операцій, не пов'язаних зі страхуванням, відображається в інвестиційному доході від розміщення резервів зі страхування життя, а також на всіх доходах від інших операцій, не пов'язаних зі страхуванням.

Таким чином, у контексті розкриття процесу формування фінансового потенціалу страховика доцільно розглянути критерії його оцінки. Розкриваючи особливості прибутку страхових компаній та порядок його формування Островерха Р.Е. визначити рівень фінансового потенціалу страхової компанії за допомогою 5-ступеневого алгоритму (рис. 2.15) [76].

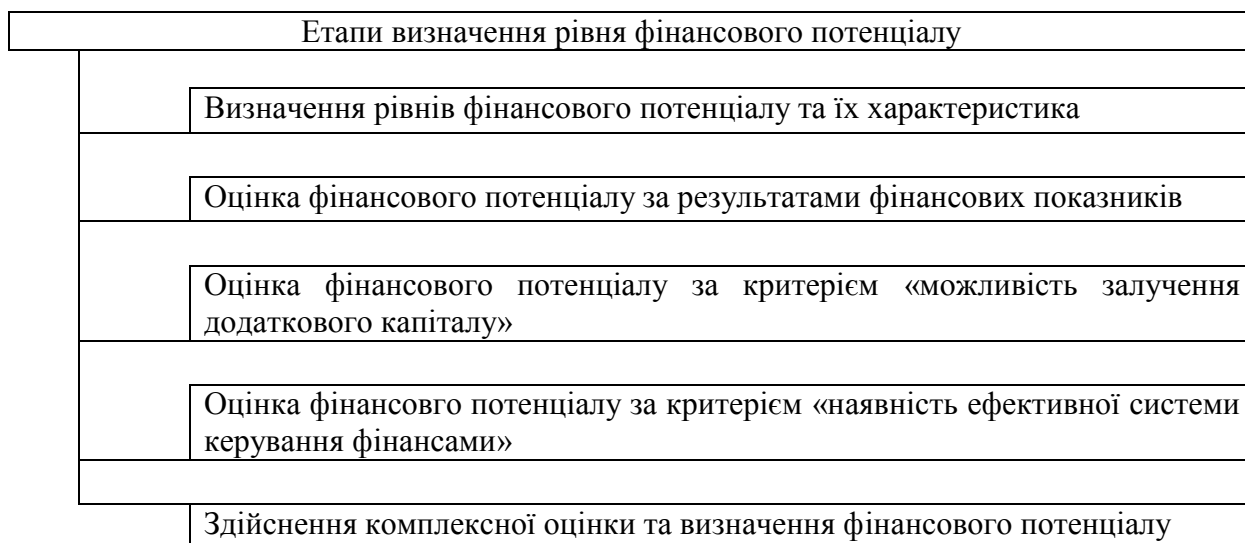

Рис. 2.15. Етапи визначення фінансового потенціалу страховика

Так, першим етапом є визначення характеристик високого, середнього і низького рівня фінансового потенціалу, як показано в таблиці 2.5.

Таблиця 2.4

Характеристику рівнів фінансового потенціалу страховика

Рівень фінансового потенціалу страховика	Характеристика фінансового потенціалу страховика
Високий рівень	Діяльність страхової компанії прибуткова. Фінансове становище стабільне.
Середній рівень	Діяльність страховика прибуткова. Фінансова стабільність залежить від зміни внутрішнього та зовнішнього середовища.
Низький рівень	Страхова компанія фінансово нестабільна.

Наступним етапом є розрахунок фінансових показників, який передбачає визначення системи фінансових показників, за якими буде проводитись оцінка фінансового потенціалу. Так, сукупність показників та їх граничних значень для характеристики рівнів і меж фінансового потенціалу страхових компаній представлені в таблиці 2.6.

Рівень фінансового потенціалу страховика за критерієм «можливість залучення додаткового капіталу» визначається ступенем привабливості

страховика для потенційного інвестора. Тому, незалежно від характеру майбутньої кредитної угоди, позичальник ідентифікується, а також оцінюється кредитна історія позичальника і його комерційна репутація [77].

Таблиця 2.5

Показники, які характеризують рівень фінансового потенціалу страховика

Показник	Високий рівень ФПС	Середній рівень ФПС	Низький рівень ФПС
Коефіцієнт фінансової незалежності	>0,5	0,3-0,5	<0,3
Коефіцієнт поточної ліквідності	>2,0	1,0-2,0	<1,0
Коефіцієнт термінової ліквідності	>0,8	0,4-0,8	<0,4
Коефіцієнт абсолютної ліквідності	>0,2	0,1-0,2	<0,1
Рентабельність всіх активів	>0,1	0,05-0,1	<0,05
Рентабельність власного капіталу	>0,15	0,1-0,15	<0,1
Ефективність використання активів для виробництва продукції	>1,6	1,0-1,6	<1,0
Частка позикових засобів у загальній сумі джерел	>0,7	0,7-0,5	<0,5
Частка вільних від зобов'язань активів, що знаходяться в мобільній формі	>0,26	0,1-0,26	<0,1
Частка накопиченого капіталу	>0,1	0,05-0,1	<0,05

Наступний етап передбачає вивчення оперативно-тактичних механізмів управління, що забезпечують вирішення нових завдань і досягнення поставлених цілей з мінімальними відхиленнями (не більше 20%).

Даний вид оцінки проводиться на основі методу експертних оцінок і припускає віднесення страхової компанії до того або іншого рівня фінансового потенціалу страховика.

Заключним етапом визначення фінансового потенціалу страхової компанії є його комплексна оцінка. Комплексна оцінка передбачає розрахунок показників фінансового стану страхової компанії.

Таким чином, оцінка фінансового потенціалу страховика є необхідним елементом стратегічного аналізу та управління. Пропонований сьогодні метод розрахунку фінансового потенціалу страхової компанії охоплює всі основні процеси, що відбуваються в різних функціональних сферах страхової організації. Це допоможе забезпечити систематичне уявлення про страхову

компанію, виявити переваги і недоліки, і на цій основі можна буде розробити комплексний довгостроковий план розвитку.

Таким чином, фінансовий потенціал страхової компанії як комплексне поняття, що є результатом взаємодії всіх елементів системи фінансових відносин компанії, визначається рядом економічних факторів і характеризується системою показників, що відображають наявність, розміщення і використання фінансових ресурсів.

Оцінка фінансового потенціалу страховика пов'язана з необхідністю визначення доцільності його діяльності на страховому ринку, її здатності виконувати свої зобов'язання і задовольняти потреби своїх клієнтів.

На механізм управління фінансовими потоками страхових компаній в страховому секторі впливають багато внутрішні і зовнішні фактори (рис. 2.16). Науковці до зовнішніх факторів, що впливають на формування фінансових потоків у страховому бізнесі, відносять: кон'юнктуру ринку страхових послуг; кон'юнктура фондового ринку; система оподаткування; система проведення розрахункових операцій; інституційне середовище.

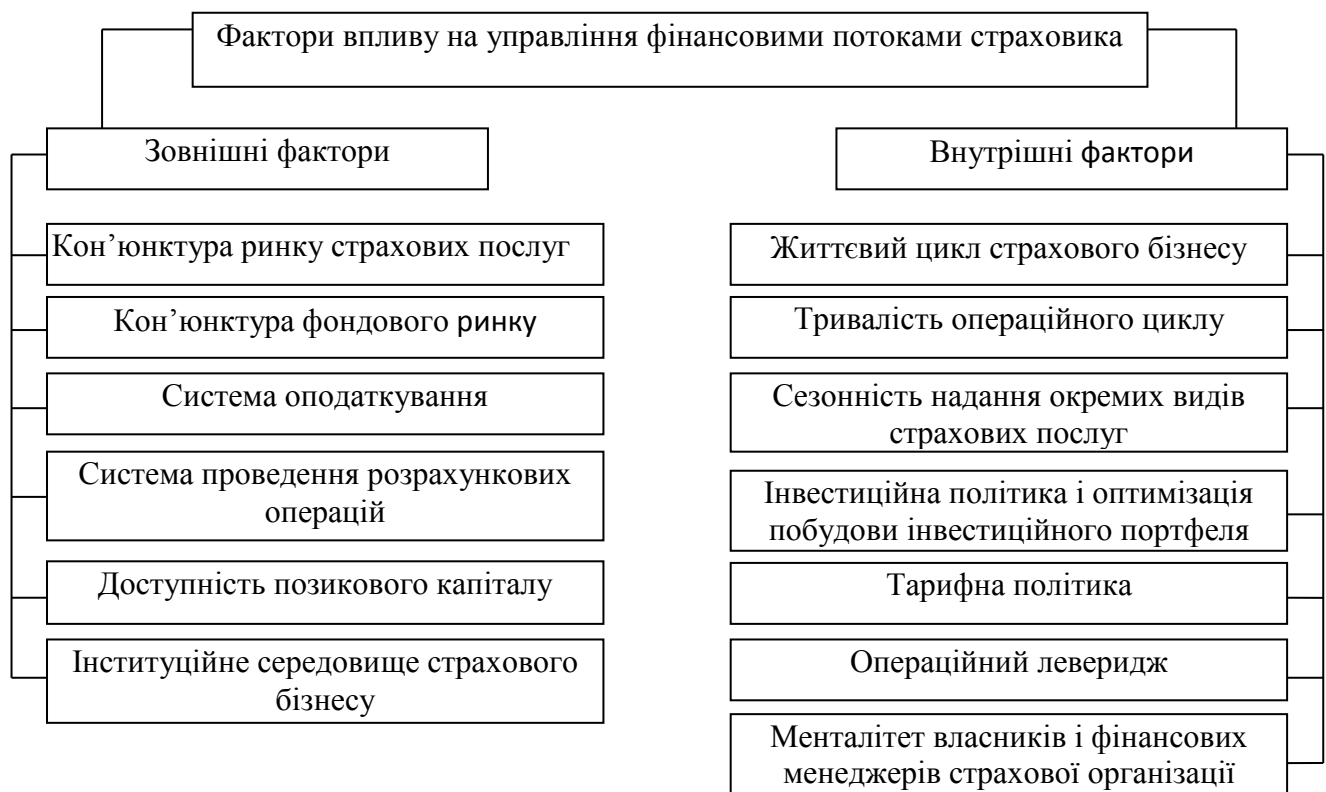

Рис. 2.16. Фактори, що впливають на управління фінансових потоків страхової компанії.

Перш за все саме, зміни в кон'юнктурі страхового ринку визначають зміни позитивного фінансового потоку: підвищення кон'юнктури на страховому ринку сприяє зростанню обсягу позитивного фінансового потоку від операційної діяльності, а зниження – нестачу фінансових ресурсів.

Ситуація на фондовому ринку впливає на формування обсягу капіталу, який інвестиційний портфель акумулює у вигляді дивідендів і процентного доходу.

Що стосується впливу податкової системи страхової компанії, то саме сплата податків входить до складу від'ємного фінансового потоку страхової компанії, що впливає на необхідність коригування вхідних та вихідних грошових потоків.

Система проведення розрахункових операцій впливає на формування фінансових потоків у часі оскільки розрахунки готівкою прискорюють фінансові потоки.

Інституційне середовище страхового бізнесу визначає концептуальні засади страхової компанії, структуру, ступінь захисту інтересів, модель регулювання та пруденційного контролю.

До внутрішніх факторів, що впливають на формування фінансових потоків у страховому бізнесі відносяться:

- життєвий цикл страхового бізнесу, який передбачає формування різних обсягів та видів фінансових потоків (за джерелами формування позитивного потоку та напрямів використання від'ємного потоку);
- тривалість операційного циклу. Короткий операційний цикл передбачає більше число оборотів фінансових ресурсів, підвищення інтенсивності як позитивного, так і від'ємного фінансових потоків у страховій компанії;
- сезонність надання окремих видів страхових послуг. Цей фактор впливає на формування фінансових потоків у страховому бізнесі в часі, і його треба враховувати в процесі управління ефективністю використання вільних фінансових ресурсів страхової компанії;

– тарифна політика – ціноутворення, дотримання принципів її побудови впливає на обсяг позитивного фінансового потоку (у вигляді суми зібраних страхових внесків за операціями страхування, співстрахування, перестрахування) і обсяг негативного фінансового потоку (у вигляді суми страхових виплат по операціях страхування, співстрахування, перестрахування);

– андерайтингова політика в страховому бізнесі є істотним фактором, що впливає на обсяг позитивного та від’ємного фінансового потоку, тому що від співвідношення та ступеня обґрунтованості «ризик-дохідності» змінюється їх співвідношення позитивного та від’ємного фінансового потоку;

– менталітет власників і фінансових менеджерів страхової організації.

Вплив зовнішніх і внутрішніх факторів використовується в процесі оптимізації фінансових потоків страхової організації як забезпечення збалансованості фінансових ресурсів.

На основі проведеного аналізу теоретичних підходів до формування механізму управління фінансовими потоками страхової компанії визначимо етапи процесу управління ними (рис. 2.17).

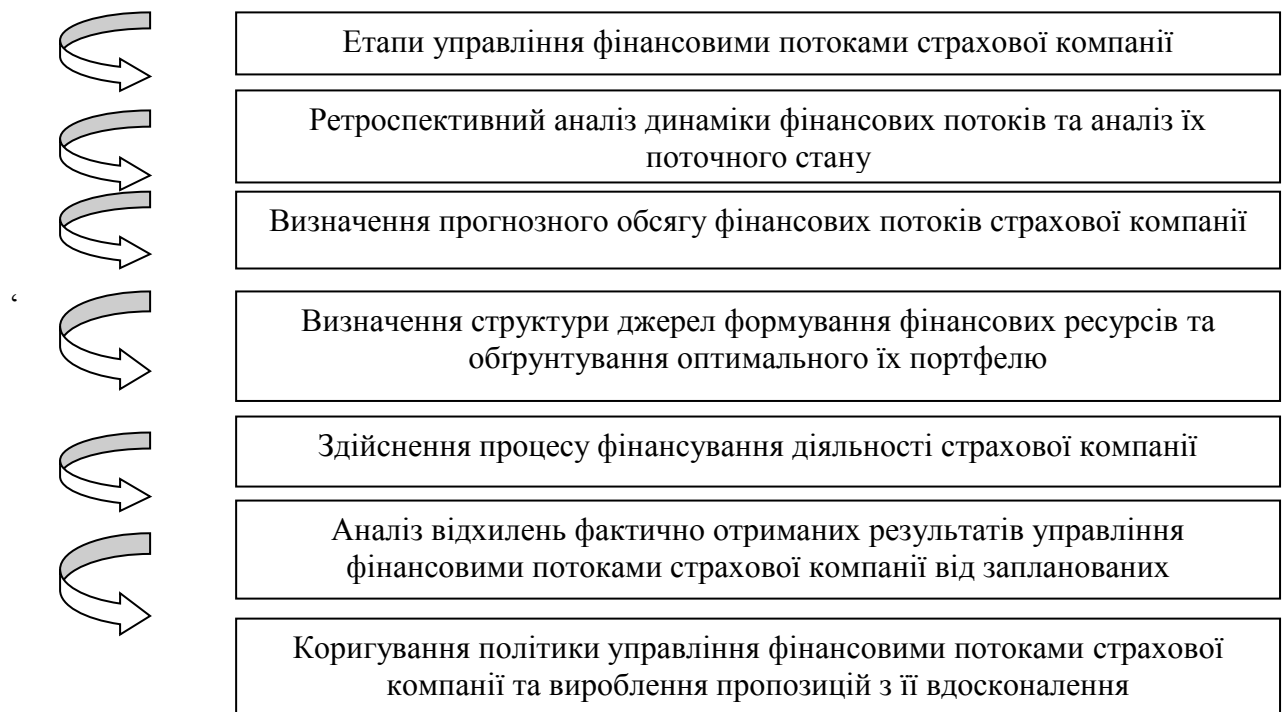

Рис. 2.17. Етапи процесу управління фінансовими потоками страхової компанії

Оскільки в кожній окремо взятій страховій компанії склад і структура фінансових потоків є різними, то позитивним моментом даного підходу є передбачення таких етапів управління як встановлення необхідного складу та структури фінансових ресурсів, визначення їх потреб та джерел формування, контроль за ефективністю використання фінансових ресурсів.

Пропонований етап управління фінансовими потоками страхової компанії передбачає одночасне виконання цього процесу в кілька етапів. Варто зауважити про доречність контролю впродовж реалізації всіх етапів управління фінансовими потоками за ходом виконання кожного етапу.

Беручи до уваги вищесказане, можна зробити висновок, що механізм управління фінансовими потоками страхових компаній повинен враховувати наступні фактори: специфіку формування фінансових ресурсів в страховому бізнесі; процес узгодженості з загальною стратегією розвитку страхової компанії та базуватись на статистичній оцінці й забезпечувати компенсацію ризиків діяльності страховика. Важливою складовою є врахування особливостей національного законодавчого регулювання страхового ринку та спеціалізації страхової компанії на конкретних видах страхування відповідно до ліцензій.

Висновки до розділу 2

Страхові резерви є основним компонентом залученого капіталу страховика. Страхові резерви створюються страховими компаніями для забезпечення майбутніх виплат страхових сум і страхового відшкодування залежно від видів страхування (перестраховування).

Процес формування та ефективного використання фінансових ресурсів, які слід розглядати як сукупність грошових коштів, що знаходяться в обігу і використовуються для страхової, інвестиційної та фінансової діяльності, на страховому ринку України. Головними функціями фінансових ресурсів страхової організації є формування статутного капіталу, формування ресурсного потенціалу, забезпечення фінансової стійкості та ін.

Рівень фінансового потенціалу залежить від наявності власних фінансових ресурсів та умов доступу до фінансових ресурсів, які компанія може черпати із зовнішнього середовища.

Формування фінансових ресурсів вимагає виявлення фінансового потенціалу страхової компанії, який являє собою сукупність грошових коштів та надходжень, які страхова компанія може вільно використовувати для виконання своїх фінансових зобов'язань і здійснення витрат на стимулювання співробітників, і залежить від якості фінансового менеджменту компанії. Процес формування фінансових ресурсів включає в себе розробку стратегії розвитку, яка повинна бути формалізована у вигляді стратегічного фінансового плану, впровадження короткострокового фінансового планування, фінансового моніторингу, а в разі істотних відхилень від короткострокового фінансового плану – проведення фінансового аналізу, здійснення техніко-економічного та функціонально-вартісного видів аналізу.

На механізм управління фінансовими потоками страхової компанії впливають внутрішні та зовнішні фактори, і необхідно визначити етапи процесу управління фінансовими потоками.

Зміни в кон'юнктурі страхового ринку визначають зміни позитивного фінансового потоку: підвищення кон'юнктури на страховому ринку сприяє зростанню обсягу позитивного фінансового потоку від операційної діяльності, а зниження – нестачу фінансових ресурсів.

До внутрішніх факторів впливу відносяться: життєвий цикл страхового бізнесу; тривалість операційного циклу; сезонність надання певних видів страхових послуг; ціноутворення; андеррайтингова політика в страховому бізнесі; менталітет власників і фінансових менеджерів страхової організації.

Зовнішні фактори включають: кон'юнктуру ринку фінансового, страхового; існуючу систему оподаткування; систему проведення розрахункових операцій; доступність та вартість позикових ресурсів та ін.

РОЗДІЛ 3

АНАЛІЗ ФОРМУВАННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ ФІНАНСОВИХ РЕСУРСІВ ПРИВАТНОГО АКТІОНЕРНОГО ТОВАРИСТВА «СТРАХОВА ГРУПА «ТАС»

3.1. Економічна характеристика діяльності ПрАТ «СГ «ТАС»

Страховий ринок є важливою складовою фінансової системи України, фінансовими установами, що діють на цьому ринку, є страхові компанії, а від успішності діяльності страхових компаній залежить ефективність страхового ринку та фінансової системи в цілому.

У попередніх розділах магістерської роботи розкрито описано принципи функціонування страхового ринку та проаналізовано основні показники оцінки його діяльності. При здійсненні цього процесу важливим є визначення позиції страхової компанії на страховому ринку та виявлення її рейтингових позицій за кожним видом страхування.

Як зазначено у дослідженнях науковців, особливого розвитку форми і види страхування набули у ХХ ст.. Сьогодні страхування є можливо не завжди доступною складовою для страхувальників, але невід'ємною складовою ринкової економіки. Воно перш за все перетворилось в засіб страхового захисту в господарюючих суб'єктів і населення [78].

Так, за даними Національної комісії з регулювання ринку фінансових послуг в Україні кількість страхових компаній має тенденцію до скорочення, так, на кінець травня 2023 року зменшилась за рік на 18,4% - зі 141 до 115 компаній (за 5М2022 кількість компаній скоротилася на 30%). Зараз на ринку працює 103 страховика non-life (активно працює на ринку близько 60 компаній – з виплатами більше 1 млн грн) та 12 life-страховиків (активно працює на ринку 11 компаній). Кількість зареєстрованих страховиків у 1 кварталі 2021 року становила 208 СК: 188 ризикових та 20 лайфових компаній. [79].

За 9 місяців 2023 року спостерігається зростання рівня валових страхових премій на 19,5 % за аналогічний період минулого 2022 року, на рахунок збільшення отриманих страховиками премій при страхуванні фізичних та юридичних осіб. Натомість перестраховування ризиків від страхувальників та перестраховальників показує негативну динаміку, а саме за 9 місяців 2023 року було сплачено на 148,3 млн. грн. менше за 9 місяців 2022 року. (табл. 3.1).

Таблиця 3.1

Структура надходження валових страхових премій за 9 місяців 2021 – 9 місяців 2023 роки, млн. грн.

	2021 р.	2022 р.	2023 р.	Темпи приросту	
				2022/ 2021, %	2023/ 2022, %
Валові страхові премії, млн.грн., з них:	38 070,6	28 573,7	34 141,70	75,1	119,5
від страхувальників-фізичних осіб	20 415,4	17 586,9	20 951,90	86,1	119,1
від юридичних осіб	15 300,64	10 101,54	12 452,90	66,0	123,3
від перестраховальників	2 354,6	885,2	736,9	37,6	83,2

*Складено за даними [79]

У 2022 році внаслідок повномасштабної війни в Україні рівень страхових премій зменшився майже на 25%. Найбільші втрати спостерігаються за валовими страховими преміями від перестраховальників більше ніж вдвічі, а саме 62,4% (1 469,4 млн. грн.). Від страхувальників-фізичних осіб страховики отримали на 13,9% (на 2 828,5 млн. грн.) менше за минулий аналогічний період, а від юридичних осіб – на 34% (5 199,1 млн. грн.). У грошовому співвідношенні найбільші втрати страхових премій спостерігаємо від юридичних осіб.

Лідируючі позиції на українському ринку страхування займає страхова компанія «Страхова Група «ТАС» (компанія ПрАТ «Страхова Група «ТАС»).

Економічна характеристика діяльності страхової компанії Страхова Група «ТАС» у першу чергу передбачає розкриття історичних та

організаційних моментів її існування, що в подальшому пояснить успішне її функціонування на страховому ринку.

Страхова Група «ТАС» працює на ринку страхових послуг з жовтня 1998 року та має ліцензії Держфінпослуг України на здійснення 32 видів страхування, з них 18 — у формі добровільного, і 14 — у формі обов'язкового, пропонуючи своїм клієнтам понад 80 страхових продуктів. Страхова група «ТАС» має розгалужену регіональну мережу: 29 регіональних дирекцій та філій та 450 центрів продажів по всій території України, де щороку укладаються понад 2,38 млн договорів страхування.

Страхова компанія входить до Інвестиційно-фінансової групи поряд з іншими відомими торговими, фінансовими та промисловими структурами. На даний момент Страхова Група «ТАС» показує стабільні фінансові результати і входить у ТОП-10 страхових компаній України. Компанія постійно покращує якість послуг, що надаються, завдяки використанню тільки сучасних моделей ведення страхового бізнесу.

Страхова Група «ТАС» страхування гарантує надійність статутним капіталом і резервним фондом. Крім того, компанія співпрацює з найкращими перестраховиками для перестраховання великих ризиків.

Впродовж багатьох років Страхова Група «ТАС» утримує провідні позиції на ринку як за кількістю укладених договорів страхування, так і за обсягом виплачених за ними відшкодувань.

Так, компанія входить до безперечних лідерів ринку за обсягом премій та виплат і при цьому посідає перше місце за вказаними показниками серед компаній з виключно українським капіталом.

Традиційно перше місце посідає Страхова Група «ТАС» і в низці сегментів ринку, зокрема в автострахуванні. Багато років поспіль компанія є лідером ринку обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності автовласників, а також утримує лідерство в сегменті добровільної «автоцивілки» та входить в число найбільших страховиків на ринку КАСКО.

Загалом Страхова група «ТАС» має ліцензії Нацкомфінпослуг на здійснення 38 видів страхування, з яких 21 – у формі добровільного та 17 – у формі обов'язкового. Загалом Страхова Група «ТАС» пропонує своїм клієнтам понад 100 різноманітних страхових продуктів, розроблених з урахуванням актуальних потреб клієнтів.

Страхова група «ТАС» приділяє максимальну увагу якості обслуговування своїх клієнтів та опікується питаннями постійного підвищення рівня сервісу.

З метою оптимізації процесу врегулювання збитків в компанії запроваджено низку проектів, спрямованих на спрощення процедури подання клієнтом документів на виплату, а також суттєве зменшення часу очікування ним відповідного відшкодування.

Для забезпечення зручності клієнтів та їх оперативного й якісного обслуговування Страхова Група «ТАС» активно розвиває й регіональну мережу, що включає в себе майже 600 офісів продажів, а контакт-центр компанії, що здійснює інформаційно-консультаційну підтримку застрахованих осіб, працює в режимі 24/7.

Структура власності – документально підтверджена система взаємовідносин фізичних та юридичних осіб, трастів, інших подібних правових утворень, що дає змогу встановити всіх кінцевих бенефіціарних власників (дали КБВ), у тому числі відносини контролю між ними, або їх відсутність (пункт 58 частини першої статті 1). КБВ може бути фізична особа, яка не володіє часткою у розмірі 25 чи більше відсотків статутного (складеного) капіталу компанії, але яка має можливість, зокрема здійснювати вирішальний вплив на управління або господарську діяльність компанії у спосіб, визначений зазначеною нормою Закону № 361. Наприклад: розпоряджатися активами; отримувати дивіденди; здійснювати вирішальний вплив на формування складу та/або результати голосування органів управління, на вчинення правочинів, що визначають основні умови господарської діяльності юридичної особи.

Таким чином, визначення наявності непрямого вирішального впливу у кожному конкретному випадку має здійснюватися з урахуванням особливостей створення та діяльності юридичної особи, її структури власності, взаємовідносин співвласників тощо.

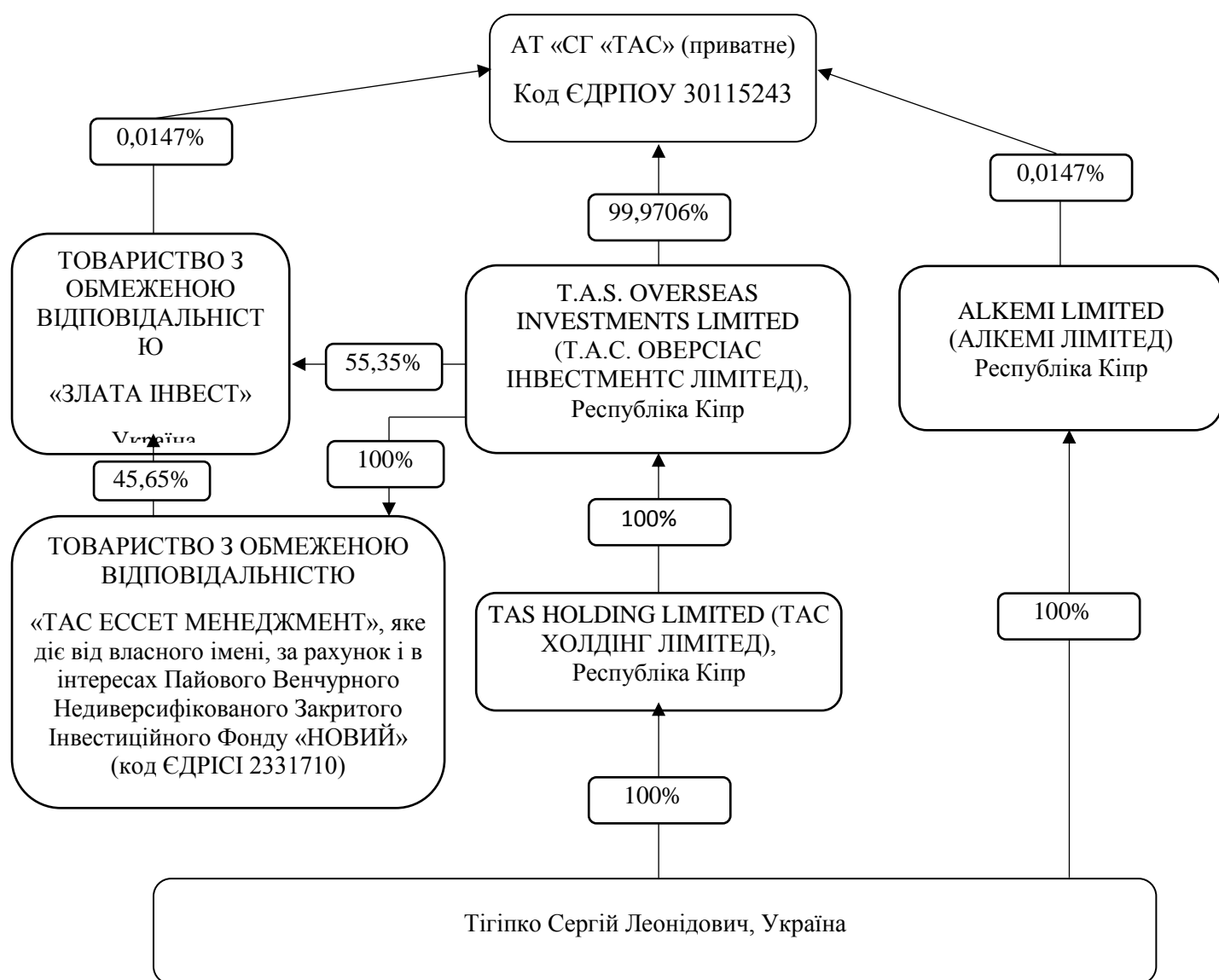

Рис. 3.1. Схематичне зображення структури власності АТ «СТРАХОВА ГРУПА «ТАС» станом на 16 червня 2023 року

ALKEMI LIMITED та ТОВ «ЗЛАТА ІНВЕСТ» володіють по 0,0147% акцій компанії АТ «Страхова Група «ТАС» (Україна). Акції ТОВ «ЗЛАТА ІНВЕСТ» розділені між двома акціонерами, це Т.А.С. OVERSEAS

INVESTMENTS LIMITED, якому належить 55,35% акцій, та ТОВ «ТАС ЕССЕТ МЕНЕДЖМЕНТ», якому належить 45,65% акцій. 99,9706% акцій АТ «Страхова Група «ТАС» володіє Т.А.С. OVERSEAS INVESTMENTS LIMITED, яка також є 100%-вим власником ТОВ «ТАС ЕССЕТ МЕНЕДЖМЕНТ». Усі акції Т.А.С. OVERSEAS INVESTMENTS LIMITED належать TAS HOLDING LIMITED. Повним пакетом акцій TAS HOLDING LIMITED та ALKEMI LIMITED володіє Тігіпко Сергій Леонідович, який є кінцевим бенефіціарним власником АТ «СГ «ТАС».

Акціонером фінансової установи з часткою у статутному капіталі у розмірі 99,97% є Т.А.С. ОВЕРСІАС ІНВЕСТМЕНТС ЛІМІТЕД (Т.А.С. OVERSEAS INVESTMENTS LIMITED): реєстраційний номер: HE 239493 місцезнаходження: Кіпр, 1066, м. Нікосія, вул. Менандру, буд. 3, Глафкос Таувер, 3-й поверх, офіс 301. Власник істотної участі. Є особою, частка якої у статутному капіталі фінансової установи та належна їй кількість акцій фінансової установи, перевищують 5 відсотків. Акціонером з часткою у статутному капіталі у розмірі 100% Т.А.С. ОВЕРСІАС ІНВЕСТМЕНТС ЛІМІТЕД (Т.А.С. OVERSEAS INVESTMENTS LIMITED) є компанія TAS HOLDING LIMITED (ТАС ХОЛДІНГ ЛІМІТЕД): реєстраційний номер HE 313973, місцезнаходження: Кіпр, 1066, м. Нікосія, вул. Менандру, буд. 3, Глафкос Таувер, 3-й поверх, офіс 301. Опосередкований власник істотної участі. Акціонером з часткою у статутному капіталі у розмірі 100% TAS HOLDING LIMITED (ТАС ХОЛДІНГ ЛІМІТЕД) є Тігіпко Сергій Леонідович. Опосередкований власник істотної участі. Кінцевий бенефіціарний власник фінансової установи (опосередковано)

Досягнення СТРАХОВА ГРУПА «ТАС» відзначено почесними нагородами і професійними преміями. Так, компанія є переможцем премії «Фінансовий Оскар» від журналу «Бізнес» – в номінаціях «Автостраховик року», «Найпрофесійніша страхова компанія», «Лідер медицини» тощо. Здобутки компанії відзначено й іншими преміями, зокрема від видання Insurance TOP – впродовж багатьох років поспіль СТРАХОВА ГРУПА «ТАС»

визнавалася ним «Лідером з ОСЦПВ за внутрішніми та міжнародними договорами».

За даними Національної асоціації страховиків України (НАСУ), за результатами роботи за одинадцять місяців 2023 року Страхова група «ТАС» посідає друге місце на ринку, та скорочує відрив від діючого лідера рейтингу в порівнянні з минулими роками, що на сьогодні складає 140 млн грн.

За підсумками листопада Страхова група «ТАС», як і кілька попередніх місяців, посіла 1 місце на ринку за обсягом залучених премій.

За останній місяць осені 2023 року Страхова група «ТАС» зібрала 299,31 млн. грн. страхових платежів, що на понад 40% перевищує відповідний показник за листопад минулого року та є найвищим результатом по ринку.

Варто зауважити, що в цілому за підсумками одинадцяти місяців 2023 року Страхова група «ТАС» залучила 3 224,32 млн. грн. страхових премій – на 46,6% більше, аніж за січень – листопад 2022-го.

Страхова група «ТАС» надає наступні види послуг: автостраховання (КАСКО, ОСЦПВ, Зелена карта), майнове страхування (страхування житла, страхування майна та відповідальності), особисте страхування (медичне страхування, страхування від нещасного випадку, страхування подорожуючих Україною та за кордон).

Важливе місце у діяльності займають активи страхової компанії – засоби страхової компанії, що складаються з основних засобів, нематеріальних активів, довготермінових фінансових вкладень, виробничих запасів, витрат майбутніх періодів, короткотермінових фінансових вкладень, каси, розрахункових рахунків, розрахунків із засновниками та ін.

У III кварталі 2023 року активи українських ризикових страховиків зросли на 3% порівняно з аналогічним періодом минулого року, а активи страховиків життя - на 4%. У ризикових страховиків найшвидше зростали обсяги державних цінних паперів, у страховиків життя – банківські депозити, йдеться у звіті НБУ.

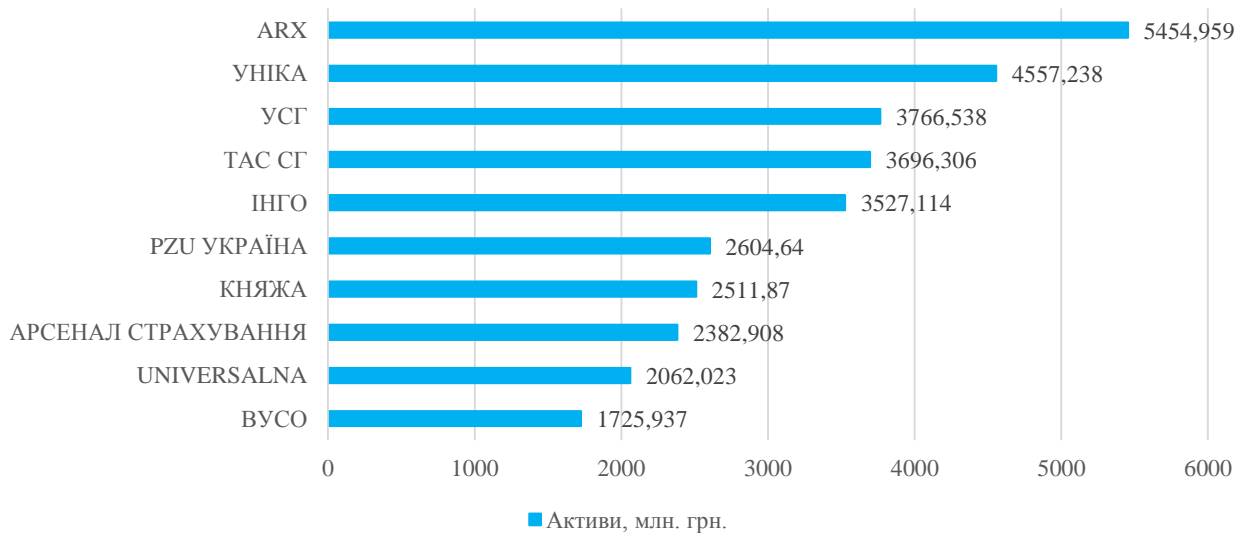

Рис. 3.2. Топ 10 страхових компаній України за величиною активів станом на 30.09.2023 р.

Ключові балансові показники Страхова група «ТАС» (ПрАТ «Страхова група «ТАС») відображено в таблиці 3.2

Таблиця 3.2

Ключові балансові показники Страхова група «ТАС», тис. грн, %

№	Показники	31.12.2021р.	31.12.2022 р.	Зміни, тис.грн.	Темп приросту, %
1	Активи	2 608 875	2 955 864	346 989	113%
2	Власний капітал	655 709	869 688	213 979	133%
3	Поточні зобов'язання та забезпечення	135 820	184 850	49 030	136%
4	Ліквідні активи (грошові кошти)	909 594	1 291 436	381 842	142%
5	Коефіцієнт абсолютної ліквідності (грошові кошти/поточні зобов'язання)	6,70	6,99	0,29	104%
6	Чиста ліквідність активів в активах Товариства	34,87%	43,69%	8,83% п.п	125%

Отже, за 2022 рік компанія збільшила розмір активів на 346 989 тис. грн. або на 13%. На позитивну динаміку значно вплинуло зростання суми оборотних активів. Загалом усі ключові показники балансу зросли, що свідчить про адаптацію страховиків до воєнного стану в країні.

Для забезпечення майбутніх виплат страхових сум і страхових відшкодувань страховики формують страхові резерви. Це пов'язано з тим, що проведення страхування зумовлює зворотність страхового циклу, оскільки страхування вимагає сплати страхових внесків, а через деякий час надає страхові послуги у вигляді страхових виплат (страхових сум). Як правило, строки сплати премій і страхових виплат не збігаються, що дає змогу страховикам накопичувати великі суми грошей у вигляді страхових резервів. Розмір цих резервів на будь-який момент має бути достатнім для того, щоб страховик міг виконати умови договору страхування.

У зв'язку з вищесказаним доцільно проаналізувати страхові резерви найбільших українських компаній. Страхова група «ТАС» сформували значні страхові резерви. Згідно рейтингу за цією категорією компанія займає 3 місце (рис. 3.3).

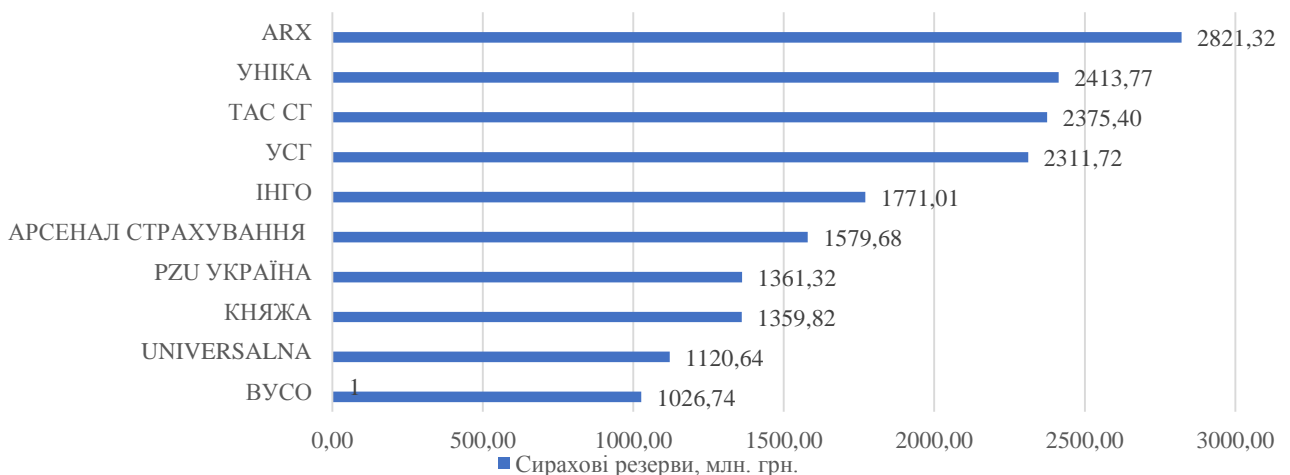

Рис. 3.3 Рейтинг страхових компаній за розміром резервного капіталу за 9 місяців 2023 року

Страхові виплати - це суми, що виплачуються страховими компаніями при настанні страхового випадку відповідно до умов договору страхування.

За кількістю виплачених страхових відшкодувань Страхова група "ТАС" посідає четверте місце серед усіх українських страхових компаній після УСГ, Уніка та ARX (рис. 3.4).

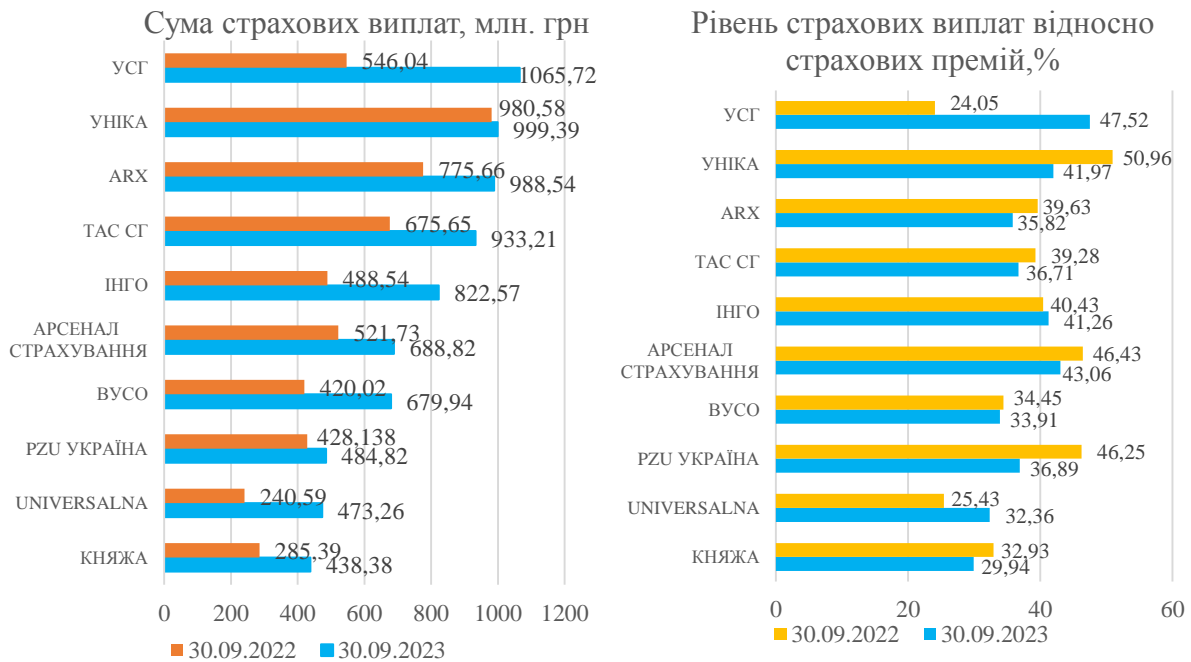

Рис 3.4. Рейтинг страхових компаній України за рівнем виплат у 2023 році, млн. грн.

Порівняно з аналогічним періодом минулого року сума виплачених страхових відшкодувань у відсотках від премій знизилася на 2,57 в. п., а виплачені страхові відшкодування збільшилися на 257,56 млн. грн. Зниження виплат стало результатом значного збільшення рівня премій.

Оскільки перестраховання нині є важливим інструментом для страховиків, бажано також проаналізувати рівень перестраховання найбільших українських страховиків.

Перестраховання – страхування одним страховиком на визначених договором умовах ризику виконання частини своїх обов'язків перед страхувальником у іншого страховика. Перестраховання розширює фінансові можливості прямих страховиків і дає їм змогу перебирати на себе ризики, що зазвичай перевищують їхні фінансові та економічні ресурси з огляду на їхній розмір і ймовірність настання страхового випадку.

Останнім часом українські страховики все частіше вдаються до послуг перестраховиків. Деякі компанії, такі як "Альянс", перестраховують 83 % своїх

премій. З одного боку, клієнти страховика можуть бути впевнені, що їхні ризики перестраховані, а отже, захищені. З іншого боку, велика частка платежів, що спрямовуються в перестраховання, може свідчити про те, що страховики не можуть гарантувати повну виплату в разі настання страхового випадку.

Страхова група «ТАС» посідає друге місце за обсягом премій. На перестраховання припадає 4,2% премій. Компанія перестраховує лише невелику частину премій за своїми найризикованішими страховими операціями, оскільки здатна надати повний страховий захист своїм клієнтам. Це свідчить про фінансові можливості компанії надавати страховий захист своїм клієнтам.

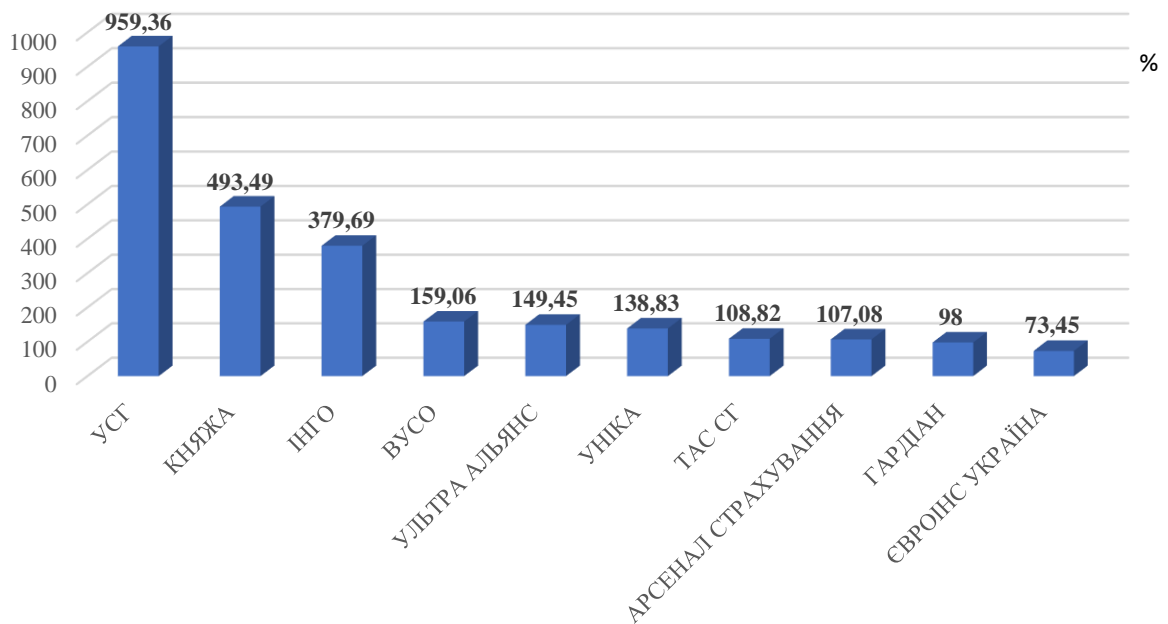

Рис. 3.5. Страхові компанії України з найбільшими обсягами страхових платежів переданих на перестраховання за 9 місяців 2023 року, млн. грн.

Страхова група «ТАС» за 9 місяців 2023 року передала на перестраховання 108,32 млн. грн. та посіла сьому сходинку у рейтингу страхових компаній. Перше місце з сумою 959,36 млн. грн. посіла страхова компанія «УСГ».

За підсумками першого півріччя Страхова група "ТАС" посіла перше місце в 13 регіонах України і увійшла до «четвірки» найбільших страховиків на решті території країни. Про це свідчать дані, оприлюднені виданням Insurance TOP.

Згідно з результатами дослідження за період січень-червень 2023 року, Страхова група "ТАС" очолила рейтинг страхових компаній у Волинській, Донецькій, Житомирській, Кіровоградській, Луганській, Івано-Франківській, Миколаївській, Сумській, Тернопільській, Хмельницькій та Черкаській областях. Крім того, за підсумками першого півріччя Страхова група "ТАС" посіла перше місце в Закарпатській та Рівненській областях (торік вона посідала друге місце).

Так, обсяг премій, залучених СТРАХОВА ГРУПА «ТАС» на Івано-Франківщині та Черкащині, в півтора і 1,6 рази відповідно перевищує суму надходжень компаній, які за підсумками звітного періоду стали другими. Обсяг надходжень Страхова група «ТАС» на Миколаївщині та Хмельниччині майже в 3 рази перевищив суму платежів, зібраних компаніями, які стали другими у вказаних регіонах.

В свою чергу, другу сходинку Страхова група «ТАС» за підсумками січня – червня поточного року виборола, як і торік, на Херсонщині, а також в Запорізькій, Одеській, Полтавській та Чернігівській областях, де рік тому посідала третє місце.

Страхова група "ТАС" також покращила свої позиції на Харківщині, де впродовж півроку посідала третє місце, піднявшись за рік на три позиції в рейтинговій таблиці. Традиційно Страхова група "ТАС" також входить до трійки лідерів в Київській, Дніпровській та Вінницькій областях.

Водночас в Чернівецькій та Львівській областях Страхова група "ТАС", як і минулого року, посіла четверте місце. Загалом, в першому півріччі 2023 року Страхова група "ТАС" покращила свої позиції в семи регіонах України.

Таким чином, аналіз засвідчує, що Страхова група "ТАС" посідає лідерські позиції на українському страховому ринку та вже п'ять років поспіль входить до трійки лідерів за обсягом премій та відшкодуванням збитків.

Рівень премій і виплат зростає, що свідчить про стабільність на ринку. Незважаючи на воєнний стан в Україні, компанія також збільшила ключові балансові показники - активи, власний капітал і поточні зобов'язання.

3.2. Аналіз структури та динаміки фінансових ресурсів Страхова група «ТАС»

Аналіз динаміки та структури формування фінансових ресурсів Страхової групи "ТАС" проводився з використанням горизонтального та вертикального методів на основі фінансової звітності. Як уже було визначено, аналіз формування фінансових ресурсів охоплює аналіз стану активів страхової компанії, виявлення джерел формування фінансових ресурсів компанії та вивчення впливу чинників на формування і використання капіталу компанії. Цей аналіз здійснюється шляхом складання агрегованого балансу, в якому активи і пасиви страхової компанії групуються за однорідними ознаками активів (табл. 3.3).

Аналізуючи агрегований баланс страхової групи ТАС, можна зробити висновок, що розмір майна має тенденцію до збільшення впродовж аналізованого періоду, проте у 2021 році сума оборотних активів зменшується на 22%, а основних засобів збільшується на 31% (Рисунок 3.7). І навпаки, у 2022 році оборотні активи збільшуються на 41% (381 842 тис. грн.), а основні засоби зменшуються на 3%.

На динамічні зміни необоротних активів мають значний вплив довгострокові фінансові інвестиції.

Таблиця 3.3

Агрегований баланс ПрАТ «СГ «ТАС» за 2020 – 2022 рр.

Актив	2020 рік		2021 рік		2022 рік		Відхилення (+,-) 2021/2020		Темп зростання 2021/2020	Відхилення (+,-) 2022/2021		Темп зростання 2022/ 2021, %
	Сума, тис. грн.	Питома вага, %	Сума, тис. грн.	Питома вага, %	Сума, тис. грн.	Питома вага, %	в сумі, тис. грн.	в питомій вазі, %		в сумі, тис. грн.	в питомій вазі, %	
<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>	<i>5</i>	<i>6</i>	<i>7</i>	<i>8</i>	<i>9</i>	<i>10</i>	<i>11</i>	<i>12</i>	<i>13</i>
1. Необоротні активи (1095)	1291161	52,54	1699281	65,13	1664428	56,31	408120	12,59	131,61	-34853	-8,83	97,95
1.1. Основні засоби і нематеріальні активи (1000+...+1020)	214866	8,74	141408	5,42	130571	4,42	-73458	-3,32	65,81	-10837	-1,00	92,34
1.2. Довгострокові фінансові інвестиції (1030+1035)	430047	17,50	769106	29,48	744949	25,20	339059	11,98	178,84	-24157	-4,28	96,86
1.3. Відстрочені податкові активи (1045)	0	0,00	0	0,00	0	0,00	0	0,00	0,00	0	0,00	0,00
1.4 Інші необоротні активи і довгострокова дебіторська заборгованість (1040+1090)	646248	26,30	788767	30,23	788908	26,69	142519	3,93	122,05	141	-3,54	100,02
2. Оборотні активи (1195)	1166095	47,46	909594	34,87	1291436	43,69	-256501	-12,59	78,00	381842	8,83	141,98
2.1. Запаси (1100+1110)	3778	0,15	3618	0,14	3305	0,11	-160	-0,02	95,76	-313	-0,03	91,35
2.2. Дебіторська заборгованість (1120+1125+1155)	303646	12,36	342477	13,13	342113	11,57	38831	0,77	112,79	-364	-1,55	99,89
Поточні фінансові інвестиції (1160)	648690	26,40	407514	15,62	706070	23,89	-241176	-10,78	62,82	298556	8,27	173,26
2.3. Грошові кошти та їх еквіваленти (1165)	20443	0,83	1637	0,06	122529	4,15	-18806	-0,77	8,01	120892	4,08	7484,97
2.4. Витрати майбутніх періодів (1170)	939	0,04	1125	0,04	2131	0,07	186	0,00	119,81	1006	0,03	189,42
2.5. Інші оборотні активи (1180+1190)	188599	7,68	153223	5,87	115288	3,90	-35376	-1,80	81,24	-37935	-1,97	75,24
3. Необоротні активи, утримувані для продажу, та групи вибуття (1200)	0	0,00	0	0,00	0	0,00	0	0,00	-	0	0,00	0,00
Всього майна (1300)	2457256	100,00	2608875	100,00	2955864	100,00	151619	0,00	106,17	346989	0,00	113,30

Продовження табл. 3.3

Пасив	2020 рік		2021 рік		2022 рік		Відхилення (+,-) 2021/2020		Темп зростання 2021/2020	Відхилення (+,-) 2022/2021		Темп зростання 2022/ 2021, %
	Сума, тис. грн.	Питома вага, %	Сума, тис. грн.	Питома вага, %	Сума, тис. грн.	Питома вага, %	в сумі, тис. грн.	в питомій вазі, %		в сумі, тис. грн.	в питомій вазі, %	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
1. Власний капітал (1495)	696822	28,36	655709	25,13	869688	29,42	-41113	-3,22	94,10	213979	4,29	132,63
2. Довгострокові зобов'язання і забезпечення (1595)	1636666	66,61	1817346	69,66	1901326	64,32	180680	3,05	111,04	83980	-5,34	104,62
Страхові резерви	1614042	65,68	1786683	68,48	1869435	63,24	172641	2,80	110,70	82752	-5,24	104,63
Інші довгострокові зобов'язання і забезпечення	22624	0,92	30663	1,18	31891	1,08	8039	0,25	135,53	1228	-0,10	104,00
3. Поточні зобов'язання і забезпечення (1695)	123768	5,04	135820	5,21	184850	6,25	12052	0,17	109,74	49030	1,05	136,10
3.1. Короткострокові кредити банків (1600)	0	0,00	0	0,00	0	0,00	0	0,00	0,00	0	0,00	0,00
3.2. Кредиторська заборгованість (1605+...+1650)	96923	3,94	106884	4,10	169448	5,73	9961	0,15	110,28	62564	1,64	158,53
3.3. Інші поточні зобов'язання (1660+...+1690)	26845	1,09	28936	1,11	15402	0,52	2091	0,02	107,79	-13534	-0,59	53,23
4.Зобов'язання, пов'язані з необоротними активами, утримуваними для продажу, та групами вибуття (1700)	0	0,00	0	0,00	0	0,00	0	0,00	0,00	0	0,00	0,00
5. Чиста вартість активів недержавного пенсійного фонду (1800)	0	0,00	0	0,00	0	0,00	0	0,00	0,00	0	0,00	0,00
Всього капіталу (1900)	2457256	100,00	2608875	100,00	2955864	100,00	151619	0,00	106,17	346989	0,00	113,30

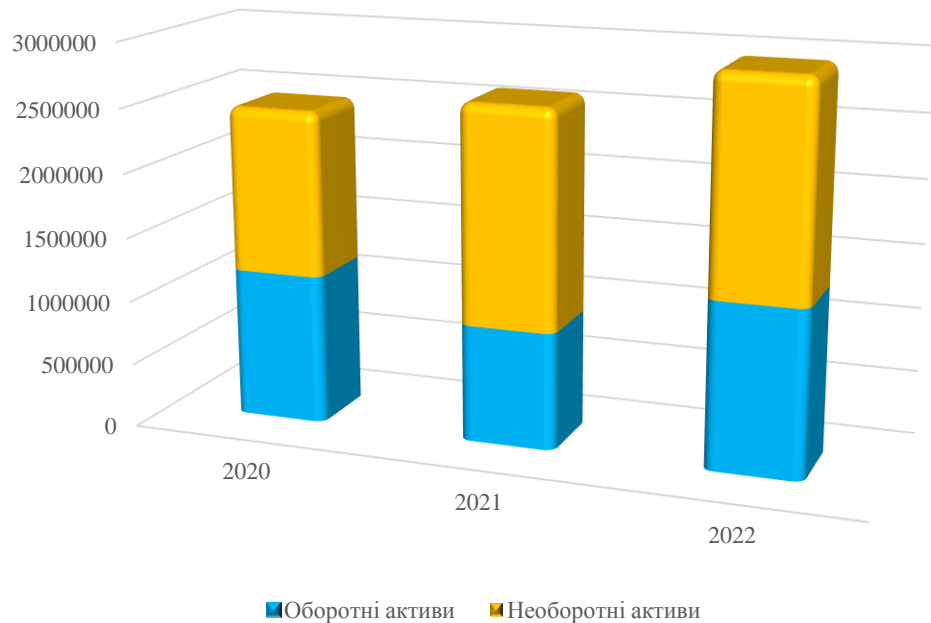

Рис. 3.6. Структура активів ПрАТ «СГ«ТАС» за 2020 –2022 рр., тис.грн.

Протягом аналізованого періоду у структурі необоротних активів спостерігається зменшення основних засобів, у 2021 році на 73 458 тис. грн. (на 45%), а у 2022 році на 24 157 тис. грн. (8%). Але, незважаючи на значне скорочення обсягів основних засобів сума необоротних активів зростає за рахунок значного зростання суми довгострокових фінансових інвестицій та інших необоротних активів, на 339 059 тис. грн. (78%) та 142 519 (22%) відповідно.

Але в 2022 році під впливом війни сума довгострокових фінансових інвестицій скоротилася на 24 157 тис грн (на 4%), а інші необоротні активи мають незначне зростання – 141 тис. грн., ще не перекирило зменшення інших позицій та в результаті загальний обсяг необоротних активів скоротився.

Частка оборотних активів у структурі майна компанії менша за частку необоротних активів. У 2022 році порівняно із 2020 роком частка оборотних активів зменшилась на 4%. Структура динаміки оборотних активів відображена на рис. 3.8.

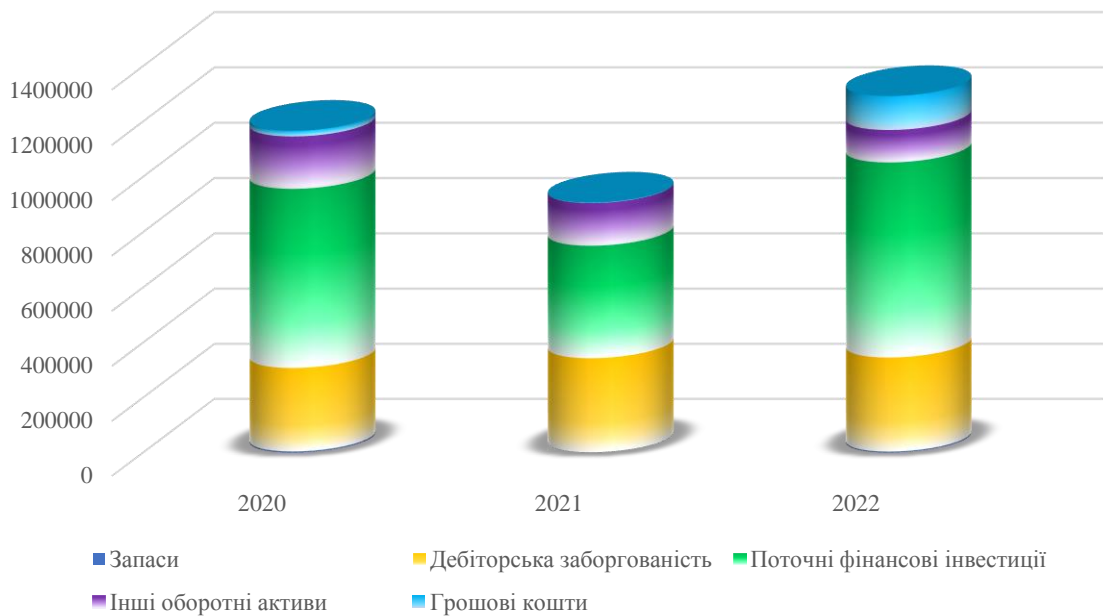

Рис. 3.7. Структурна динаміка оборотних активів ПрАТ «СГ«ТАС» у 2020 – 2022 рр., тис. грн.

Частка запасів у структурі оборотних активів менша 1%, тому їх вплив на загальний рівень та динаміку оборотних активів непомітний. Найбільший вплив на динаміку оборотних активів складають грошові кошти та поточні фінансові інвестиції. У 2021 році їх рівень зменшився на 48%, як і інші оборотні активи (на 19%). Що негативно відобразилося на динаміці оборотних активів. У 2022 році компанія значно наростила суму грошових коштів та поточних фінансових інвестицій, що призвело до зростання рівня оборотних активів майже на 42%.

Оцінка активів потребує аналізу джерел їхнього формування. Проаналізувавши пасиви Страхової групи «ТАС», можна дійти висновку, про тенденцію протягом аналізованого періоду переважання у структурі довгострокових зобов'язань і забезпечення а рахунок збільшення страхових резервів та довгострокових зобов'язань. Частка власного капіталу у загальній структурі джерел формування капіталу у 2021 зменшується, натомість у 2022 році зростає на 4 п.п.. Водночас поточні зобов'язання та забезпечення

збільшилися за рахунок зростання кредиторської заборгованості, що свідчить про незначне погіршення якості балансу.

Таким чином, у період з 2020 по 2022 рік активи Страхової групи "ТАС" зростають з кожним роком все швидше, що позитивно позначається на діяльності страховика. Значну частку в структурі активів займають необоротні активи та довгострокові зобов'язання та забезпечення.

Фінансові результати діяльності підприємств залежать від стану їхніх оборотних активів. Аналіз показників ефективності оборотних активів подано в таблиці 3.4.

Таблиця 3.4

Аналіз показників ефективності використання оборотних коштів ПрАТ
«СГ«ТАС»»

Показник	Норматив	2020 р.	2021 р.	2022 р.	Темп зростання, %	
					2021/2020	2022/2021
Коефіцієнт оборотності оборотних активів (поточних активів) (К _{ооа})	Збільшення	0,77	0,85	0,91	109,94	106,35
Коефіцієнт оборотності виробничих запасів (К _{овз}) *Т _{овз}	Збільшення	500,57	583,22	657,19	116,51	112,68
Коефіцієнт оборотності грошових засобів (К _{огз}) *Т _{огз}	Збільшення	76,82	195,36	36,64	254,32	18,75
Коефіцієнт відволікання оборотного капіталу в дебіторську заборгованість (К _{відв.})	Зменшення	0,294	0,377	0,265	128,01	70,36
Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості (К _{одз})	Збільшення	6,11	6,68	0,61	109,29	9,11
Коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості (К _{окз})	Зменшення	19,61	21,18	16,46	107,97	77,76
Тривалість обороту дебіторської заборгованості	Зменшення	59,75	54,67	600,44	91,50	1098,23
Тривалість обороту кредиторської заборгованості	Збільшення	18,61	17,24	22,17	92,62	128,61

Коефіцієнт оборотності оборотних активів за останні три роки неухильно зростає, що є позитивною тенденцією, оскільки цей показник характеризує швидкість обороту всіх мобільних засобів підприємства. Значення коефіцієнта оборотності виробничих запасів протягом 2020 – 2022 років також збільшується у зв'язку з низьким рівнем запасів.

У 2021 р. коефіцієнт оборотності грошових коштів збільшується за рахунок значного зниження суми грошових коштів. Це позитивний показник, який свідчить про ефективне використання грошових коштів. З іншого боку, у 2022 році показник погіршився через збільшення грошових коштів. Коефіцієнт відволікання оборотного капіталу в дебіторську заборгованість протягом досліджуваного періоду постійно коливається. У 2021 році він зріс до 0,377, що є негативним, та у 2022 році знизився до значення 0,265, яке є нижчим за 2020 рік. Це позитивний показник, який свідчить про зниження частки дебіторської заборгованості у складі оборотних активів.

Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості також незначно коливається в обидва боки, зокрема виявлено його збільшення 2021 році на 0,57 та зменшення в 2022 році на 0,03. Збільшення цього коефіцієнта є позитивним показником для страховиків, тому що період погашення дебіторської заборгованості у 2021 році скоротився до 54,67 дня і практично не змінився наступного року. Зменшення періоду погашення дебіторської заборгованості є позитивним явищем, адже це свідчить про зменшення ризику неповернення або прострочення.

Коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості в 2021 році збільшився, проте в 2022 році зменшився, але порівняно з 2020 роком він був меншим. Зростання показника у 2021 році є негативним для діяльності страховика і свідчить про погіршення забезпеченості ресурсами.

Отже, що всі показники ефективності використання оборотних активів мають перемінний характер. Але на кінець періоду більшість показників покращилися.

Оскільки основними джерелами формування фінансових ресурсів є власний, залучений та позиковий капітал, то наступний етап оцінювання фінансового стану передбачає їх аналіз. Аналіз джерел формування фінансових ресурсів за належністю Страхова група «ТАС» протягом 2020 – 2022 років представлено у таблиці 3.5.

Таблиця 3.5

Динаміка джерел формування фінансових ресурсів ПрАТ «СГ«ТАС»
за 2020 – 2022 рр.

Джерело	2020 р.	2021 р.	2022 р.	Відхилення 2021/2020		Відхилення 2022/2021	
				Абсолютне, тис. грн.	Відносне, %	Абсолютне, тис. грн.	Відносне, %
Власний капітал	696 822	655 709	869 688	-41 113	94,10	213 979	132,63
Залучений капітал	1 636 666	1 817 346	1 901 326	180 680	111,04	83 980	104,62
Позиковий капітал	123 768	135 820	184 850	12 052	109,74	49 030	136,10
Всього	2 457 256	2 608 875	2 955 864	151 619	106,17	346 989	113,30

Виявлено, що загальна сума фінансових ресурсів страховика протягом аналізованих років зросла на 498 608 тис. грн., тобто на 20,29 %. Власний капітал у 2021 зменшився на 41 113 тис. грн. натомість в наступному році зріс на 213 979 тис. грн., залучений та позиковий капітал зріс протягом аналізованого періоду стабільно зростає. (рис. 3.9).

Дослідження динаміки структури фінансових ресурсів показало, що найбільшу частку в структурі фінансових ресурсів за аналізований період займав залучений капітал, у середньому 64%. На частку власного капіталу припадало в середньому 32%. Найменш значущим був позиковий капітал - середньому 5%

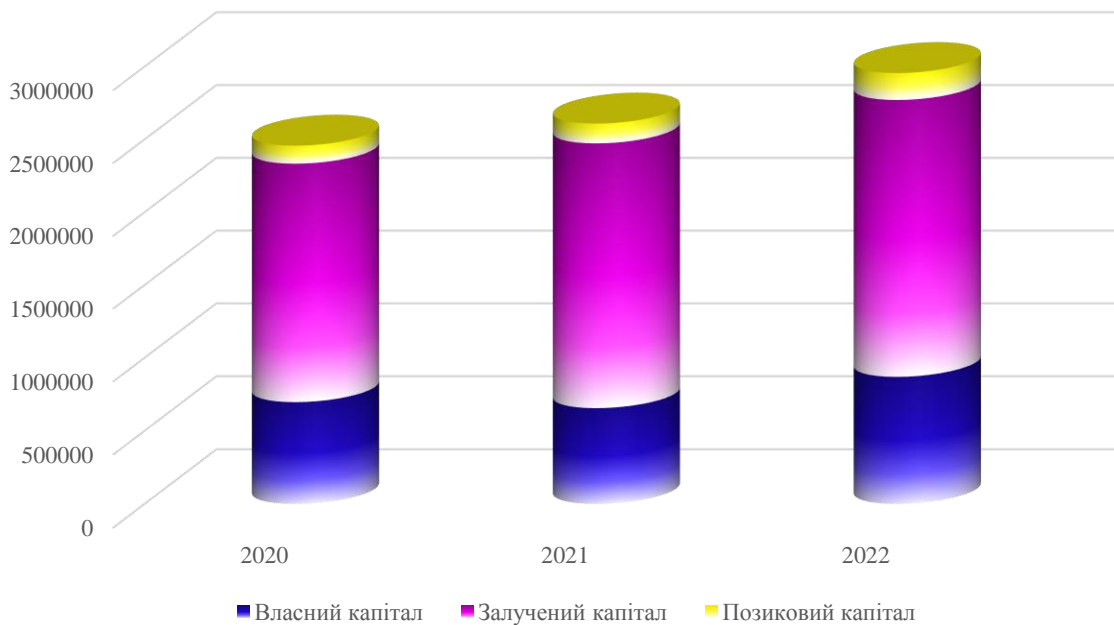

Рис. 3.8. Динаміка структури джерел формування фінансових ресурсів

Таким чином, власний капітал зменшився у 2021 році та значно збільшився у 2022 році, та є більшим на 172 866 тис. грн. за рівень кінця 2020 року. Головною причиною цього є зменшенням у 2021 році рівня нерозподіленого прибутку та капіталу у дооцінках. У 2022 році компанія наростила обсяги нерозподіленого прибутку та інших резервів, що позитивно вплинуло на динаміку власного капіталу. В Оскільки в структурі капіталу переважає нерозподілений прибуток, керівництву компанії необхідно стежити за його рівнем. Аналіз капіталу наведено в табл. 3.6 та рис. 3.10.

Таблиця 3.6

Структура і динаміка власного капіталу ПрАТ «СГ «ТАС» за 2020-2022 рр.

Власний капітал	2020 р.		2021 р.		2022 р.		Відхилення, 2022/2020 Абс., тис. грн.
	Сума, тис. грн.	Пит. вага, %	Сума, тис. грн.	Пит. вага, %	Сума, тис. грн.	Пит. вага, %	
Зареєстрований капітал	102000	14,64	102000	15,56	102000	11,73	0
Капітал у дооцінках	84363	12,11	81103	12,37	81103	9,33	-3260
Додатковий капітал	0	0	0	0	0	0	0
Резервний капітал	16397	2,35	16397	2,50	16397	1,89	0
Нерозподілений прибуток	454383	65,21	394340	60,14	553598	63,65	99215
Інші резерви	39679	5,69	61869	9,44	116590	13,41	76911
Усього власного капіталу	696822	100,00	655709	100,00	869688	100,00	172866
Сукупний капітал	2457256	100,00	2608875	100	2955864	100	498608
Частка власного капіталу в сукупному капіталі	—	28,36	—	25,13	—	29,42	—

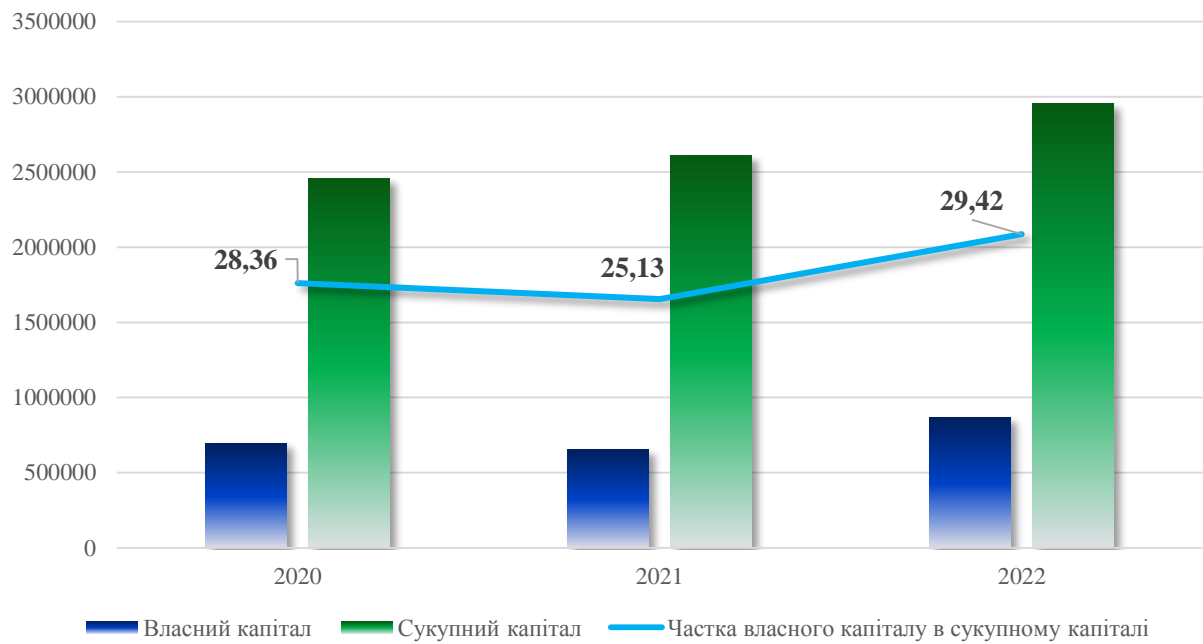

Рис. 3.9. Динаміка та структура власного ПрАТ «СГ «ТАС» за 2020–2022 роки

Залучений капітал є найважливішим фінансовим ресурсом страхової компанії, тому видається доцільним проаналізувати структуру залученого капіталу ПрАТ «СГ «ТАС» за 2020–2022 рр. (табл. 3.7).

Таблиця 3.7

Склад та структура залученого капіталу ПрАТ «СГ «ТАС»

Залучений капітал	2020 р.		2021 р.		2022 р.		Абс. відх. 2022-2020
	Сума, тис. грн.	Пит. вага, %	Сума, тис. грн.	Пит. вага, %	Сума, тис. грн.	Пит. вага, %	
Довгострокові забезпечення	11103	0,68	16233	0,89	16292	0,86	5189
Інші довгострокові зобов'язання	11521	0,70	14430	0,79	15599	0,82	4078
Страхові резерви	1614042	98,62	1786683	98,31	1869435	98,32	255393
Усього залучений капітал	1636666	100,00	1817346	100,00	1901326	100,00	264660
Сукупний капітал	2457256	100	2608875	100	2955864	100	498608
Частка залученого капіталу в сукупному капіталі	–	66,61	–	69,66	–	64,32	–

Зростання залученого капіталу є негативним для страхової компанії. В структурі залученого капіталу переважають страхові резерви, тому розглянемо динаміку страхових резервів (табл. 3.8). Спостерігається тенденція до збільшення залученого капіталу протягом всіх трьох років. Це зростання більшою мірою було обумовлено збільшенням суми страхових резервів.

Таблиця 3.8

Динаміка страхових резервів ПрАТ «СГ «ТАС» 2020-2022 роки

Показник	2020 р.	2021 р.	2022 р.	Відхилення 2022/2020	
				Абс., тис. грн.	Відн., %
1	2	3	4	5	6
Всього страхові резерви, у т.ч.:	1614042	1786683	1869435	255393	115,82
резерв довгострокових зобов'язань	0	0	0	0	0,00
резерв збитків або резерв належних виплат	672278	683074	713134	40856	106,08
резерв незароблених премій	941764	1103609	1156301	214537	122,78
інші страхові резерви	0	0	0	0	0,00

З таблиці 3.8 видно, що страхові резерви збільшилися на 15,82%. Резерви збитків протягом досліджуваних років поступово збільшився на 6,08 %, а резерв незароблених премій – на 22,78 %. Збільшення резервів незароблених премій знижує обсяг отриманих страхових виплат, страховикам слід прагнути до скорочення страхових резервів. Аналіз частки структури страхових резервів ПрАТ «СГ «ТАС» зображено на рисунку 3.11.

Отже, найбільшу частку займають резерви незароблених премій. На початку періоду вони склали 58% страхових резервів компанії, а на кінець періоду – 61% . Відповідно частка резерву збитків протягом аналізованого періоду зменшується до 38%.

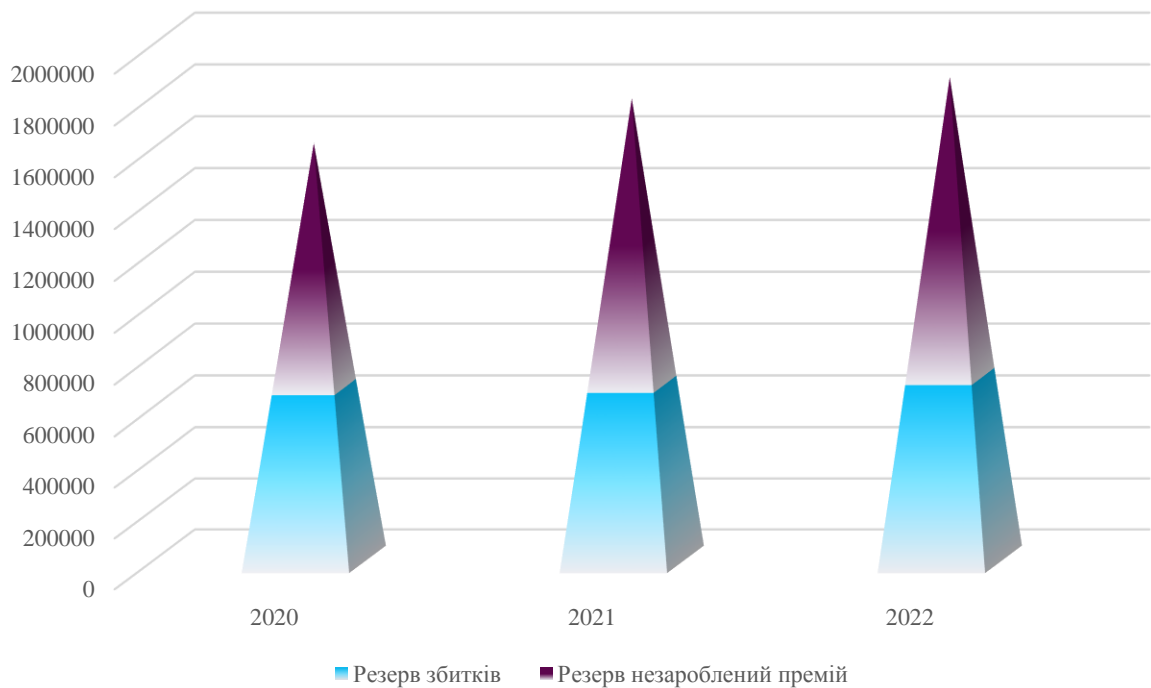

Рис. 3.10. Динаміка структури страхових резервів ПрАТ «СГ «ТАС» 2020-2022 рр.

Для нормального розвитку страхової організації необхідно залучати позикові кошти, який суттєво впливає на діяльність компанії. Позиковий капітал – це фінансові ресурси, які представлені довгостроковими і короткостроковими кредитами банків, кредиторською заборгованістю та доходами майбутніх періодів.

Проведемо аналіз структури позиченого капіталу ПрАТ «СГ «ТАС» 2020-2022 рр. (табл. 3.9).

Загальна сума позикового капіталу збільшилася на 61 082 тис. грн за рахунок збільшення кредиторської заборгованості на 72 525 тис. грн, тоді як інші поточні зобов'язання зменшилися на 11 443 тис. грн.

Найбільша частка припадає на кредиторську заборгованість - 78,31% у 2020 році та 91,67% у 2022 році. На ці зміни вплинула динаміка як і самої кредиторської заборгованості, так і інших поточних зобов'язань.

Таблиця 3.9

Склад та структура позиченого капіталу ПрАТ «СГ «ТАС» за 2020-2022 рр.

Позичений капітал	2020 р.		2021 р.		2022 р.		Абс. відх. 2022-2020 тис. грн.
	Сума, тис. грн.	Пит. вага,%	Сума, тис. грн.	Пит. вага,%	Сума, тис. грн.	Пит. вага,%	
Кредиторська заборгованість	96 923	78,31	106 884	78,70	169 448	91,67	72 525
Поточні забезпечення	0	0,00	0	0,00	0	0,00	0
Відстрочені комісійні доходи від перестраховиків	0	0,00	0	0,00	0	0,00	0
Інші поточні зобов'язання	26 845	21,69	28 936	21,30	15 402	8,33	-11 443
Усього	123 768	100	135 820	100	184 850	100	61 082

Як уже згадувалося вище, фінансові ресурси страхових компаній використовуються для здійснення інвестиційної діяльності, що підтверджує, що страхування є важливим елементом у розвитку інвестиційної діяльності.

Аналіз інвестиційної діяльності страхових компаній розпочнемо з аналізу динаміки доходів від інвестиційної діяльності ПАТ "СГ ТАС" за період 2020-2022 років (табл. 3.10).

Таблиця 3.10

Динаміка надходжень за інвестиційною діяльністю ПрАТ «СГ «ТАС» за 2020-2022 рр.

Показник	2020 р.	2021 р.	2022 р.	Відхилення 2022/2020	
				Абс., тис. грн.	Відн., %
Надходження від реалізації:					
фінансових інвестицій	146381	162733	165625	19244	113,15
необоротних активів	-	-	-	-	-
Надходження від отримання: відсотків	160673	137946	180754	20081	112,50
дивідендів	-	-	-	-	-
Надходження від деривативів	-	-	-	-	-
Надходження від погашення позик	-	-	-	-	-
Інші надходження	-	-	-	-	-
Всього	307054	300679	346379	39325	112,81

Виявлено збільшення загальної суми надходжень від інвестиційної діяльності страховика на 39 325 тис. грн, (на 12,81 %) більшою мірою за рахунок збільшення надходжень від отримання відсотків на 20 281 тис. грн., оскільки їх частка в структурі надходжень складає 52% на кінець періоду. Надходження від фінансових інвестицій також демонструють нам зростання на 19 244 тис. грн. (на 13,15%).

Отже, у структурі фінансових ресурсів, за аналізований період найбільшу питому вагу в займає залучений – у середньому 66 %, власний капітал – у середньому 28 %. Найменшу частку складає позичений капітал – у середньому 5 %. Протягом досліджуваного періоду фінансові ресурси зростають та на кінець 2022 року становили 2 955 864 тис. грн., це на 20,3% більше ніж у 2020 році.

3.3. Аналіз ефективності використання фінансових ресурсів ПрАТ «СГ «ТАС»

У магістерській роботі аналіз ефективності використання фінансових ресурсів ПрАТ «СГ «ТАС» вважаємо доцільним розпочати із аналізу формування та ефективності використання прибутку компанії.

Оскільки головною метою страховика є діяльність, спрямована на отримання прибутку та те, що прибуток являється найважливішим джерелом розвитку страхової компанії закономірним є аналіз його розміру, динаміки та факторів впливу на процес формування. Фінансовий результат діяльності розраховується як різниця між доходами та витратами, тому вважаємо за необхідне здійснити окремо аналіз цих компонентів. Аналіз доходів ПрАТ «СГ «ТАС» протягом 2020 – 2022 рр. відобразимо в таблиці 3.11.

Дослідивши динаміку доходів можемо сказати, що протягом аналізованого періоду доходи страховика збільшилися на 436 989 тис грн. або на 20,06%.

Таблиця 3.11

Динаміка доходів ПрАТ «СГ «ТАС» за 2020-2022 рр..

Стаття	2020 р.	2021 р.	2022 р.	Відхилення 2022/2021	
				Абс., тис. грн.	Відн., %
Чисті зароблені страхові премії	1766998	2156765	2274876	507878	128,74
Дохід (витрати) від зміни інших страхових резервів	-80175	-51152	-52664	27511	65,69
Інші операційні доходи	131383	267217	151597	20214	115,39
Інші фінансові доходи	230689	206183	234965	4276	101,85
Інші доходи	129102	142033	6212	-122890	4,81
Всього доходів	2177997	2721046	2614986	436989	120,06

Дана тенденція зумовлена збільшенням чистих зароблених страхових премій – на 28,7%, інших операційних доходів – 115,39%, інших фінансових доходів – на 1,85% та зниження рівня витрат від зміни інших страхових резервів. Складові доходів ПрАТ «СГ «ТАС» відображено на рисунку 3.12.

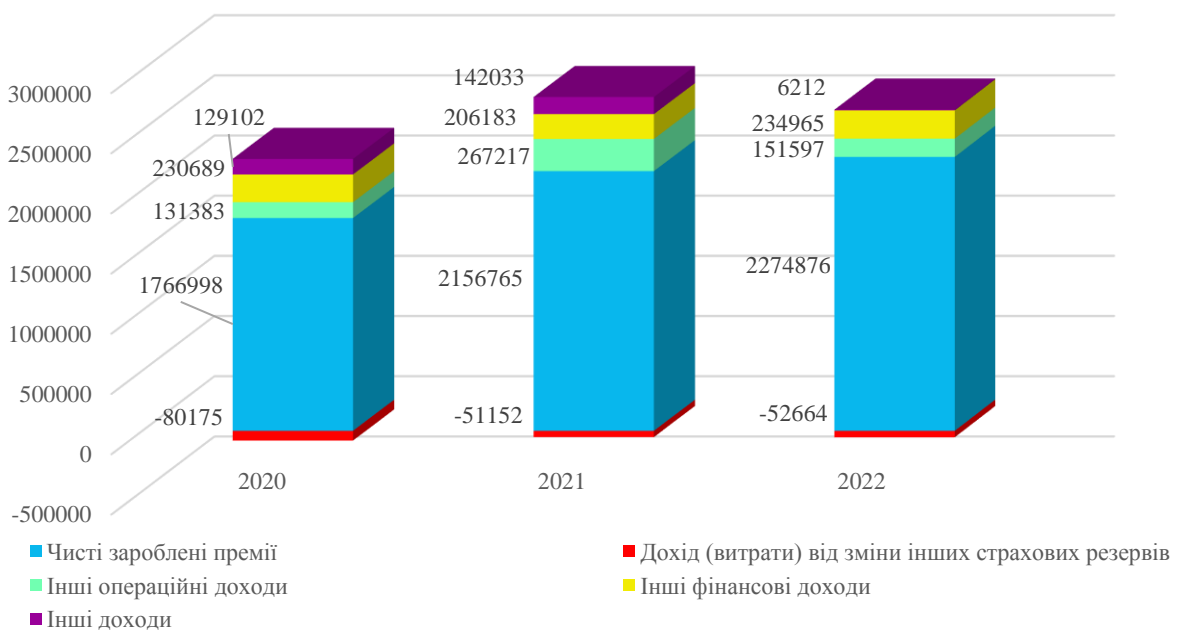

Рис. 3.11. Структура доходів ПрАТ «СГ «ТАС» за 2020-2022 рр.

Отже, найбільша частка у структурі доходів належить чистим заробленим страховим преміям в середньому 82 %. Наступним за обсягом є

інші фінансові доходи (9 %). Інші операційні доходи становлять частку в розмірі 7%.

Щоб визначити прибуток, необхідно визначити суму витрат. У страхових організацій є низка витрат, яких немає в інших видах бізнесу. Витрати страхових компаній включають: виплата комісійних винагород брокерам, посередникам за укладання і обслуговування договорів страхування; оплата послуг з метою оцінки прийнятих на страхування (перестраховування) ризиків і збитків, нанесених об'єктам страхування; оплата за виготовлення бланків страхової документації; оплата банківських послуг, пов'язаних з інкасацією страхових платежів і здійсненням виплат страхового відшкодування; оплата послуг, пов'язаних з розробкою умов, правил страхування і про-веденням актуарних розрахунків [58].

Тому, проаналізуємо динаміку витрат ПрАТ «СГ «ТАС» за 2020-2022рр (табл. 3.12).

Таблиця 3.12

Динаміка витрат ПрАТ «СГ «ТАС» за 2020-2022 рр

Витрати	2020 р.	2021р.	2022 р.	Відхилення 2022/2020	
				Абс., тис. грн.	Відн., %
Собівартість реалізованої послуг	393480	488607	463062	69582	117,68
Чисті понесені збитки за страховими виплатами	887597	1142848	904319	16722	101,88
Адміністративні витрати	331791	418858	457997	126206	138,04
Витрати на збут	2941	3293	2110	-831	71,74
Інші операційні витрати	197880	326401	336361	138481	169,98
Фінансові витрати	5631	5785	6653	1022	118,15
Інші витрати	138905	161361	4929	-133976	3,55
Витрати з податку на прибуток	82760	83826	136316	53556	164,71
Всього	2040985	2630979	2311747	270762	113,27

Отже, сукупні витрати в 2021 році зросли на 28,9% порівняно, натомість у 2022 році зменшилися на 22,2% за рахунок коливання обсягів усіх видів витрат компанії. У 2022 році в порівнянні із 2020 зросли наступні витрати:

собівартість реалізації продукції зросла на 17,68%, чистих понесених збитків за страховими виплатами на 1,88%, адміністративних витрат на 38,04%, інші операційні витрати на 69,98% , фінансові витрати на 18,15% та витрати з податку на прибуток на 64,71%. Зменшення відбулося лише за статтями витрати на збут на 29% та інші витрати на 97% (рис. 3.13).

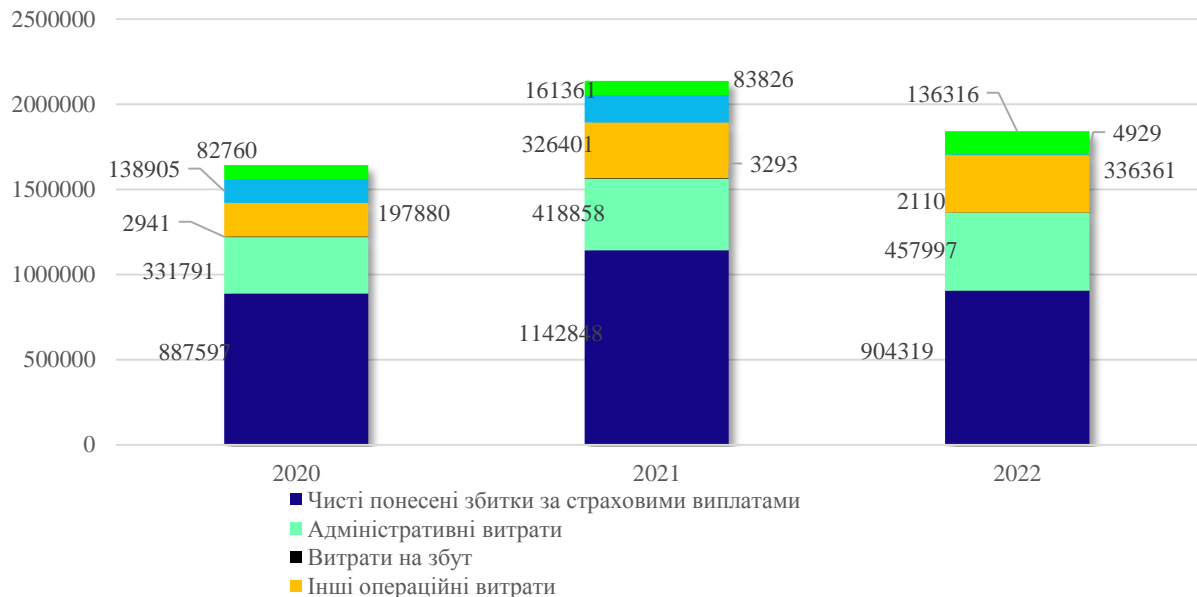

Рис. 3.12. Структура витрат ПрАТ «СГ «ТАС» за 2020-2022 рр.

Найбільшу частку в структурі витрат за вказаний період склали чисті понесені збитки за страховими виплатами 43%, наступні – адміністративні витрати, які в середньому становлять 16%. Витрати протягом 2020-2022 років демонструють певні коливання. Наприклад, чисті понесені збитки у 2021 році зросли на 255 251 тис. грн., а в наступному році зменшились на 238 529 тис. грн. Зростання витрат у 2021 році були спричинені пандемією та необхідністю компанії адаптуватися до неї. Різниця між доходами та витратами формує фінансовий результат страховика, в склад якого входять чисті зароблені страхові премії, валовий прибуток, прибутком від операційної діяльності, прибутком до оподаткування та чистий прибутком (табл. 3.13).

Протягом 2020-2022 років компанія отримувала прибуток. У 2021 році він зменшився за рахунок значного витрат. Але у 2022 році прибуток збільшився вдвічі.

Таблиця 3.13

Динаміка фінансових результатів ПрАТ «СГ «ТАС» за 2020-2022 рр

Витрати	2020 р.	2021р.	2022 р.	Відхилення 2022/2020	
				Абс., тис. грн.	Відн., %
Чисті зароблені страхові премії	1766998	2156765	2274876	507878	128,74
Валовий прибуток	485921	525310	907495	421574	186,76
Фінансові результати від операційної діяльності	4517	-7177	209960	205443	4648,22
Прибуток до оподаткування	219772	173893	439555	219783	200,01
Чистий прибуток	137012	90067	303239	166227	221,32

Для отримання детальнішого уявлення про процес отримання прибутку страховими компаніями використовують показники рентабельності. Для ПрАТ «СГ «ТАС» за 2020-2022 рр. розраховано показники оцінки рентабельності страхової організації (табл. 3.14) [74, 84].

Таблиця 3.14

Динаміка показників прибутковості ПрАТ «СГ «ТАС» за 2020-2022 рр.

Показник	Формула розрахунку	Норматив	2020 р.	2021 р.	2022 р.	Відхилення 2022/2020
Чиста рентабельність	Чистий прибуток/Страхова премія за період	більше 0,2, зростання	0,08	0,04	0,13	0,06
Рентабельність активів	Чистий прибуток/ Сер. Величина активів	більше 0,2, зростання	0,06	0,04	0,11	0,05
Рентабельність продаж	Прибуток від операційної діяльності/ страхова премія за період	більше 0,2, зростання	0,003	0,003	0,092	0,09
Рентабельність власного капіталу	Чистий прибуток / Сер. величина власного капіталу	більше 0,2, зростання	0,21	1,13	0,40	0,19

Отже, у 2020 усі показники рентабельності крім рентабельності власного капіталу не відповідають нормативним значенням та є значно меншими за норматив. У 2021 році показники значно погіршилися. Коефіцієнт рентабельності продаж, має від'ємне значення, тому що компанія у 2021 році

понесла збитки від операційної діяльності. У 2022 році спостерігається покращення рентабельності по усіх показниках і значення показників на кінець 2022 року більші за рівень 2020 року.

Зростання коефіцієнта рентабельності власного капіталу позитивне, що свідчить про поліпшення фінансового становища страховиків та ефективності їхніх інвестицій. Значення коефіцієнта сильно залежить від структури капіталу: що менша частка власного капіталу в загальному обсязі коштів, то вище значення коефіцієнта. Усі показники рентабельності коливаються при зміні рівня прибутковості.

Аналіз ефективності формування та використання прибутку показує, що доходи та витрати зростали щороку, але у 2021 році витрати зростали швидше. Тому в 2021 році страхова мала менший рівень прибутку в розмірі 90 067 тис. грн. А в 2022 році спостерігається збільшення прибутку більше ніж утричі. Показники рентабельності погіршуються, що вимагає розробки заходів для забезпечення прибутковості компанії, зокрема:

- скорочення витрат, що виникають в результаті продажу послуг;
- максимальне використання потенціалу, який знаходиться в розпорядженні страхової компанії;
- збільшення обсягу послуг, що надаються;
- ефективний розподіл прибутку для забезпечення оптимального ефекту.

Аналіз ефективності використання фінансових ресурсів ПрАТ «СГ «ТАС» має переваги, оскільки вчасно й об'єктивно діагностований фінансовий стан страховика дозволяє визначити та оптимізувати структуру капіталу. Визначення залежності фінансування активів від зовнішніх ресурсів та виявлення рівня ліквідності і платоспроможності може допомогти знайти резерви для покращення фінансового стану та платоспроможності. Отже, все вище приведене у результаті дозволяє надати конкретні рекомендації, які спрямовані на більш ефективне використання фінансових ресурсів. До

показників ефективності використання фінансових ресурсів відносять: показники ліквідності, стійкості та ділової активності (табл. 3.15 – 3.16).

Таблиця 3.15

Показники ліквідності та платоспроможності страховика

Назва показника	Характеристика
Власний оборотний капітал	Показує на рівень забезпеченості власними оборотними активами
Коефіцієнт загальної ліквідності	Характеризує достатність обігових коштів для погашення боргів протягом року
Коефіцієнт ліквідності швидкої	Він дає змогу встановити, якою мірою оборотні активи покривають короткострокові пасиви.
Коефіцієнт ліквідності абсолютної	Характеризує готовність страховика негайно ліквідувати короткострокову заборгованість

Отже, освоєння нових ринків збуту має бути важливим напрямком роботи, що дозволить підвищити ефективність використання фінансових та інших ресурсів, забезпечити стабільну виручку від реалізації продукції та підвищити рентабельність.

Таблиця 3.16

Динаміка показників ліквідності ПрАТ «СГ «ТАС» за 2020-2022 рр.

Показник	Формула розрахунку	Норматив	2016 рік	2017 рік	2018 рік	Відхилення 2018 – 2016
Власний оборотний капітал	Оборотні активи- Поточні зобов'язання		908 623	773 774	106586	197 963
Коефіцієнт покриття	Оборотні активи/ Поточні зобов'язання	1,5-2,5	8,34	6,70	6,99	-1,3549
Коефіцієнт швидкої ліквідності	(Оборотні активи – запаси)/ Поточні зобов'язання	0,7-0,8	8,31	6,67	6,97	-1,3423
Коефіцієнт абсолютної ліквідності	Грошові кошти та їх еквіваленти/ Поточні зобов'язання	0,2-0,35	0,17	0,01	0,66	0,49

Ефективність управління фінансовими ресурсами страховика тісно пов'язана з низкою оперативних рішень, що приймаються менеджментом для створення оптимальної структури капіталу, активів страховика та достатності власних коштів для фінансування його поточної діяльності. Це має стати основою фінансової стійкості та подальшого розвитку страхової компанії.

На основі проведеного аналізу були зроблені наступні висновки:

– виявлено збільшення розміру власного оборотного капіталу, який на кінець 2022 року становив 197 963 тис. грн., що свідчить про достатність оборотних активів для покриття поточних зобов'язань.

– Протягом аналізованого періоду коефіцієнт покриття був значно вищим за норму, але у 2021 році він різко впав до 6,7, а у 2022 році - до 6,99. Такий високий коефіцієнт свідчить про те, що компанія мала достатньо обігових коштів для покриття своїх боргів у відповідний період.

– коефіцієнт швидкої ліквідності також значно перевищував нормативне значення. Це є свідченням низького ризику страхової організації та потенційних можливостей для залучення додаткових фінансових ресурсів.

– Коефіцієнт абсолютної ліквідності компанії знаходиться нижче порогового значення у 2020-2021 роках, що свідчить про нераціональне використання фінансових ресурсів у компанії, але у 2022 році цей показник суттєво зріс, досягнувши 0,66.

На рисунку 3.14 графічно зображено динаміку показників ліквідності.

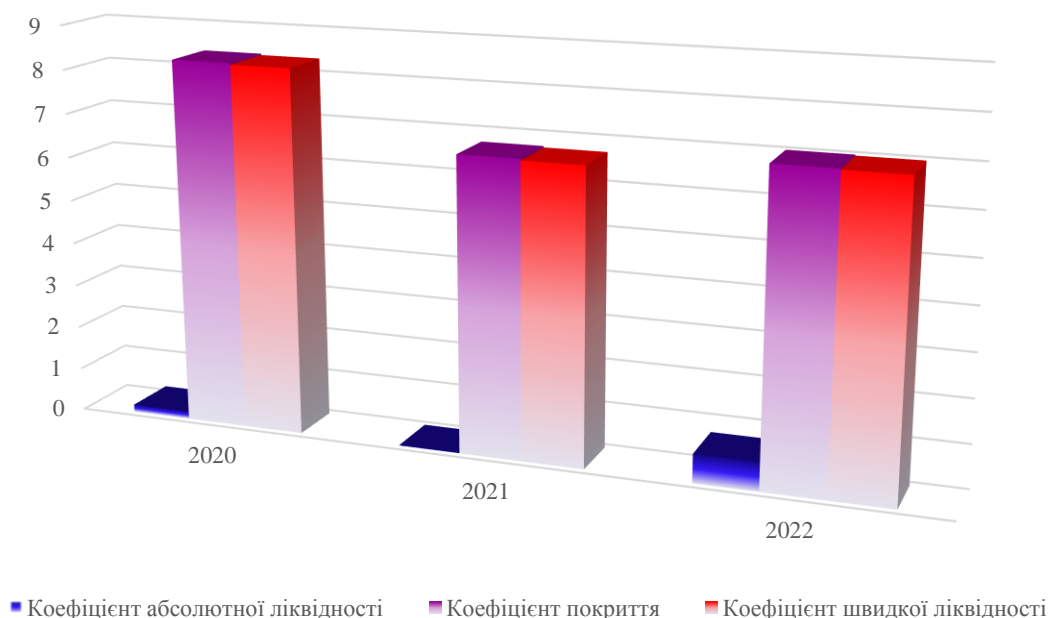

Рис. 3.13. Динаміка показників ліквідності АТ «СК» АРКС за 2016 – 2018 рр.

Отже, всі показники ліквідності в 2021 році суттєво зменшилися, причиною цього є зменшення рівня оборотних активів та зростання суми поточних зобов'язань страхової компанії, з наступним незначним збільшенням у 2022 році, але не досягаючи рівня 2020 року.

Група показників фінансової стійкості показує рівень фінансового ризику та залежності від позикового капіталу. Висока фінансова стійкість свідчить про здатність підприємства швидко реагувати на зовнішні та внутрішні стреси без зниження фінансового та виробничого потенціалу суб'єкта господарювання [74]. Аналіз фінансової стійкості страхової компанії за допомогою показників визначено у таблиці 3.17.

Таблиця 3.17

Динаміка показників фінансової стійкості ПрАТ «СГ «ТАС» за 2020-2022 рр

Показник	Формула розрахунку	Норматив	2020 рік	2021 рік	2022 рік	Відхилення 2022-2020
1	2	3	4	5	6	7
Коефіцієнт фінансової автономії	Власний капітал/ Валюта балансу	> 0,5	0,28	0,25	0,29	0,01
Коефіцієнт маневреності власного капіталу	Власний оборотний капітал/Власний капітал	> 0,5	2,53	2,98	2,40	-0,13
Коефіцієнт концентрації залученого капіталу	(Власний капітал + Поточні зобов'язання) / Валюта балансу	< 0,5	0,33	0,30	0,36	0,02
Коефіцієнт співвідношення власного і залученого капіталу	Власний капітал/ (Довгострокові зобов'язання + Поточні зобов'язання)	> 1	0,40	0,34	0,42	0,02
Коефіцієнт загальної заборгованості	Поточні зобов'язання/ Власний капітал		0,18	0,21	0,21	0,03
Коефіцієнт фінансової стійкості	(Власний капітал + Довгострокові зобов'язання)/ Валюта балансу	> 1	0,95	0,95	0,94	-0,01
Коефіцієнт фінансового левериджу	Довгострокові зобов'язання/ Власний капітал	< 0,25	2,35	2,77	2,19	-0,16
Коефіцієнт фінансової залежності	Валюта балансу/ Власний капітал	< 2	3,53	3,98	3,40	-0,13

Розрахунок показників дозволяє зробити наступні висновки:

- Коефіцієнт фінансової автономії не досягає нормативного значення в період з 2020 по 2022 роки та демонструє зниження у 2021 році, що є несприятливим для страхової компанії. На кінець 2022 р. коефіцієнт автономії склав 0,29 грн/грн. Це означає, що на 1 гривню активів припадає 25 копійок капіталу. Такий низький коефіцієнт свідчить про залежність страховиків від зовнішнього фінансування.
- коефіцієнт маневреності власного капіталу у 2022 зменшується, що є негативним, оскільки погіршується фінансовий стан компанії;
- коефіцієнт концентрації залученого капіталу є нижчим за норматив протягом усього періоду аналізу, але зростає у 2022 році;
- коефіцієнт співвідношення власного і залученого капіталу не відповідає нормативному значенню;
- коефіцієнт загальної заборгованості показує частку позикового капіталу у загальному обсязі капіталу, частка позикового капіталу збільшувався з року в рік, досягнувши 0,21 на кінець 2022 року;
- коефіцієнт фінансової стійкості знаходиться нижче нормативного значення 0,95.

Фінансовий стан страхової компанії погіршується, про це свідчить зростання коефіцієнта фінансового ризику у 2021, що свідчить про підвищення залежності від залучених джерел. У 2021 році даний показник збільшився на 0,32, а у 2022 зменшився до 2,19. Проте все рівно залишається зависоким. Коефіцієнт фінансової залежності не відповідає бажаному значення, так як $\epsilon > 2$. Оскільки його значення у 2021 зростає, то це є негативною ознакою для страховика.

На основі аналізу груп показників фінансової стійкості можна зробити висновок, що фінансова стійкість СГ "ТАС" у 2021 році погіршилася. Однак у 2022 році ситуація стабілізується. Підтвердженням цього є зростання частки залученого і позикового капіталу у 2021 році та його зменшення у 2022, водночас зменшення частки власного капіталу у 2021, та його зростання у 2022 році та погіршення низки інших коефіцієнтів.

Останньою групою показників, що характеризують ефективність використання фінансових ресурсів, є показники ділової активності, для аналізу якої використовуються показники оборотності, що дозволяють оцінити фінансове становище організації (табл. 3.18).

Таблиця 3.18

Показники ділової активності страховика

Назва показника	Характеристика
Коефіцієнт оборотності оборотних активів	Показує частку чистого прибутку в оборотних активах страховика
Коефіцієнт ефективності використання ресурсів	Характеризує ефективність використання всіх наявних ресурсів незалежно від джерел їх залучення.
Коефіцієнт оборотності власного капіталу	Показує ефективність використання власного капіталу. Збільшення коефіцієнту говорить про підвищення оборотності, зростання ділової активності.
Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості	Характеризує швидкість обороту дебіторської заборгованості (показує кількість її оборотів за період).
Коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості	Характеризує швидкість обороту кредиторської заборгованості (показує кількість її оборотів за період).

Розрахунок показників ділової активності страхової компанії показано в таблиці 3.19.

Як бачимо, коефіцієнт оборотності оборотних активів демонструє певні коливання: зменшення в 2021 році рівень коефіцієнта зростає, що добре, а от у 2022 році зменшується на 0,01. Зростання цього показника є позитивним для страховиків, оскільки цей коефіцієнт показує відношення чистого прибутку до оборотних активах страхової організації.

Аналогічна динаміка спостерігається у коефіцієнта ефективності використання ресурсів та коефіцієнта оборотності власного капіталу.

Так, показник ділової активності покращується у 2021 році та дещо погіршується на кінець 2022 року (рис. 3.15).

Винятком є коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості, який протягом періоду зростає. Однак тривалість обороту дебіторської заборгованості більший норми.

Таблиця 3.19

Динаміка показників ділової активності ПрАТ «СГ «ТАС» за 2020-2022 рр

Показник	Формула розрахунку	Норматив	2020 рік	2021 рік	2022 рік	Відхилення 2022-2020
Коефіцієнт оборотності активів	Чистий дохід від реалізації / Середня вартість оборотних активів	зростання	1,91	2,08	2,07	0,16
Коефіцієнт ефективності використання ресурсів	Чистий дохід від реалізації/Середня вартість активів	зростання	0,77	0,85	0,82	0,04
Коефіцієнт оборотності власного капіталу	Чистий дохід від реалізації/ Власний капітал	зростання	2,54	3,29	2,62	0,08
Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості	Чистий дохід від реалізації / Дебіторська заборгованість	зростання	5,82	6,30	6,65	0,83
Тривалість обороту дебіторської заборгованості, днів	365/ Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості	зменшення не більше 40-50 діб	59,75	54,67	54,92	-4,83
Коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості	Чистий дохід від реалізації/ Поточні зобов'язання	зменшення	14,28	15,88	12,31	-1,97
Тривалість обороту кредиторської заборгованості, днів	360/ Коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості	зростання	18,61	17,24	22,17	3,56

Коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості демонструє схожу динаміку більшості показників, однак у 2022 році значення менше ніж у 2020 році, що є добре, а тривалість обороту більша на 3,56 днів.

Загалом у 2022 році більшість показників більші за їх значення у 2021 році. Найбільше зростання спостерігається у коефіцієнта оборотності дебіторської заборгованості, а найменше у коефіцієнта ефективності

використання ресурсів.

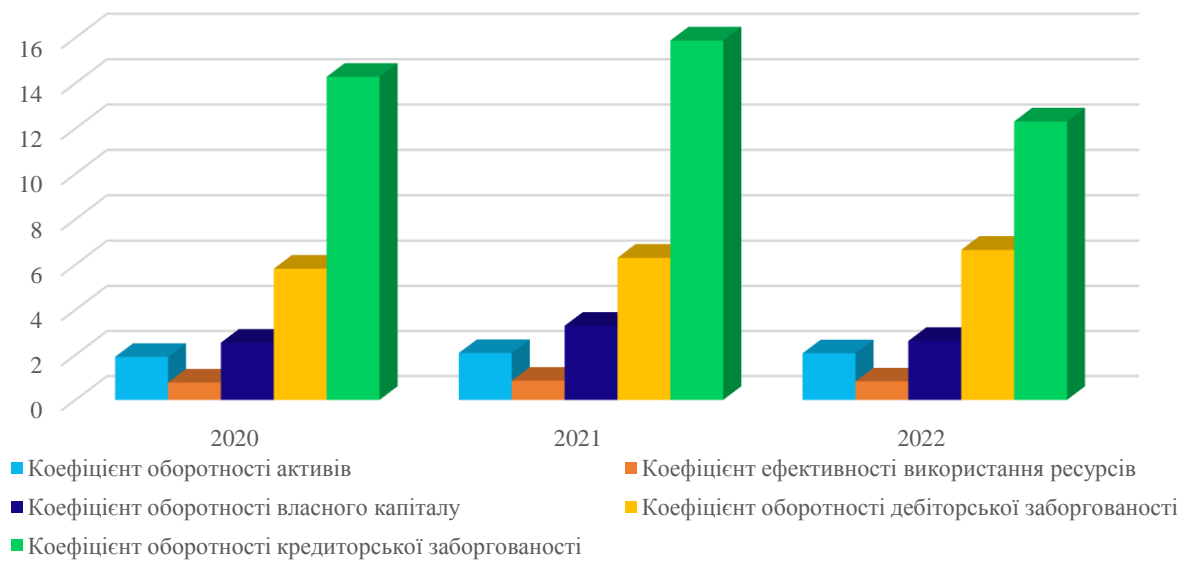

Рис. 3.14. Динаміка показників ділової активності ПрАТ «СГ «ТАС» за 2020-2022 рр.

Проаналізувавши ефективність формування та використання ресурсів страхових компаній через загальні показники, вважаємо за доцільне дослідити специфічні показники, що характеризують ефективність діяльності страхових компаній (табл. 3.20).

Таблиця 3.20

Динаміка показників ефективності ПрАТ «СГ «ТАС» за 2020-2022 рр

Показник	Формула розрахунку	2020 рік	2021 рік	2022 рік	Відхилення 2022-2020
Коефіцієнт інвестування	Власний капітал/ Необоротні активи	0,54	0,39	0,52	-0,02
Коефіцієнт прогнозу банкрутства	(Необоротні активи – Поточні зобов'язання)/ Валюта балансу	0,48	0,60	0,52	0,05
Коефіцієнт перестраховання	Премії, передані у перестраховання/ Валова сума підписаних премій	0,06	0,06	0,04	-0,02

Отже, коефіцієнт інвестування у 2021 зменшується до 0,39, а на кінець 2022 року зростає до 0,52, що на 0,02 менше чим в 2020 році. Такі коливання

свідчать про те, що фінансова стійкість компанії не є задовільною.

Коефіцієнт прогнозу банкрутства у 2021 році зростає до 0,6, а у 2022 році зменшується до 0,52, але залишається більшим ніж у 2020 р. на 0,05, тобто частка оборотних активів у загальній сумі активів балансу зростає.. Коефіцієнт перестрашування майже не змінив свої значення протягом 2020 – 2022 років (рис. 3.16).

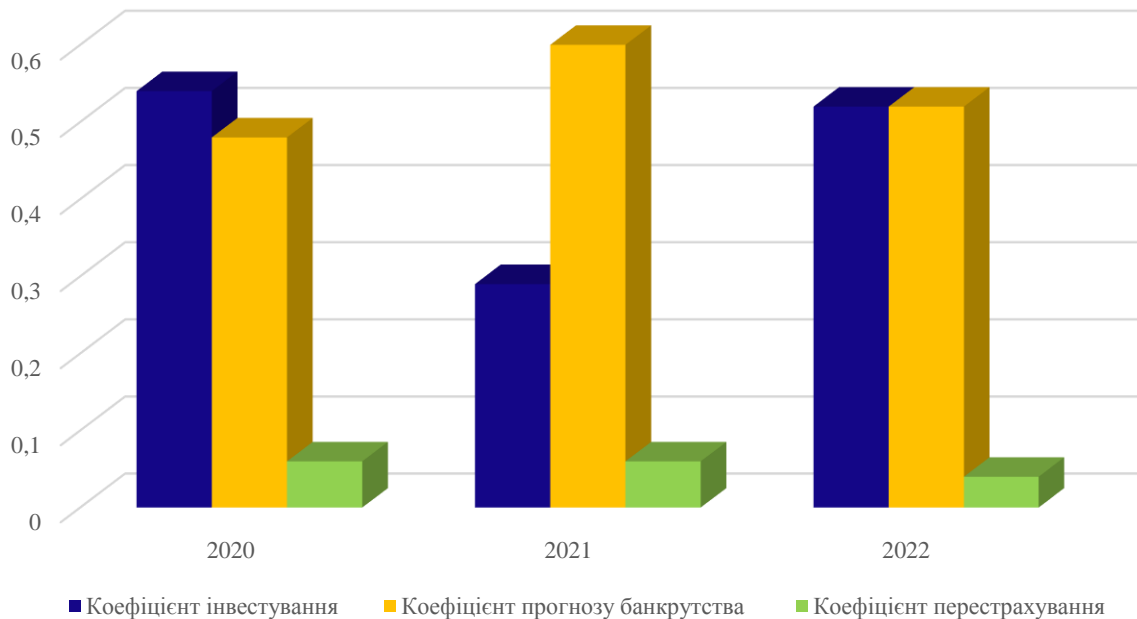

Рис. 3.15. Динаміка показників ефективності діяльності ПрАТ «СГ «ТАС» за 2020-2022 рр.

Підсумовуючи результати аналізу, можна зробити висновок про ефективність використання фінансових ресурсів ПрАТ «СГ «ТАС» за 2020-2022 рр. Так, проаналізувавши показники рентабельності, можна сказати, що у 2021 році всі показники ефективності використання фінансових ресурсів стрімко погіршилися через збитки від операційної діяльності, також у цьому році відбулося значне зниження рівня прибутку, тоді як у 2022 році ПрАТ "СГ "ТАС" покращило свої показники та отримало прибуток у розмірі 303 239 тис. грн. Паралельно деякі показники покращилися та перевищили рівень 2020 року. Проаналізувавши групу показників фінансової стійкості є підстави вважати, що фінансова стійкість ПрАТ «СГ «ТАС» що у 2022 році в порівнянні із 2021 роком покращилася.

Висновки до розділу 3

Страхова група "ТАС" входить до трійки лідерів страхового ринку України. Аналіз структури та динаміки фінансових ресурсів ПрАТ "СГ "ТАС" свідчить про перевищення темпів зростання частки позикового капіталу над власним капіталом. Загальна вартість майна (капіталу) в 2021 р. зросла на 151 619 тис. грн., в 2022 р. – на 2 955 864 тис. грн.

В структурі капіталу ПрАТ «СГ «ТАС» за 2020-2022 рр. значну частину займали: складові власного капіталу страхової компанії: на 31.12.2020 – 28,36%; на 31.12.2021 – 25,14%, на 31.12.2022 – 29,42%; довгострокові зобов'язання та забезпечення: на 31.12.2020 – 66,6%; на 31.12.2021 – 69,7%, на 31.12.2022 – 64,32%; поточні зобов'язання та забезпечення: на 31.12.2020 – 5,04%; на 31.12.2017 – 5,21%, на 31.12.2018 – 6,25%.

Проведено аналіз доходів та витрат ПрАТ "СГ "ТАС" та, оскільки від них залежать фінансові результати, проведено аналіз фінансових результатів та розраховано показники рентабельності. Аналіз показав, що доходи та витрати зменшуються у 2021 році та збільшуються у 2022 році.

В результаті дослідження фінансових результатів можна зробити висновок, що ПрАТ «СГ «ТАС» у 2021 році отримало менший прибуток, ніж у 2020 році на 46 945 тис. грн., однак на кінець 2022 року вже отримала прибуток, більше ніж вдвічі ніж отриманий у 2020 році.

Розраховані показники рентабельності СГ "ТАС" показують, що всі показники рентабельності не відповідають пороговим значенням та є значно нижчими за них, за винятком рентабельності власного капіталу у 2020 та 2022 роках. Розраховані показники ліквідності, стійкості та ділової активності, значення яких у 2021 році збільшилися, причиною цього є збільшення чистих зароблених страхових премій та зменшення оборотних активів. У 2022 році деякі показники зменшилися, Фінансова стійкість ПрАТ «СГ «ТАС» за 2020-2022 рр покращилася. Згідно розрахованих спеціальних показників, страхова компанія в 2020-2022 рр. має задовільні показники всіх коефіцієнтів, окрім однак у 2021 році вони погіршилися, і у 2022 році не досягли рівня 2021 року.

РОЗДІЛ 4

НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ ПРОЦЕСУ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВИМИ РЕСУРСАМИ СТРАХОВИКА

4.1. Впровадження системи контролінгу в управлінні страховою компанією

Основними напрямками розвитку страхових компаній в сучасних умовах є швидке реагування компанії на виклики ринку, трансформація фінансових операцій, удосконалення ризик-менеджменту для виявлення нових та потенційних ризиків, а також оптимізація страхового портфеля до потреб споживачів з метою підвищення конкурентоспроможності компанії, що реалізується за допомогою використання контролю.[86, 87].

Значний внесок в розвиток фінансового контролінгу зробили вчені-економісти Н. Данілочкіна, Є. Майер, М. Пушкар, О. Терещенко, Ф. Фрайберг, Д. Хан, Л. Птащенко та ін. Питання ролі фінансового контролінгу в управлінні страховою компанією досліджували С.В. Івахненко, М.М. Стефаненко, О.О. Терещенко, Н.В. Ткаченко [88 – 92].

Поняття "контроль" є складним і підлягає різним інтерпретаціям, незважаючи на його англійське походження, та відображає реалізацію процесів управління. що поняття "контроль" і "аудит" є однорідними, але в багатьох американських підручниках поняття поняття контролінгу не використовується..

Огляд наукових і практичних праць показує, що під контролінгом розуміють підсистему управління, яка використовує наукові методи для забезпечення менеджерів інформацією для прийняття рішень (включаючи варіанти рішень та їх оцінку). [86 – 90].

У результаті узагальнення літературних джерел ми придержуємося думки Івахненкова С.В. [91] який здійснивши детальний аналіз поняття

«контролінг», дійшов висновку, що контролінг розглядається як підсистема управління, концепція, напрям економічної діяльності на підприємстві, система способів і засобів управління.

Важко не погодитися з науковцями, які вважають, що контролінг - це підсистема системи управління підприємством, спрямованість якої полягає в організаційно-методичній підтримці процесу прийняття управлінських рішень для забезпечення контролю за реалізацією цілей підприємства.

Н. Ткаченко вказує на особливості, а точніше специфіку страхової діяльності порівняно з іншими видами підприємницької діяльності, зокрема, на особливості організації страхового бізнесу, зокрема, невизначеність часу виконання фінансових зобов'язань. Підкреслено, що специфіка діяльності страхової компанії зумовлює необхідність врахування особливостей управління фінансовою стійкістю, посилення ролі та значення всіх функцій контролю та необхідність впровадження з цією метою застосування контролінгу (рис. 4.1).

Птащенко Л.О., зазначає, що фінансовий контролінг ґрунтується на комплексному аналізі даних бухгалтерського обліку, внутрішнього контролю та координації фінансових аспектів функціонування всіх підрозділів підприємства [88]. Різновиди контролінгу та напрями його здійснення представлені на рисунку 4.1.

Івахненкова С.В. вважає, що фінансовий контролінг у страхових компаніях - це підсистема, яка здійснює управління фінансовими ресурсами страхової компанії та включає облік, аналіз, управління, планування, інформаційно-аналітичне забезпечення та координацію діяльності для досягнення поставлених цілей. Ткаченко Н.В. вважає, що стратегічними цілями страхової компанії є насамперед бізнес-стратегія, обов'язкове створення та виведення на ринок нових страхових продуктів, коригування цінової політики, постійне професійне навчання персоналу та залучення додаткового капіталу. Не менш важливим дослідник вважає освоєння нових

сегментів страхового ринку, вдосконалення організаційної структури та оптимізацію нових каналів дистрибуції.

Усі науковці сходяться на думці про необхідність контролінгу в страховій діяльності, оскільки він допомагає координувати та інтегрувати процеси, що відбуваються в страхових компаніях, і в кінцевому підсумку сприяє підтримці фінансової стійкості. Об'єктами фінансового контролінгу є фінансові ресурси, показники ефективності їх використання та показники фінансового стану страхової компанії. Основною метою фінансового управління є максимізація вартості страхової компанії з поточної та довгострокової перспективи, а фінансовий контроль повинен сприяти її досягненню. Ми погоджуємося з Ткаченко Н.В., що цього неможливо досягти без фінансової стійкості. Управління страховою компанією передбачає ефективне комплексне управління її фінансовою стійкістю, що, на нашу думку, вимагає створення та використання системи контролінгу.

До основних завдань управління фінансовою стійкістю страхової компанії можна віднести формування концепції розвитку та визначення загального потенціалу страхової компанії в контексті базової бізнес-стратегії, системи управління регіональною мережею та ефективної організаційної структури з обов'язковим визначенням функціональних обов'язків працівників.

Одним із важливих способів підвищення ефективності фінансового менеджменту є вдосконалення внутрішнього фінансового планування та контролю.

У сфері маркетингу до завдань управління фінансовою стійкістю страхової компанії належать аналіз та оцінка ринку і маркетингових можливостей компанії, вибір цільових ринків, розробка нових видів продуктів і торгових марок, тарифної політики.

Рис. 4.1. Різновиди контролінгу та його напрями його здійснення

У напрямі андеррайтингу – формування страхового портфеля, оцінка ризику з метою страхування, моніторинг об'єкта страхування та рівня ризиків, визначення заходів із захисту страхового портфеля.

Враховуючи кадровий потенціал, необхідно проаналізувати трудові завдання, підготувати посадові інструкції та кваліфікаційні вимоги. Важливо дотримуватися системи в підборі та розстановці кадрів, створювати організаційний дух. У сучасних умовах адміністративні завдання у сфері людських ресурсів включають формулювання кадрової політики та визначення напряму соціального розвитку колективу.

У сфері фінансів - формування фінансових стратегій, бізнес-планування, фінансове планування, формування та розподіл фінансових ресурсів, дотримання сприятливої фінансової кон'юнктури, виконання законодавчих та нормативних ставок, рекомендованих органами страхового нагляду, успішна тарифна політика та організація системи перестраховання [92].

Функції контролінгу залежать від вибору підсистем системи управління страховою компанією. Так, основна увага має бути зосереджена на підсистемі обліку (1); підсистему управління з акцентом на планування та контроль або координацію (2); управлінську інформаційну підсистему (3) (рис. 4.2).

Управління фінансовими потоками є важливим елементом для ефективної діяльності страхових компаній і було визначено науковцями як невід'ємний компонент системи контролінгу, що допомагає страховим компаніям ефективно використовувати свої існуючі переваги та створювати нові можливості для майбутнього успіху.

В управлінні фінансовими потоками доцільно розрізняти інформаційну частину, яка включає показники довгострокового розвитку компанії, та аналітичну частину в контексті представлення за основними продуктами та інвестиційними стратегіями. Предметом є результат фінансово-господарської діяльності, який безпосередньо відображається центром фінансової відповідальності у формуванні майнового потенціалу, фінансових ресурсів, доходів і витрат.

Рис. 4.2. Концептуальні основи контролінгу страхової компанії

У контролінгу фінансових потоків доцільно виокремлювати її інформаційно-аналітичну частину, яка включає показники довгострокового розвитку компанії, у розрізі їх представлення за основними продуктовими та інвестиційними стратегіями. Предметом є результати фінансово-господарської діяльності, що відображаються безпосередньо у формуванні майнового потенціалу, фінансових ресурсів, доходів та витрат за центрами фінансової відповідальності. Основні напрямки фінансового контролінгу в розрізі реалізації оперативних та стратегічних завдань розвитку компанії представлено в таблиці 4.1.

Таблиця 4.1

Фази фінансового контролінгу в розрізі реалізації оперативних та стратегічних завдань розвитку компанії

Фази контролінгу	Стратегічний фінансовий контролінг	Оперативний фінансовий контролінг	
Цілі	стратегічний фінансовий потенціал	рентабельність	фінансова стабільність
Завдання	- вирішення проблем клієнтів; - ринки; - клієнти; - переваги в конкурентній боротьбі	- оборот; - дохід; - прибуток; - використання капіталу	- ліквідність; - фінансування; - структура балансу
База	аналіз потенціалу	Розрахунок результатів і формулювання висновків на основі порівняння планів і факту	- план-баланс - план звіту про фінансові результати; - узгодження
Методи	- аналіз конкурентної ситуації; - аналіз компанії; - аналіз ринків зовнішнього середовища; - стратегічне планування	- розрахунок витрат за місцями їх виникнення; - розрахунок маржинального прибутку; - повна та часткова калькуляція витрат;	- планування ліквідності; - середньо- та короткострокове фінансове планування; - баланс руху коштів
Результат	стратегічний план	планування результату	планування балансу та звіту про ФР

Предмет та завдання поточного контролінгу тісно переплітаються з предметом і завданнями оперативного контролінгу, що обумовлено динамізмом зовнішнього середовища, яке призводить до втрати меж між поточним та оперативним управлінням на користь останнього, що зумовлено необхідністю використання якомога більш оперативної інформації в процесі прийняття управлінських рішень.

Хоча такий підхід дозволяє створити систему фінансового менеджменту з точки зору моніторингу досягнення стратегічних та оперативних цілей, він потребує уточнення. Нечітким є визначення показників, які мають використовуватися для виконання конкретних функцій фінансового контролінгу.

Для того, щоб впровадити систему фінансових потоків страхових компаній необхідно визначити основний напрямок системи за кожним видом діяльності. Визначимо наступні напрямки контролінгу фінансових потоків: розподіл фінансових потоків – акумуляція фінансових потоків – збалансування фінансових потоків – результативність фінансових потоків (табл. 4.2).

Таблиця 4.2

Напрямки контролінгу фінансових потоків за видами діяльності

Напрямок	Вид діяльності		
	Операційна	Інвестиційна	Фінансова
1	2	3	4
Розподіл фінансових потоків (формування від'ємного фінансового потоку)	Контроль за використання страхових резервів; за проведення витрат на страхову діяльність	Контроль за інвестиційними вкладеннями	Контроль за своєчасним та повним виконанням фінансових зобов'язань
Акумуляція фінансових потоків (формування позитивного фінансового потоку)	Контроль за надходженням страхових премій, премій від перестраховування	Контроль за фінансуванням інвестиційних вкладень	Контроль за своєчасністю та раціональністю залучення необхідних фінансових ресурсів

Продовження таблиці 4.2

1	2	3	4
Збалансування фінансових потоків	Контроль за платоспроможністю, ліквідністю та синхронністю грошових потоків	Контроль за збалансованістю грошових потоків від операційної і інвестиційною діяльністю	Контроль стану та структури залучення і погашення капіталу, покриття зобов'язань
Ефективність фінансових потоків	Контроль за показниками рентабельності операційної діяльності	Контроль за результатами від здійснення операцій з купівлі-продажу НА, фінансових інструментів	Контроль ефективністю використання залучених ресурсів

Напрями реалізації контролінгу фінансових потоків повинні в повинен повністю гарантувати створення об'єктивної картини розвитку страховика в його операційній, інвестиційній та фінансовій діяльності.

Запропонований напрямок управління фінансовими потоками має бути реалізований за допомогою ряду показників, які використовуються для порівняння відхилень «Факт-План» та «Факт1 – Факт0».

При розробці системи показників для забезпечення контролінгу фінансових потоків страхових компаній за запропонованим напрямом слід враховувати, що ці показники мають бути здебільшого відносними, що підвищить рівень адекватності та об'єктивності результатів оцінки.

Тому керівництву страхових компаній слід обґрунтувати та оцінити аргументи на користь створення незалежної служби контролінгу страхових компаній. Причинами, що стримують запровадження контролінгу для забезпечення фінансової стійкості вітчизняних страхових компаній, є брак досвідчених і кваліфікованих фахівців, несприйняття нових ідей керівництвом страхової компанії, нарешті, висока вартість системи контролінгу, трудомісткість і суворі вимоги до кваліфікації персоналу, задіяного в ній. Водночас важливо визнати, що впровадження спрощених систем контролінгу

може значно підвищити ефективність страхових операцій та забезпечити фінансову стабільність.

Позитивними моментами створення контролінгової служби є: концентрація інформації про фінансові потоки та фінансовий стан страховика в одній службі, що сприятиме прискоренню діяльності та можливості оперативного запровадження уніфікованих процедур і правил планування, контролю, обліку, звітності у всіх підрозділах, що сприяє суттєвому спрощенню комп'ютеризації управлінського процесу. При цьому планування роботи всіх підрозділів поліпшиться за рахунок ефективнішого координування діяльності. Поліпшиться якість підготовки звітів для керівництва, що розширить можливості прогнозування перспектив компанії та ухвалення стратегічних рішень.

Алгоритм контролінгу фінансової стійкості страхової компанії складається з чотирьох етапів. Перший етап передбачає вибір підконтрольних показників, оптимальну (з точки зору доходів і витрат) організацію тарифної, інвестиційної, фінансової та перестрахової політики та дотримання нормативу платоспроможності.

На другому етапі здійснюється аналіз факторів зовнішнього та внутрішнього середовища, обґрунтовується обрана стратегія діяльності страховика, визначаються заплановані кінцеві результати, визначається вплив зовнішніх та внутрішніх факторів та визначається відхилення між фактичними та плановими значеннями підконтрольних показників.

На 3 етапі визначається ступінь впливу відхилень на результати обраної стратегії, причини зафіксованих відхилень та винні особи і підрозділи. На 4 етапі приймаються управлінські рішення [92].

Отже, у процесі розробки та впровадження системи контролінгу фінансових потоків страхових компаній пропонується враховувати наступні ключові моменти стосовно створення служби контролінгу:

- повинна мати можливість безперешкодно отримувати необхідну інформацію від усіх підрозділів страхової компанії та оперативно передавати її вищому керівництву;
- мати можливість і повноваження збирати інформацію, яка не включена в існуючі звіти, у співпраці з іншими підрозділами;
- вміти впроваджувати нові процедури і методи збору та обробки інформації, а також нові способи управління організацією;
- бути повністю незалежним від інших підрозділів страхової компанії і підпорядковуватися безпосередньо вищому керівництву.

4.2. Заходи активізації управління фінансовими ресурсами ПрАТ «СГ «ТАС» з метою підвищення ефективності їх використання

Страхові компанії є потенційними інвесторами в національну економіку через особливий характер їхніх фінансових ресурсів. Однак початок економічної кризи та крах банківської системи дестабілізували ситуацію на страховому ринку. Можливість розвитку фінансового потенціалу інвестиційної діяльності українських страхових компаній становить особливий науково-дослідницький інтерес, враховуючи непередбачуваність факторів економічного та політичного зовнішнього розвитку в останні роки. Саме тут моделювання може відіграти важливу роль не лише у страховому секторі, а й у відновленні інших складових економіки та економіки в цілому.

Прийняття організаційно-технічних і господарсько-управлінських рішень потребує визначення факторів, що впливають на обсяг отриманого підприємством прибутку та їх кількісну оцінку. Для цього потрібно дослідити вплив на зміну валового прибутку у звітному році порівняно з базовим таких факторів, як зміна цін на послуги, обсягу наданих послуг, структури послуг, рівня та структури витрат (табл. 2.16). Факторний аналіз – це методика комплексного системного вивчення та виміру впливу факторів на величину результативного показника, а саме прибутку підприємства.

Таблиця 4.3

Вихідні дані для факторного аналізу валового прибутку ПрАТ «СГ «ТАС»,
тис.грн.

Показник	Базовий рік (0)	Базовий рік, перерахований на реалізацію звітного року (1,0)	Звітний рік
2020 рік			
Чистий дохід (виручка) від наданих послуг (ЧД)	1 473 689	1 784 956	1 766 998
Собівартість наданих послуг (С)	1 055 824	1 013 754	1 281 077
Валовий прибуток	417 865	771 202	485 921
2021 рік			
Чистий дохід (виручка) від наданих послуг (ЧД)	1 766 998	1 956 054	2 156 765
Собівартість наданих послуг (С)	1 281 077	1 411 459	1 631 455
Валовий прибуток	485 921	544 596	525 310
2022 рік			
Чистий дохід (виручка) від наданих послуг (ЧД)	2 156 765	2 663 702	2 274 876
Собівартість наданих послуг (С)	1 631 455	1 392 471	1 367 381
Валовий прибуток	525 310	1 271 231	907 495

Для проведення факторного аналізу валового прибутку необхідно мати інформацію про кількість укладених договорів страхування ПрАТ «СГ «ТАС» за 2020-2022 роки та їх ціну.

Факторний аналіз валового прибутку компанії розпочинається з розрахунку загальних змін у його валовому прибутку.

$$\Delta ВП = ВП1 - ВП0 \quad (4.1)$$

$$\Delta ВП(2020) = 485\,921 - 47\,865 = 68\,0056 \text{ тис.грн}$$

1. Розрахунок впливу на прибуток зміни відпускних цін на реалізацію послуг здійснюється за формулою:

$$\Delta ВП1 = ВП1 - ВП1,0 \quad (4.2)$$

$$\Delta ВП1(2020) = 485\,921 - 771\,202 = -285\,281,06 \text{ тис.грн}$$

2. Розрахунок впливу на прибуток зміни в обсязі послуг під час оцінювання за базовою собівартістю має вигляд:

$$\Delta ВП2 = ВП0 * (К1 - 1), \quad (4.3)$$

$$К1 = C1,0 / C0$$

$$\Delta ВП2(2020) = 417\,865 * ((1\,013\,754 / 1\,055\,824) - 1) = -16650,23 \text{ тис.грн}$$

3. Розрахунок впливу на прибуток змін в обсязі послуг, що зумовлені змінами в структурі.

$$\Delta ВП3 = ВП0 * (К2 - К1), \text{ де}$$

$$К2 = ЧД1,0 / ЧД0 \quad (4.4)$$

$$\begin{aligned} \Delta ВП3(2020) &= 417\,865 * ((1\,784\,956 / 1\,43\,689) - (1\,013\,754 / 1\,055\,824)) = \\ &= 104910,02 \text{ тис.грн} \end{aligned}$$

4. Розрахунок впливу на прибуток економії від зниження собівартості наданих послуг

$$\Delta ВП4 = C1,0 - C1 \quad (4.5)$$

$$\Delta ВП4(2020) = 1\,013\,754 - 1\,281\,077 = -267\,323,31 \text{ тис.грн}$$

5. Розрахунок впливу на прибуток зміни собівартості наданих послуг за рахунок структурних зрушень в обсязі наданих послуг.

$$\Delta ВП5 = C0 * К2 - C1,0 \quad (4.6)$$

$$\Delta ВП5(2020) = 1\,055\,824 * (1\,784\,956 / 1\,473\,689) - 1\,013\,754 = 265\,077,27 \text{ тис.грн}$$

Розрахунок загального впливу факторів на валовий прибуток (резерви зростання валового прибутку) здійснюється за формулою:

$$\Delta ВП = ВП1 + \dots + ВП5. \quad (4.7)$$

$$\Delta ВП2020 = -199\,267,31 \text{ тис.грн}$$

Узагальнення результатів факторного аналізу відображено у таблиці 4.4.

Таблиця 4.4

Результати факторного аналізу валового прибутку ПрАТ «СГ «ТАС» за
2020-2022 роки, тис. грн.

Назва фактора	Сума впливу		
	2020 рік	2021 рік	2022 рік
Відхилення валового прибутку, всього у т.ч. За рахунок	68 056,00	39 389,00	382 185,00
1. Зміни цін на послуги	-285 281,06	-19 285,59	-363 736,01
2.Зміни обсягу виробництва і реалізації	-16 650,23	49 454,59	-76 950,05
3. Зміни структури послуги	104 910,02	2 535,48	200 421,65
4. Зміна рівня витрат	-267 323,31	-219 996,43	25 090,26
5. Зміни структури витрат	265 077,27	6 684,51	622 449,41
Резерв зростання валового прибутку	-199 267,31	-180 607,43	407 275,26

Отже, провівши факторний аналіз валового прибутку ПрАТ «СГ «ТАС» за 2020-2022 роки, можна зробити висновок, що на величини валового прибутку впливають такі фактори, як зміна цін на послуги у 2020 році цей вплив становить -285 281,06 тис.грн, а у 2022 році цей вплив становить – -363736,01тис.грн., існує тенденція до зменшення даного впливу. У 2021 році вплив цін дорівнює -19 285,59 тис. грн.

Також на валовий прибуток впливає зміна обсягу та реалізації послуг, даний вплив має у звітному році тенденцію до збільшення та становить – 363 736,01 тис.грн. Ще одним фактором, який впливає на валовий прибуток є – зміна структури послуг, так у 2021 році цей вплив набуває тенденції до зменшення та становить 2535,48 тис.грн., а у 2020 році вплив зростає до 200 421,65 тис. грн..

Також має вплив на валовий прибуток зміна рівня витрат. і даний вплив у звітному році в порівнянні з 2021 році значно збільшився до 25 090,26 тис.грн.

Резерв зростання валового прибутку базовому році має негативне значення, а у звітному воно вже позитивне, що говорить про те, що зменшення валового прибутку у майбутньому не прогнозується.

При здійсненні факторного аналізу прибутку компанії необхідним є виділення вартісної оцінки факторів першого та другого рівнів, його можна здійснити за допомогою таблиці 4.5.

Фінансово-економічний стан – одна з найважливіших характеристик діяльності компанії.

Аналіз фінансового стану базується на даних фінансової звітності та бухгалтерського обліку, на розрахунку й зіставленні значної кількості показників і коефіцієнтів. Фінансово-економічний аналіз дає змогу реалізувати такі завдання: оцінити результати й ефективність діяльності компанії, її поточний фінансовий стан, скласти прогноз розвитку фінансово-економічних показників на найближчу перспективу; оцінити динаміку фінансових показників за певний період часу і фактори, що викликали відповідні зміни; оцінити наявні фінансові обмеження на шляху реалізації організаційних перетворень; виявити й оцінити можливі джерела фінансування заходів щодо реструктуризації і можливий ефект від їх реалізації. Набір джерел інформації та методів, що застосовуються, і кількість показників, що розраховуються при проведенні фінансово-економічного аналізу, залежать від цілей дослідження.

Таблиця 4.5

Факторний аналіз прибутку від звичайної діяльності до оподаткування за факторами першого та другого рівнів ПрАТ «СГ «ТАС»

Назва фактора	Рядок Ф№2	2020 рік	2021 рік	2022 рік	Величина впливу фактора (абсолютне відхилення)	
					(2021-2020)	(2022-2021)
А	Б	1	2	3	4	5
1. Фінансовий результат від операційної діяльності	р.2190 (2195)	4 517	-7 177	209 960	-11 694	217 137

Продовження табл. 4.5

А	Б	1	2	3	4	5
- Прибуток валовий	2090	485 921	525 310	907 495	39 389	382 185
- Інші операційні доходи	2105+...+2120	51 208	216 065	98 933	164 857	-117 132
- Витрати адміністративні	2130	331 791	418 858	457 997	87 067	39 139
- Витрати на збут	2150	2 941	3 293	2 110	352	-1 183
- Інші операційні витрати	2180	197 880	326 401	336 361	128 521	9 960
2. Фінансовий результат від фінансової діяльності	p.2220+p.2200-p.2250-p.2255	225 058	200 398	228 312	-24 660	27 914
- Доходи інші фінансові	2220	230 689	206 183	234 965	-24 506	28 782
- Витрати фінансові	2250	5 631	5 785	6 653	154	868
- Дохід від участі в капіталі	2200	0	0	0	0	0
- Втрати від участі в капіталі	2255	0	0	0	0	0
3. Фінансовий результат від іншої звичайної діяльності	p.2240-p.2270	-9 803	-19 328	1 283	-9 525	20 611
- Доходи інші	2240	129 102	142 033	6 212	12 931	-135 821
- Витрати інші	2270	138 905	161 361	4 929	22 456	-156 432
4. Фінансовий результат до оподаткування	п.1+п.2+п.3=p.2290	219 772	173 893	439 555	-45 879	265 662
- Прибуток операційний	п. 1	4 517	-7 177	209 960	-11 694	217 137
- Прибуток фінансовий	п. 2	225 058	200 398	228 312	-24 660	27 914
- Прибуток інший звичайний	п. 3	-9 803	-19 328	1 283	-9 525	20 611
5. Чистий фінансовий результат	п.4-p.2300+p.2305=p.2350(2355)	137 012	90 067	303 239	-46 945	213 172
- Прибуток до оподаткування	п. 4	219 772	173 893	439 555	-45 879	265 662
- Витрати (дохід) з податку на прибуток	2300	82 760	83 826	136 316	1 066	52 490
- Прибуток (збиток) від припиненої діяльності після оподаткування	2305	0	0	0	0	0
6. Сукупний дохід	p.2350+p.2460=p.2465	137 012	90 067	303 239	-46 945	213 172
- Чистий прибуток	2350	137 012	90 067	303 239	-46 945	213 172
- Інший сукупний дохід після оподаткування	2460	0	0	0	0	0

Фінансовий результат від операційної діяльності у 2020 році становив 4 517 тис. грн., в наступному 2021 році компанія понесла збитки через значний

рівень адміністративних та операційних витрат, а у 2022 років компанія значно покращила фінансовий результат та отримала прибуток від операційної діяльності у розмірі 209 960 тис. грн.

На фінансовий результат від фінансової діяльності прямопропорційно впливає рівень інших фінансових доходів. Інші доходи і витрати від фінансової діяльності протягом аналізованого періоду відсутні. Так, сума доходів від фінансової діяльності у 2021 році зменшилась на 24 506 тис. грн., а у 2022 році зросла на 28 782 тис. грн. і становила 234 965 тис. грн.

Фінансовий результат до оподаткування у 2020 році становить 219 772 тис.грн., у 2021 році за рахунок дефіцитного операційного та іншого звичайного прибутку спостерігається його зменшення до 173 893 тис грн. У 2022 році ситуація покращилась за рахунок відсутності збитків на 265 662 тис. грн. в порівнянні із 2021 роком. Інший звичайний прибуток у 2020 – 2021 рр був дефіцитний, при чому у 2021 році збитки були більші від 2020 року на 9 525 тис. грн., а у 2022 році компанія отримала прибуток у розмірі 1 283 тис. грн.

Чистий фінансовий результат у 2021 році за рахунок зменшення прибутку від операційної діяльності був менший від минулорічного на 46 945 тис. грн., при цьому сума витрат з податку на прибуток залишався майже незмінний. А у 2022 році спостерігається значне зростання суми прибутку до оподаткування та податку на прибуток, в результаті чого чистий фінансовий результат більший за минулорічний на 213 172 тис. грн. В порівнянні прибутку 2022 року із початком аналізованого періоду, чистий фінансовий результат збільшився на 166 227 тис. грн., що свідчить про підвищення ефективності діяльності компанії.

Виходячи з вище сказаного пропонуємо ряд пропозицій щодо поліпшення фінансових результатів ПрАТ «СГ «ТАС», які можливо застосувати як в короткостроковому і середньостроковому періодах, так і в довгостроковому:

- розглянути і усунути причини виникнення перевитрат фінансових ресурсів на управлінські і комерційні витрати;
- виділити в складі структурних підрозділів та структурних одиниць страховика центри витрат і центри відповідальності;
- впровадження системи управлінського обліку витрат в розрізі центрів відповідальності та центрів витрат;
- розробити і запровадити ефективну систему матеріального стимулювання персоналу, тісно пов'язаного з основними результатами діяльності підприємства;
- здійснювати ефективну цінову політику, диференційовану по відношенню до окремих категорій споживачів;
- здійснювати рекламну діяльність, підвищувати ефективність окремих рекламних заходів;
- розробити і здійснити заходи, спрямовані на поліпшення матеріального клімату в колективі, що в кінцевому підсумку позначиться на підвищенні продуктивності праці.

Отже, на сьогодні, головним завданням страхових компаній є збільшення рівня страхових виплат, з метою наближення його середнього значення до світових стандартів. Також, як доведено у магістерській роботі, потрібно забезпечити ефективне управління грошовими потоками страхових компаній, що дозволить компаніями підтримувати свою ліквідність, платоспроможність та фінансову стійкість.

Щодо ефективності функціонування страхового ринку важливим є повернення довіри населення до страховика та покращення страхової культури населення та його фінансової грамотності.

Потрібно постійно сприяти удосконаленню вітчизняного законодавства в сфері страхування з метою його наближення до законодавства Європейського Союзу, що передбачає удосконалення моніторингу діяльності страховиків та посилення контролю за дотриманням страховиками вимог

щодо забезпечення платоспроможності, фінансової стійкості; державне регулювання у сфері страхового посередництва; введення європейських стандартів за класифікацією ризиків у страхуванні; вдосконалення порядку ліцензування страховиків; підвищення вимог до формування статутного капіталу; введення міжнародних норм корпоративного управління і пруденційного нагляду; підвищення захисту страхувальників; розвиток довгострокового страхування життя.

4.3. Страховий ринок в умовах воєнного стану

Страховий ринок є невід'ємною частиною національної економіки та складовою частиною національного фінансового ринку. Страхові компанії належать до фінансових інститутів з високим рівнем ризику. Безперербійне функціонування страхового ринку має особливе значення в період воєнного стану, і подолання проблем, з якими стикаються страхові компанії, є першочерговим завданням.

На період дії воєнного стану з 21.03.2022 року посилено нагляд за страховиками, зокрема, запроваджено режим оперативного інформування (показники cash-flow) страховиками НБУ в розрізі сегментів «non-life» та «life» за наступними показниками: залишок коштів на депозитних рахунках в банках, залишок коштів на поточних рахунках в банках, надходження страхових премій за договорами страхування/вхідного перестраховування, надходження компенсацій страхових виплат від перестраховиків, виплата страхових відшкодувань, страхові виплати за договорами вхідного перестраховування, сплачені страхові премії за договорами вихідного перестраховування, проблеми з врегулюванням страхових випадку [101]. Пріоритетні напрями нагляду за страховиками у період воєнного стану в Україні наведено на рис.4.3.

Рис. 4.3. Пріоритетні напрями нагляду у період дії воєнного стану в Україні [101].

Відповідно до статті 1 Закону України "Про правовий статус воєнного стану", воєнний стан - це особливий правовий режим, що вводиться в Україні або в окремих її місцевостях у разі збройної агресії чи загрози нападу, небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності та передбачає надання відповідним органам державної влади, військовому командуванню, військовим адміністраціям та органам місцевого самоврядування повноважень, необхідних для відвернення загрози, відсічі збройної агресії та забезпечення національної безпеки, усунення загрози небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності, а також тимчасове, зумовлене загрозою, обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб із зазначенням строку дії цих обмежень.

На початку повномасштабного вторгнення, з метою забезпечення фінансової стабільності, НБУ спростив нормативні вимоги до страховиків, що дало їм змогу зосередитися на ефективному виконанні своїх професійних обов'язків. Регулятивні вимоги було знову запроваджено через шість місяців

після запровадження воєнного стану, щоб запобігти погіршенню ситуації на страховому ринку та дати страховикам можливість адаптуватися до "шоку" війни. Регулятори поступово відновили детальний нагляд за учасниками страхового ринку, що призвело до відкликання ліцензій у деяких страховиків.

Для страховиків було введено додаткові вимоги до якості активів, а також необхідність проведення аудиту активів, щоб уникнути переоцінки наявного майна і знизити частку неліквідних активів. Також розширено ліцензійні вимоги, що включають перевірку структури власності на предмет збройної агресії (у зв'язку з відсутністю власників матеріальної участі з громадянством, реєстрацією та місцезнаходженням у Російській Федерації та Білорусі) та обов'язок розкриття майнового і фінансового становища власників матеріальної участі у страхових компаніях. Крім того, визначено перелік ознак ризикованої діяльності, які є сигналом до відкликання ліцензії, і перелік умов порушення, за яких у страхової компанії може бути відкликано ліцензію. Обов'язкові зміни на страховому ринку наближають правове забезпечення страхової діяльності до європейських стандартів, посилюють позитивну тенденцію розвитку страхових компаній у галузі страхової, фінансової та інвестиційної діяльності та сприяють зміцненню фінансової безпеки країни.

[102]

Війна в Україні належить до форс-мажорних обставин (обставин непереборної сили). Страхування не становить жодного винятку в контексті форс-мажорних обставин – сторони договору страхування можуть посилатися на дію таких обставин, як на підставу звільнення їх від відповідальності за невиконання умов договору (відповідні форс-мажорні застереження з посиланням на війну на практиці завжди включаються до договорів страхування).

Неминучим наслідком кожної війни є руйнування та збитки. В свою чергу, страхування є саме тим механізмом, який, як правило, покликаний забезпечити компенсацію та відшкодування збитків.

Безумовно положення договорів страхування різних страхових компаній щодо питань війни відрізняються і в кожному окремому випадку необхідно вивчати умови конкретного договору. Однак зазвичай усі договори страхування, в тому чи іншому вигляді, містять положення про те, що збитки завдані внаслідок воєнних дій не є страховим випадком. Важливо розуміти, що ключовим фактором тут є саме наявність причинно-наслідкового зв'язку між воєнними діями та заданими збитками. Тобто сам по собі факт введення військового стану не має бути підставою для невизнання випадку страховим та відмови у здійсненні страхового відшкодування.

Вищесказане повною мірою стосується страхових випадків на території, окупованій після початку війни. Як правило, у страхових полісах, починаючи з 2014 року, зазначено, що покривається вся територія України, за винятком ОРДЛО та АР Крим. Тому той факт, що страховий випадок стався на тимчасово окупованій території після 24 лютого цього року, не має бути підставою для відмови в покритті. Аналогічним чином, тимчасова окупація нової території не повинна впливати на дійсність договорів страхування щодо об'єктів, розташованих на цій території (якщо договір страхування прямо не передбачає інше).

Таким чином, у разі знищення / пошкодження майна, наприклад, у Харкові чи Херсоні, для відмови у страховому відшкодуванні недостатньо самого факту територіального знаходження такого майна. Для відмови у страховому відшкодуванні має бути встановлений факт знищення / пошкодження майна саме внаслідок бойових дій.

Якщо ж характер збитків однозначно свідчить про їх отримання внаслідок бойових дій, то звичайний договір страхування не дозволить отримати відшкодування.

На цей випадок існує окремий вид страхування від воєнних ризиків, який після 2014 року набув певного поширення в регіонах, що межують із ОРДЛО. Однак через свою високу ціну такий вид страхування не набув особливої популярності та використовувався у виключних випадках.

Таким чином, страхування є тією сферою підтримкою якої державі доведеться приділити особливу увагу та запровадити заходи, що дозволять підтримати галузь. Вирішуючи питання страхування в період військового часу необхідно керуватися умовами укладеного договору та розглядати кожен випадок окремо, враховуючи причинно наслідкові зв'язки. За загальною нинішньою тенденцією укладання договорів на території України предметом відшкодування не можуть бути збитки, завдані війною.

Висновки до розділу 4

Контролінг страхових організацій – це сукупність методів і процедур з координації планування, обліку, контролю, а також інформаційного забезпечення розробки стратегії акумулювання та використання фінансових ресурсів страховика та альтернативних заходів з управління страхової, фінансової, інвестиційної та поточної господарської діяльністю страхової компанії, метою проведення якого є виявлення причин відхилень.

Для покращення фінансового стану страхової компанії та ефективності управління фінансовими ресурсами потрібно постійно аналізувати структуру активів і методів інвестування резервів. Провівши факторний аналіз валового прибутку ПрАТ «СГ «ТАС» за 2020-2022 роки, можна зробити висновок, що на величини валового прибутку впливають такі фактори, як зміна цін на продукцію існує тенденція до збільшення даного впливу. Також збільшується

вплив на валовий прибуток зміна обсягу та реалізації продукції. Ще одним фактором, який впливає на валовий прибуток є – зміна структури продукції, у 2022 році вплив зростає до 200 421,65 тис. грн. Найбільший вплив на валовий прибуток має зміна структури витрат, яка на кінець періоду складає 622 449 тис. грн.

Резерв зростання валового прибутку у звітному році має позитивне значення, що у майбутньому не прогнозується зменшення валового прибутку.

Таким чином, з метою забезпечення задовільного фінансового потенціалу в загальній системі фінансового менеджменту необхідними є розроблення й забезпечення реалізації системи аналізу та оцінювання потенціалу, адаптованої до особливостей функціонування страховика на ринку, завдань його фінансової стратегії й політики. Першочерговим етапом покращення фінансового потенціалу страхових компаній у сучасних економічних умовах є пошук оптимального співвідношення доходів та витрат, яке забезпечило б мінімальний фінансовий ризик за максимальної рентабельності діяльності компанії.

На початку повномасштабного вторгнення, з метою забезпечення фінансової стабільності, НБУ спростив нормативні вимоги до страховиків, що дало їм змогу зосередитися на ефективному виконанні своїх професійних обов'язків. Регулятивні вимоги було знову запроваджено через шість місяців після запровадження воєнного стану, щоб запобігти погіршенню ситуації на страховому ринку та дати страховикам можливість адаптуватися до "шоку" війни. Регулятори поступово відновили детальний нагляд за учасниками страхового ринку, що призвело до відкликання ліцензій у деяких страховиків.

ВИСНОВКИ

У роботі розкрито особливості формування та використання фінансових ресурсів страхових компаній та визначено напрями удосконалення управління ними. За результатами магістерської роботи зроблено висновки.

Розвиток економіки України базується на функціонуванні та активізації ринку фінансових послуг, який можна поділити на банківський та небанківський ринки фінансових послуг. До небанківських фінансових установ належать кредитні спілки, факторингові та лізингові компанії, ломбарди. Одним із ключових напрямів розвитку нашої економіки та створення інвестиційних ресурсів для страхового захисту юридичних осіб є розвиток страхової діяльності, а основними умовами забезпечення їх функціонування, зокрема, здатності виконувати свої зобов'язання перед клієнтами, є наявність достатнього капіталу та посилення процесів управління фінансовими ресурсами. Існування повноцінного страхового ринку є необхідною умовою для підвищення рівня життя та добробуту населення, а також для досягнення сталого економічного зростання.

Розкрито специфічність страхування як економічної категорії, яка визначається трьома основними ознаками: випадковим характером настання страхової події; надзвичайністю нанесеного збитку в натуральному та грошовому вираженні; об'єктивною необхідністю попередження та подолання наслідків вказаної події, відшкодування втрат.

Обґрунтовано необхідність державного регулювання страхового процесу з метою забезпечення ефективного функціонування страхового ринку. Встановлено напрями державного регулювання надання фінансових послуг на страховому ринку: забезпечення формування і розвиток ефективно функціонуючого ринку страхових послуг; створення в Україні необхідних умов для діяльності страховиків різноманітних організаційно-правових форм; недопущення на страховий ринок спекулятивних та фіктивних компаній, що

можуть заподіяти шкоду як страховій справі, так і майновим інтересам страхувальників; дотримання вимог законодавства України про страхування.

Розкрито передумови та висвітлено напрями реформування державного регулювання на ринку фінансових послуг, зокрема щодо регулюючих органів усіх видів послуг. Однак, страховий ринок не є реальним стабілізуючим фактором і в силу своїх характеристик не відповідає цілям розвитку української економіки та стандартам світового страхового ринку. За даними НБУ, станом на 11 листопада 2023 року кількість страхових компаній в Україні за один рік скоротилася на 17 компаній. На страховому ринку залишилося 99 страховиків non-life та 12 life-страховиків.

Для забезпечення надійності виконання зобов'язань страховиків необхідно, перш за все, ефективно формувати та використовувати фінансові ресурси. Аналіз та узагальнення підходів до поняття "фінансові ресурси" дозволяє стверджувати, що фінансові ресурси – це сукупність грошових засобів, що перебувають в обігу та використовуються для здійснення страхової, інвестиційної та фінансової діяльності.

Визначено, що джерелами формування фінансових ресурсів страхової компанії являються кошти, які формуються в момент створення компанії, у процесі її діяльності та мобілізації на фінансовому ринку, а також у порядку розподілу грошових надходжень. Фінансові ресурси відіграють вирішальну роль при формуванні фінансових відносин страхової компанії і як наслідок безпосередньо впливають на ефективність та прибутковість діяльності. Фінансовим ресурсом є страхові резерви, які становлять страхові ресурси на макрорівні і, насамперед, є найважливішою складовою фінансових і загальних ресурсів страхової компанії. Необхідність створення страхових резервів зумовлена часовим проміжком між надходженням страхових премій та їх спрямуванням на виплату страхових відшкодувань.

Встановлено, що фінансовий стан страхових організацій – це комплексне поняття, яке є результатом взаємодії всіх елементів системи фінансових відносин і характеризується системою показників, що

відображають наявність розміщення і ефективність використання фінансових ресурсів страховика. Тому метою оцінки фінансового стану є пошук резервів підвищення прибутковості діяльності та зміцнення конкуренції.

Визначено основні етапи алгоритму оцінки та інструменти, необхідні для її проведення. Описано обґрунтування підходів різних науковців до етапів оцінки та відображення показників. Звертається увага на особливості аналізу грошових потоків, основною метою якого є виявлення причин дефіциту та надлишку грошових коштів, джерел їх надходження та напрямів витрачання. Визначено необхідність у дотримання страховою компанією встановлених критеріїв та нормативів щодо: ліквідності; капіталу та платоспроможності; прибутковості; якості активів та ризиковості операцій; якості систем управління та управлінського персоналу; додержання правил надання фінансових послуг.

Проаналізовано наукові напрацювання у сфері формування та використання фінансових ресурсів страхових компаній. Доведено, що фінансові ресурси відіграють вирішальну роль при формуванні фінансових відносин страхової компанії. Уточнено, що до складу фінансових ресурсів страхової компанії відносять власний і залучений капітал, причому залучена частина капіталу у вигляді страхових премій значно більша, ніж власна.

З'ясовано, що джерелами формування фінансових ресурсів страхових компаній є кошти, які утворюються в момент заснування компанії, у процесі діяльності та мобілізації на фінансовому ринку, а також у порядку розподілу грошових надходжень. Специфічним джерелом є страхові резерви, саме вони формують страхові ресурси на макрорівні і є найважливішою складовою, в першу чергу, фінансових ресурсів, а також і в цілому ресурсів страхової компанії. Необхідність формування страхових резервів зумовлена часовим розривом між отриманням страхової премії та її використанням на виплату страхових відшкодувань.

Встановлено, що від фінансового потенціалу залежить рівень стабільної ринкової позиції, здатність і можливість залучати кошти та розробляти нові

страхові продукти. Оцінка фінансового потенціалу страхової компанії пов'язана з необхідністю визначення доцільності її діяльності на страховому ринку, здатності виконувати свої зобов'язання та задовольняти потреби клієнтів.

Визначено етапи управління фінансовими потоками страхових компаній з урахуванням особливостей їх формування, державного регулювання цього процесу та спеціалізації за видами страхування, використання якого сприятиме активізації управління фінансовими ресурсами страхової компанії, а саме: визначення необхідного складу та структури фінансових ресурсів, потреб та джерел формування, контроль за ефективністю використання.

Проаналізовано показники функціонування страхового ринку України, що показали його повільний розвиток. Аналіз засвідчує, що Страхова група "ТАС" посідає лідерські позиції на українському страховому ринку та вже п'ять років поспіль входить до трійки лідерів за обсягом премій та відшкодуванням збитків. Рівень премій і виплат зростає, що свідчить про стабільність на ринку. Незважаючи на воєнний стан в Україні, компанія також збільшила ключові балансові показники - активи, власний капітал і поточні зобов'язання.

Виявлено, що у період з 2020 по 2022 рік активи Страхової групи "ТАС" зростають з кожним роком все швидше, що позитивно позначається на діяльності страховика. Значну частку в структурі активів займають необоротні активи, а пасивів – довгострокові зобов'язання та забезпечення.

Всі показники ефективності використання оборотних активів мають перемінний характер. Але на кінець періоду більшість показників покращилися.

Виявлено, що загальна сума фінансових ресурсів страховика протягом аналізованих років зросла на 498 608 тис. грн. (на 20,29 %). Власний капітал у 2021 зменшився на 41 113 тис. грн. натомість в наступному році зріс на 213 979 тис. грн., залучений та позиковий капітал протягом аналізованого періоду стабільно зростає.

Загальна сума позикового капіталу збільшилася на 61 082 тис. грн за рахунок збільшення кредиторської заборгованості на 72 525 тис. грн, тоді як інші поточні зобов'язання зменшилися на 11 443 тис. грн. Найбільша частка припадає на кредиторську заборгованість - 78,31% у 2020 році та 91,67% у 2022 році.

Виявлено збільшення загальної суми надходжень від інвестиційної діяльності страховика на 39 325 тис. грн, (на 12,81 %). У структурі надходжень 52% формуються за рахунок надходжень від отримання відсотків.

Найбільша частка у структурі доходів належить чистим заробленим страховим преміям в середньому 82 %. Наступним за обсягом є інші фінансові доходи (9 %). Інші операційні доходи становлять частку в розмірі 7%.

Сукупні витрати в 2021 році зросли на 28,9%, натомість у 2022 році зменшилися на 22,2% за рахунок коливання обсягів усіх видів витрат компанії.

Аналіз рентабельності показав, що усі показники рентабельності крім рентабельності власного капіталу не відповідають нормативним значенням. У 2021 році показники значно погіршилися. Натомість, 2022 році спостерігається покращення рентабельності по усіх показниках і їх значення на кінець року більші за рівень 2020 року. Аналіз ефективності формування та використання прибутку показує, що доходи та витрати зростали щороку, але у 2021 році витрати зростали швидше. Тому в 2021 році страхова мала менший рівень прибутку в розмірі 90 067 тис. грн.

На основі аналізу груп показників фінансової стійкості можна зробити висновок, що фінансова стійкість СГ "ТАС" у 2021 році погіршилася. Однак у 2022 році ситуація стабілізується.

Дослідивши напрацювання науковців, встановлено необхідність контролінгу в страховій діяльності, оскільки він допомагає координувати та інтегрувати процеси, що відбуваються в страхових компаніях, і в кінцевому підсумку сприяє підтримці фінансової стійкості.

Провівши факторний аналіз валового прибутку ПрАТ «СГ «ТАС» за 2020-2022 роки, зроблено висновок, що на величину валового прибутку

впливають такі фактори, як зміна цін на продукцію, у якій спостерігається тенденція до збільшення. Також збільшується вплив на валовий прибуток зміни обсягу та реалізації продукції. Ще одним фактором, який впливає на валовий прибуток є – зміна структури продукції, у 2022 році вплив зростає до 200 421,65 тис. грн. Найбільший вплив на валовий прибуток має зміна структури витрат.

Ефективності діяльності ПрАТ «СГ «ТАС» сприятимуть такі заходи: коригування страхових тарифів за видами страхування, які є збитковими; залучення додаткових фінансових ресурсів; скорочення дебіторської і кредиторської заборгованостей; коригування структури активів і методів інвестування резервів; розширення місткості перестрахового захисту; скорочення нерентабельних філій та тих, які не отримують доходів.

Для покращення фінансового стану страхової компанії та ефективності управління фінансовими ресурсами потрібно постійно аналізувати структуру активів і методів інвестування резервів. Ефективності діяльності ПрАТ «СГ «ТАС» сприятимуть такі заходи: коригування страхових тарифів за видами страхування, які є збитковими; збільшення обсягу послуг, що надаються; залучення додаткових фінансових ресурсів; скорочення дебіторської і кредиторської заборгованостей; коригування структури активів і методів інвестування резервів; розширення місткості перестрахового захисту; скорочення нерентабельних філій та тих, які не отримують доходів.

На початку повномасштабного вторгнення, з метою забезпечення фінансової стабільності, НБУ спростив нормативні вимоги до страховиків, що дало їм змогу зосередитися на ефективному виконанні своїх професійних обов'язків. Регулятивні вимоги було знову запроваджено через шість місяців після запровадження воєнного стану, щоб запобігти погіршенню ситуації на страховому ринку та дати страховикам можливість адаптуватися до "шоку" війни. Регулятори поступово відновили детальний нагляд за учасниками страхового ринку, що призвело до відкликання ліцензій у деяких страховиків.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Пікус Р.В. Взаємодія страхових компаній і банків на ринку фінансових послуг України: монографія / Р.В. Пікус, Г.І. Олійник. – К.: Компринт, 2015. – 186 с.
2. Ширінян Л.В. Фінансове регулювання страхового ринку: проблеми теорії та практики: монографія / Л.В. Ширінян. – К.: Видавництво «Центр Учбової літератури», 2014. – 458 с.
3. Біла Д.А. Регулювання діяльності страхових компаній в Україні: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.00.08. «Гроші, фінанси і кредит» / Д.В. Біла. – Київ, 2019. – 23 с.
4. Нагайчук Н.Г. Управління капіталом страхових компаній / Н.Г. Нагайчук // Фінанси України. – 2008. – №11. – С. 106 – 116.
5. Плиса В. Й. Модель державного регулювання страхового ринку в Україні / В. Й. Плиса // Науковий вісник НЛТУ України. – 2010. – №10. – С. 209 – 215.
6. Кнейслер О.В. Методологія класифікації фінансових потоків страхових компаній / О.В. Кнейслер // Економічний аналіз: зб. наук. праць – Тернопіль: Видавничо-поліграфічний центр Тернопільського національного економічного університету «Економічна думка», 2015. – С. 157 – 163.
7. Горбач Л.М. Страхування: підручник / Л.М. Горбач, Е.В. Кадебська. – К.: Кондор-Видавництво, 2016. – 544 с.
8. Внукова Н.М. Страховий ринок: конспект лекцій / Н.М. Внукова, О.Є. Бажанов. – Харків: ХНЕУ, 2009. – 196 с.
9. Хавтур О.В. Фінансові потоки страхових компаній в умовах трансформації економіки України: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.04.01 «Фінанси, грошовий обіг і кредит» / О.В.Хавтур. – Тернопіль, 2004. – 25 с.
10. Мних М.В. Медичне страхування як механізм надання гарантій соціального захисту населення України / М.В. Мних // Економіка. Фінанси. Право. – 2015. – № 1 (1). – С. 25 – 29.

11. Онищенко В. О. Ринок фінансових послуг: навч. посіб. / В.О. Онищенко, Т.М. Завора. – Полтава: ПолтНТУ, 2017. – 409 с.
12. Закон України «Про фінансові послуги і державне регулювання ринків фінансових послуг» від 12 липня 2001 р. № 2664-ІІІ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.
13. Залетов О. М. Убезпечення життя: монографія / О. М. Залетов. – К.: Міжнародна агенція «Бізон», 2006. – 688 с.
14. Закон України «Про страхування» від 07.03.1996 № 85/96-ВР. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/85/96-%D0%B2%D1%80>.
15. Базилевич В.Д. Страховий ринок України / В.Д. Базилевич. – К.: Товариство «Знання», КОО. – 1998. – 374 с.
16. Сподарева О.Г. Теоретичні засади функціонування страхового ринку в ринкових умовах господарювання / О.Г. Сподарева // Економіка та держава, 2010. – № 5. – С.54 – 56.
17. Ткаченко Н.В. Страхування: навч. посібник для студ. вищих навч. закладів: практикум / Н.В. Ткаченко. К.: Ліра – К, 2009. – 470 с.
18. Соболев Р. Г. Сутність державного регулювання страхової діяльності в Україні / Р. Г. Соболев // Державне будівництво. – 2009. – №1. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://82-117-235-189.gpon.sta.kh.velton.ua>.
19. Пурій Г.М. Страховий ринок України: сучасний стан та проблеми розвитку. Електронний журнал «Ефективна економіка» <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=6609>.
20. Закон України «Про господарські товариства» від 17.06.2018, підстава - 2275-VІІІ. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1576-12>.
21. Прандецкий І. Інтеграція страхового ринку України у глобальний ринок страхування – шлях до розвитку / І. Прандецкий // Фінансові послуги. – 2007. – № 3. – С. 8 – 12.
22. Абакуменко О.В. Моделювання рівня конкуренції на фінансовому ринку України / О.В. Абакуменко // Бізнесінформ. – 2013. – №5. – С. 302 – 310.

23. Базилевич В.Д. Новітні тенденції та протиріччя на страховому ринку України / В.Д. Базилевич // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Економіка. – 2012. – Вип. 133. – С. 5 – 8.
24. Гаманкова О.О. Інформаційні вади дослідження ступеня монополізації ринку страхових послуг України / О.О. Гаманкова // Актуальні проблеми економіки. – 2009. – № 10. – С. 80 – 87.
25. Гринчишин Я.М. Стан та перспективи розвитку страхового ринку України / Я.М. Гринчишин, А.В. Прокопюк // Молодий вчений. – 2017. – №3 (43). – С. 622 – 626.
26. Диба В.А. Сучасний стан та перспективи розвитку страхових компаній в Україні / В.А. Диба // Економіка та держава. – 2016. – № 11. – С. 80 – 83.
27. Золотарьова О.В. Ключові тенденції та пріоритети розвитку ринку страхових послуг в Україні / О.В. Золотарьова // Економіка і суспільство. – 2017. – №11. – С. 413 – 420.
28. Фурман В.М. Страховий ринок України: проблеми становлення та стратегія розвитку. Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук. – К.: Державна установа «Інститут економіки та прогнозування НАНУ», 2006. – 33 с.
29. Кармазіна С. С. Розвиток страхового посередництва в Україні / С.С. Кармазіна. – Фінансові послуги. – Випуск № 3-4 (117-118). – 2016. – С. 7 – 12.
30. Приказюк. Н. В. Діяльність страхових брокерів в Україні та її врегулювання / Н. В. Приказюк. – Електр. наук. фах. Вид. «Ефективна економіка». – Режим доступу: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z>.
31. Комплексна програма розвитку фінансового сектору України до 2020 року [Електронний ресурс]. – Постанова Правління Національного банку України від 18 червня 2015 року № 391 (у редакції рішення Правління Національного банку України від 16 січня 2017 року № 28). – Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua/doccatalog/document?id=18563297>.
32. Пономарьова О.Б. Визначення проблем страхового ринку та їх вирішення / А.В. Бодня, М.А. Іванченко, О.Б. Пономарьова // Глобальні та

національні проблеми економіки [Електронний ресурс]. – 2015. – №5. – Режим доступу: <http://global-national.in.ua/archive/5-2015/166.pdf>.

33. Волкова В. В. Тенденції розвитку страхового ринку в умовах нестійкого ринкового середовища. Економіка і регіон : науковий вісник. Полтава. – 2016. – № 1 (56). – С. 17 – 24.

34. Городніченко Ю. В. та перспективи розвитку страхового ринку України. Економіка Тенденції і суспільство : науковий журнал. 2017. – №10. – С. 569– 573.

35. Гаманкова О.О. Ринок страхових послуг України: теорія, методологія, практика: [монографія] /О.О. Гаманкова. – К. : КНЕУ, 2009. – 283 с.

36. Закону України «Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності» від 11.09.2003 № 1160-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1160-15>.

37. Грушко В. І. Система та елементи державного регулювання страхового посередництва в Україні. Вчені записки Університету «КРОК»: збірник наукових праць. Київ. – 2014. Вип. 37. – С. 150 – 158.

38. Закон України «Про забезпечення масштабної експансії експорту товарів (робіт, послуг) українського походження шляхом страхування, гарантування та здешевлення кредитування експорту» від 07.02.2019, підстава - 2473-VIII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1792-19>.

39. Господарський кодекс України від 16.01.2003 № 436-IV Дата оновлення: 21.010. 2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15>

40. Верховна Рада ухвалила законопроект про «спліт» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://yur-gazeta.com/golovna/verhovna-rada-uhvalila-zakonoprojekt-pro-split.html>.

41. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення функцій із державного регулювання ринків фінансових послуг» Документ 79-IX, чинний, поточна редакція – Прийняття

від 12.09.2019 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/79-ix>.

42. Офіційний сайт Національного комісії, що здійснює регулювання у сфері ринків фінансових послуг. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.nfp.gov.ua/>.

43. Офіційний сайт журналу «Форіншурер». [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://forinsurer.com/>

44. Фесенко Н.В. Стан та перспективи функціонування страхового ринку України в умовах глобалізації. Економіка та держава. 2019. №8. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.economy.in.ua/pdf/8_2019/7.pdf.

45. Якістю, а не кількістю: Фінансові показники українського страхового ринку зростають. Бізнес журнал. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.business.ua/finances/4806-yakistiu-a-ne-kilkistiu-finansovi-pokaznyku-ukrainskoho-strakhovoho-rynku-zrostaiut>.

46. Про затвердження Положення про обов'язкові критерії і нормативи достатності капіталу та платоспроможності, ліквідності, прибутковості, якості активів та ризиковості операцій страховика: Розпорядження від 07.06.2018 р. № 850 [Електронний ресурс] / Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0782-18/ed20180607#n38>.

47. Конституція України [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 1996. – № 30. – с. 141. [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>

48. Цивільний кодекс України // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2003. – № 40-44. – Ст. 356. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15>

49. Податковий кодекс України від 02.12.2010 № 2755-VI (із змінами та доповненнями) // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2011, N 13-14, №

15-16, № 17, ст.112 [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>

50. Шевчук А.О. Оцінка фінансового стану та ефективності діяльності страхових компаній України // Регіональна економіка. – 2005. – №1. – С.137 – 143.

51. Лаврук Н.А. Дослідження фінансових результатів діяльності страхових організацій / Н.А. Лаврук, Л.В. Русул // Економіка і суспільство. – 2018. – №15. – С.679–687.

52. Маршук Л.М. Теоретичні засади формування ресурсно-фінансового потенціалу підприємства / Л. М. Маршук // Молодий вчений. –2016. – № 5. – С. 99–102.

53. Близнюк О.П. Класифікація джерел формування фінансових ресурсів підприємства / О.П. Близнюк, А.П. Горпинченко // Вісник Міжнародного слов'янського університету. – 2012. – № 2. – С. 52 – 58.

54. Богацька Н.М. Сучасний підхід до оцінки сутності ресурсного потенціалу підприємства / Н. М. Богацька, В. В. Хачатрян // Економіка та суспільство. – № 3. – 2016. – С. 134-139.

55. Лапа А.Є. Фінансові ресурси підприємства та їх оптимізація / А.Є.Лапа // Молодіжний науковий вісник УАБС НБУ. – 2013. – № 4. – С. 289 – 297.

56. Осадець С.С. Страхування: підручник / С.С. Осадець. – К.: КНЕУ, 2006. – 528 с.

57. Піратовський Г.Л. Страховий бізнес: управління розвитком: монографія / Г.Л. Піратовський. – Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2006. – 253 с.

58. Бауліна Т.В. Кадровий потенціал як головний фактор управління змінами на підприємстві / Т.В. Бауліна // Економіка і управління. – 2008. – № 1. – С.67–71.

59. Вожжова О.Ф. Оптимізація фінансових ресурсів акціонерних товариств у торгівлі: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.07.05. «Фінанси і гроші» / О.Ф. Вожжова. – Д., 2004. – 21 с.

60. Zavora Taina Mykolayivna, Peretiata Maryna Leonidivna. Insurance enterprise financial security: evaluation and providing directions. Economics and region. №2 (73). 2019. p. 6 – 11.

61. Нагайчук Н.Г. Теоретичні підходи до визначення змісту поняття «фінанси страхових організацій» / Н.Г. Нагайчук // Інвестиції: практика та досвід. – 2010. – № 11. – С. 32–35.

62. Постанова Кабінету Міністрів «Про затвердження Ліцензійних умов провадження господарської діяльності з надання фінансових послуг (крім професійної діяльності на ринку цінних паперів)» від 22.05.2019 № 427 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/913-2016-%D0%BF>.

63. Машьянова О.Є. Особливості формування капіталу страховика та його вплив на капіталізацію компанії / О. Є. Машьянова // Науковий вісник: Фінанси, банки, інвестиції. – 2013. – № 1. – С. 77–84.

64. Приступа Л.А. Особливості формування капіталу страхових компаній у сучасному бізнес-середовищі / Л. А. Приступа // Вісник Хмельницького національного університету. – 2016. – № 4 (2). – С. 225 – 228.

65. Нестерова Д.С. Фінансові ресурси страхових організацій та їх інвестиційні можливості / Д.С. Нестерова // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Економіка. – 2013. – № 12. – С. 71 – 75.

66. Юрик Н.Є. Фінансовий потенціал підприємства як основа його економічної стабільності / Н. Юрик, О. Шпак // Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції «Інноваційні засади управління підприємствами в умовах сталого розвитку». – 2016. – С. 141 – 142.

67. Борисюк О. В. Оцінка фінансових ресурсів страховика як ключовий елемент страхового менеджменту / О.В. Борисюк // Економіка та суспільство: електронне фахове видання. – №2. – 2016. – С. 507 – 512.

68. Качмарчик Я. Грошові потоки страховика: сутність та класифікація / Я. Качмарчик // Ринок цінних паперів України. – 2015. – № 11. – С. 69 – 76.

69. Ковальчук Ю.М. Механізм формування фінансового потенціалу страхової компанії / Ю.М. Ковальчук, В.М. Бондаренко // Всеукраїнська

інтернет-конференція «Проблеми фінансових відносин в умовах глобалізації».
– 2016. – № 1. – С. 48 – 52.

70. Завора Т.М. Аналіз діяльності страхових компаній / Т.М. Завора, М.Л. Перетяга // Вісник Одеського нац. ун-ту. Серія: Економіка. – 2018. – Т. 23. Вип.4 (69). – С. 118 – 122.

71. Внукова Н.М. Особливості стрес-тестування страхових компаній / Н. М. Внукова, В.А. Смоляк, С.А. Ачкасова // Вісник Київського національного університету ім. Т. Шевченка. – 2009. – № 114. – С. 56 – 60.

72. Островерха Р.Е. Прибуток страхових компаній та порядок його формування / Р.Е. Островерха // Збірник наукових праць Національного університету державної податкової служби України. – 2011. – № 1. – С. 384 – 393.

73. Говорушко Т. А. Управління фінансовою діяльністю страхової компанії з метою забезпечення її ефективного розвитку: монографія / Т.А. Говорушко, В. М. Стецюк, О. Ю. Толстенко. – К.: ЦУЛ, 2013. – 168 с.

74. Стойко О. Я., Дема Д. І. Фінанси: навч. посіб. Київ: Алерта, 2014. – 431 с.

75. Нацкомфінпослуг [Електронний ресурс]. – Режим доступу:

76. Страхова компанія ARX – частина міжнародної канадської страхової групи Fairfax Financial Holdings [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://arx.com.ua/pro-kompaniyu>.

77. Журнал Insurance TOP [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://forinsurer.com/files/file00653.pdf>

78. Офіційний сайт компанії ПрАТ «СГ «ТАС»» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://sgtas.ua/company/>

79. Дані про компанію. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://sgtas.ua/finance-of-company/finansovi-pokazniki/>

80. Завора Т.М. Фінансова надійність як умова забезпечення фінансової безпеки страхової компанії / Т.М. Завора, Н.С. Івашина / Економічна безпека: держава, регіон, підприємство : монографія : в 3 т. Т. 3 / Онищенко В. О., Козаченко Г. В., Птащенко Л. О., Онищенко С. В., Завора Т.М. [та ін.]; за заг.

ред. В. О. Онищенко та Г. В. Козаченко. – Полтава: ПолтНТУ, 2019. – С. 289 – 314.

81. Lavruk O. FORMATION OF INSURANCE MAN FINANCIAL RESOURCES AND THEIR PRODUCTIVITY. Розвиток фінансового ринку в Україні: загрози, проблеми і перспективи: Матеріали VII Всеукраїнської науково-практичної Інтернет-конференції, 15 жовтня 2019 р. – Полтава: ПолтНТУ, 2019. – С. 91 – 94.

82. European insurers face difficult choices in 2012. Ernst & Young. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://www.ey.com/Publication/vwLUAssets/European_insurance_outlook_for_2012/\\$FILE/European%20Insurance%20Outlook%202012.pdf](http://www.ey.com/Publication/vwLUAssets/European_insurance_outlook_for_2012/$FILE/European%20Insurance%20Outlook%202012.pdf).

83. Птащенко Л.О. Опорний конспект лекцій із дисципліни «Фінансовий контролінг» для студентів спеціальності 8.03050801 – фінанси і кредит денної та дистанційної форм навчання Полтава: ПолтНТУ, 2014. – 80 с.

84. Ptashchenko L., Serzhanov V. Financial Controlling: [Tutorial] K.: Center of educational literature, 2016. – 400 p.

85. Терещенко О.О. Поняття «контролінг» та «управлінський облік» у теорії і практиці // Фінанси України. – 2006. – № 8. – С. 137 – 145.

86. Стефаненко М.М. Застосування методологічного інструментарію контролінгу в фінансовому управлінні вітчизняних підприємств/ М.М. Стефаненко // Фінанси України. – 2007. – № 5. – С. 144 – 151.

87. Івахненко С.В. Особливості фінансового контролінгу в стратегічному управлінні страховою компанією [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=1265>.

88. Ткаченко Н.В. Основні завдання та інструменти контролінгу фінансової стійкості страхової компанії / Н.В. Ткаченко. Вісник НБУ. – 2012. – С.38 – 43.

89. Світлична О.С., Сташкевич Н.М. Управління фінансами страхових організацій: Навч. пос. - Одеса: Атлант, 2015 – 258 с.

90. Гавриляк Т. С. Стратегія забезпечення функціонування механізму активізації інвестиційної діяльності страховика / Т. С. Гавриляк // Економічний аналіз. – 2015. – Том 22, № 1. – С. 97-101.
91. Гавриляк Т. С. Сутнісна характеристика фінансового потенціалу підприємства / Т. С. Гавриляк // Кримський економічний вісник. – 2013. – № 6 (07), Ч. I. – С. 86-88.
92. Терещенко О.А. Поняття «управлінський облік» у теорії і практиці // Фінанси України. – 2007. – № 8. – С. 138 – 145.
93. Стойко О. Я., Дена Д. І. Фінанси: навч. посіб. Алерт, 2014. – 430 с.
94. Борисюк О. В. Оцінка фінансових ресурсів страховика як ключовий елемент страхового менеджменту / О.В. Борисюк // Економіка та суспільство: електронне фахове видання. – №2. – 2016. – С. 507 – 512.
95. Зоря С.П., Чумак В.Д., Мисник Т.Г. Особливості функціонування страхового ринку в Україні. *Ефективна економіка*. 2018
96. Городніченко Ю.В. Тенденції та перспективи розвитку страхового ринку України. *Економіка і суспільство*. 2017. №10. С. 569-573
97. Рябенко Г.М., Сіренко Н.М., Кравченко А.С.. Страхування : навч. посібн. Миколаїв : МНАУ, 2014 . 429 с.
98. Рябенко Г. М., Зінгаєва Н. Є. Страхування : курс лекцій. Миколаїв: МНАУ, 2017. 77 с.
99. Яворська Т.В. Страхові послуги : навч. посіб. Київ: Знання, 2010. 350 с.
100. Супрун А. А. Страхові послуги : навч. Посібн. Київ. : Ліра-К, 2014. 248 с.
101. Вовк, В. ., Жежерун, Ю. ., & Костогриз, В. . (2023). Страховий ринок України у період дії воєнного стану: фінансовий та маркетинговий аспекти. *Проблеми і перспективи економіки та управління*, (3 (35), 119–131.
102. Марина, А., & Пеценко, М. (2023). СТРАХОВИЙ РИНОК УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙНИ. *Цифрова економіка та економічна безпека*

ДОДАТКИ

Додаток А

Підходи до дефініції «страховий ринок»

Автори	Визначення страхового ринку	Ключові положення
О.Д. Вовчак О.А. Гвозденко	Сукупність економічних відносин з купівлі-продажу страхової послуги, що виражається в захисті майнових інтересів фізичних та юридичних осіб при настанні страхових випадків за рахунок внесків страхувальників	Зроблено акцент на визначенні поняття «страхова послуга»
Б.Ю.Сербіновський В.В. Шахов	Форма організації грошових відносин з формування та розподілу страхового фонду для забезпечення страхового захисту суспільства, а також сукупність страхових організацій, які беруть участь в наданні відповідних послуг	Сукупність страхових організацій, які беруть участь у розподілі страхових фондів і формують грошові відносини у цій галузі
В.В. Шахов В.Д. Бігдаш С.С. Осадець А.О. Таркуцяк	Особливе соціально-економічне середовище і сфера економічних відносин, де об'єктом купівлі-продажу виступає страховий захист, де формується попит і пропозиція на нього	Акцент зроблено на страхуванні як частині економічних відносин а визначальним чинником існування страхового ринку є наявність страхового захисту
А.К. Шихов	Це сфера специфічних економічних відносин, що складаються між страхувальниками (за страхованими особами, вигодонабувачами), що потребують, у разі можливого випадкового настання несприятливих для їхніх матеріальних, не матеріальних цінностей (благ) подій, страхового захисту майнових інтересів, і страховиками, що забезпечують його за рахунок використання ними в таких цілях страхових фондів, які формуються зі сплачених страхувальниками грошових внесків	Це визначення якнайповніше розкриває сутність страхового ринку і прагне звести в одному визначенні саме страхові, правові та економічні аспекти.
Ю.М. Журавльов	Система економічних відносин, яка становить сферу діяльності страховиків і перестраховальників в даній країні, групі держав та в міжнародному масштабі по наданню відповідних страхових послуг страхувальникам	Акцент зроблено на територіальних межах страхового ринку

Джерело: складено автором за даними [16, 17, 18]

Додаток Б

Основні суб'єкти страхового ринку, принципи та ознаки

